

Raija Bartens

Tie marin nykylyriikkaan

Valentin Kolumb	3
Juri Tšavain.....	10
Albert Stepanov	14
Semjon Nikolajev	18
Vasili Regež-Gorohov	26
Jurij Rjazantsev	29
Anatoli Mokejev	35
Anatoli Timirkajev	42
Albert Vasiljev.....	47
Gennadi Sabantsev	52
Vera Bojarinova.....	58
Albertina Ivanova	62
Svetlana Esaulova.....	69
Valentina Iziljanova.....	73
Zoja Dudina	80
Nadežda Nikitina	83
Runojen luettelo.....	87
Kirjallisuus.....	92

Marilaisen kirjallisuuden ensimmäinen lyyrinen teksti, taidेरuno, marien tulevan kansalliskirjailijan Sergei Tšavainin ”Lehto”, syntyi joulukuussa 1905. Tšavain itse kirjoitti myöhemmin: ”Vuoden 1905 vallankumous herätti mari-sivistyneistön kansallishengen. Jos useat heistä olivat tuohon asti kainostelleet marilaisuuttaan, niin nyt he alkoivat puhua marilaisesta kirjallisuudesta, marinkielisistä kirjoista ja sanomalehdistä” (Tšavain 1935: 13) [Bartens 2007: 9]. Runo käännettiin Tšavainin 100-vuotissyntymäpäivän kunniaksi v. 1988 43 kielelle, ja käännöksistä kootun kirjasen alussa toimittaja, kirjallisuudentutkija Kim Vasin kertoo runon syntyneen silloin – joulukuun 2. päivänä 1905 –, kun tuleva kansalliskirjailija opiskeli Kasaanin seminaarissa. Kirjoittaja luki tekstinsä opiskelutovereilleen, ja se herätti suurta ihailua. Yksi opiskelutovereista, V.A. Muhin, myöhemmin merkittävä kulttuurivaikuttaja Marinmaalla, piti puheen ja julisti marilaisen kirjallisuuden syntyneen (mts. 11-2).

Vuoden 1920 lopulla, marraskuun 4. päivänä, oli marilaisille perustettu oma Marin autonominen alue. Bolševikit olivat luomassa kansallisista territorioista koostuvaa federaatiota ja aloittivat samalla vähemmistökansallisuuksien kulttuuria edistävän politiikan, ns. *korenizatsijan*. Sen perustana oli ajatus kaikkien kielten ja kulttuurien tasa-arvoisuudesta ja tavoitteena saada vähemmistökansallisuuksien edustajia yhteiskunnallisiin tehtäviin. 1930-luvun alussa puolue kuitenkin koki jo ”regionaalinen nationalismi” vaaraksi ja saman vuosikymmenen puolivälissä *korenizatsija* oli täysin ohitettu vaihe (Lallukka 2003: 174, 193) [Bartens 2007: 43]. Leningradin puoluejohtajan Kirovin murha 1. joulukuuta 1934 antoi Stalinille aiheen kiihdyttää terroria. Nyt alkaneessa ”suuressa puhdistuksessa” hävitettiin maasta mahdollinen oppositio ja Venäjä menetti suuren osan sivistyneistöään. Uhrien kokonaislukumäärää ei ilmeisesti koskaan saatu selville. Stalin hävitytti vuoden 1937 väestönlaskennan tulostiedot ja antoi ampua väestönlaskennan organisoijat, ilmeisesti koska muuten olisi totuutta tullut liian paljon julki (Kellmann 2005: 99, 114–35) [Bartens 2007: 56–7].

Valentin Kolomb

Marilaisten kirjailijoiden, marilaisen kirjallisuuden tuhoaminen Stalinin vainoissa vuonna 1937 oli niin totaalista, että tuota vuotta saattoi olettaa marilaisen kulttuurin kuolinvuodeksi. Tuo kulttuuri, marilainen kirjallisuus, pystyi kuitenkin pahimman ajan ohi mentyä vähitellen uudelleen elpymään. Se nousi kukoistukseen erityisesti juuri tuona kohtalokkaana

Raija Bartens: Tie marin nykylyriikkaan

vuosikymmenenä syntyneiden, kirjailijan kutsumusta noudattaneiden nuorten ansiosta. Marilaisen kirjallisuuden uuden nousun johtohahmo oli runoilija Valentin Kolumb (1935–1974).

Marin maalla on äskettäin aloitettu suuren, 5-osaiseksi suunnitellun Kolumbin tekstien valikoiman painatus. *Ойырен чумырымо ойпого*. Ensimmäinen osa (painovuosi 2005, 639 s.) sisältää hänen runojaan, toinen osa (painovuosi 2006, 734 s.) sisältää poeemoja, legendoja, balladeja, satuja, runoja. 3. osassa (painovuosi 2007, 831 s.) ovat Kolumbin käännökset. Hän on kääntänyt suuren valikoiman Sergei Jeseninin runoutta, mutta myös muita venäläisiä lyyrikkoja, ja onpa hän tuonut marilaiselle lukijalle hiukan Shakespearen ja Goethenkin tekstiä: kaksi Shakespearen sonettia (s. 212–3) ja Goethen *Erlkönig*-balladin (s. 218–9). Kolumbin käännösten joukossa on myös inkerinsuomalaista, ersäläistä, tšuvassilaista, tataarilaista ja baškiirilaista lyriikkaa. Tämän teossarjan 3. osan lopussa on 7 suurta sivua Kolumbin Kalevalan käännöstä. Kolumbin omaa runoutta ovat useat kääntäjät kääntäneet venäjäksi, nämä käännökset ovat kirjassa sivuilla 273–695. Ja on kirjassa Kolumbia suomeksikin, sivuilla 698–753. Nämä käännökset ovat Leena Laulajaisen ja Svetlana Elembaevan tekemiä. Heidän suomentamansa ja valikoimansa kokoelma Kolumbin runoja *Kaikilla kielillä sydämen laulu on sama* (90 s.) on ilmestynyt v. 2002 Turun yliopiston kirjapainossa Kirja-Aurora. Viroksi Kolumbia on kääntänyt Arvo Valton, ja nämä käännökset ovat sivuilla 758–804. Teoksen v. 2008 ilmestynyt 4. osa sisältää Kolumbin muut säilyneet tekstit. Alussa on omaelämäkerrallisia tekstejä ja myös muutama kirje. Kirjallisuus-kriittisiä, eri lehdissä ilmestyneitä artikkeleita on sivuilla 44–310, myös aiemmin muissa julkaisuissa ilmestymättömiä. Kolumbin toisille, erityisesti nuorille kirjoittajille osoittamia opastavia, neuvovia kirjeitä ja kirja-arvosteluja on säilynyt ja saatu teokseen mukaan (ss. 311–456), samoin Kolumbin pitämien esitelmien tekstejä (ss. 457–556). Teoksessa on vielä Kolumbin muunaiheisia, jo aiemmin eri lehdissä julkaistuja kirjoituksia, esim. kuvaukset marilaisten kirjailijain matkasta Neuvosto-Karjalan kirjailijoiden vieraiksi ja vastaavanlaisesta matkasta Neuvosto-Eestiin. Kirjan päätöksenä on muutama Kolumbille osoitettu puhe, teksti, mm. marilaiskirjailija Miklaj Kazakovin pitämä muistopuhe, ja teoksen toimittaneen koostajan Lajd Šemjerin (V. Kozlovin) päätössanat. Viides osa tulee teoksen toimittajan mukaan sisältämään keskeneräisiksi jääneitä tekstejä, variantteja, kirjeitä, selvityksiä.

Uuden suuren teoksen ensimmäisen osan alussa on teoksen toimittajan selvitys runoilijan elämäntien alkuvaiheista: Valentin Kolumb syntyi 3.5. [ИИМАССР: 2.5.] 1935 Myzejerin kylässä Morkon alueella Marinmaalla vanhempiensa toisena poikana. Äidillä oli edellisestä avioliitosta jo yksi poika. Jo 1936 äiti lapsineen kuitenkin joutui muuttamaan samalla alueella sijaitsevalle Pumyrin siirtola-asutusalueelle ja äiti joutui samalla yksin huolehtimaan perheen toimeentulosta. Perheen isä oli saanut tuolle ajalle tyypilliseen tapaan syytteen ja kuljetettu pois. Nelivuotiaana kuopus, Valentin, oli jo taas työhön palaamaan päässeensä isänsä luona – isä oli pääkirjanpitäjänä toisen alueen, Kundyšin, metsäyhtiössä. Kundyšiin äitikin joksikin ajaksi pääsi muuttamaan. Tämä on sikäli tulevan runoilijan

Raija Bartens: Tie marin nykylyriikkaan

elämässä mielenkiintoinen vaihe, että tuolloin 4-vuotias eli yksikielisessä, pelkästään venäjänkielisessä ympäristössä. Runoilijan molempien kielten taito tulikin olemaan huomiota herättävän hyvä. V. 1943 8-vuotias aloitti oman marilaisen kylän alkeiskoulun. 2. luokalle hän ei vaatteiden puutteen takia enää päässytäkään menemään; myöhemmin hän kuitenkin suoritti tämänkin luokan ”kiitettävästi”. Isä oli tuolloin joutunut lähtemään sotaan, jossa hän pian kaatuikin. Alkeiskoulusta Valentin-poika pääsi siirtymään vielä 7-luokkaiseen kouluun 1948 ja siitä 1951 vielä keskikouluun, jonka lahjakas oppilas päätti 1954. Innokkaan opiskelun ohella hän oli kirjoittanut omia runojakin. Nyt kirjallisuudentutkijat luokittelevat hänen ensimmäiseksi runosadokseen vuosien 1950–54 runot. Vuonna 1954 Valentin Kolumb sitten Marin kirjailijaliiton suosituksesta pääsee aloittamaan opinnot Moskovassa A.M. Gorkin kirjallisuusinstituutissa. Opiskeluaika täällä, 1954–59, tuottaa toisen, vahvan runosadon.

Kirjallisuusinstituutissa Kolumb aloittaa myös itselleen niin luonteenomaiseksi osoittautuvan runouden lajin, poeman, kirjoituksen. Poemassa runoilija johdattaa lukijan avaraan ajatusmaailmaansa. Marilaisen poeman tutkija Sonja Tšesnokova kiinnittää huomiota Kolumbin lyyris-eeppisen runouden peruspiirteisiin. Tšesnokovan mukaan hänen poemojensa tematiikan käsittelylle on tyypillistä syvälinen sosiaali-psykologinen, sosiaali-eettinen ja filosofis-eettinen tarkastelutapa. Myös muodollisesti poemasta tulee tyypillinen Kolumbin tuote: siinä hän ottaa käyttöön vanhan, mutta jo melkein unhoon jääneen runomitan, *doljnikin* (Tšesnokova 2006: 13). Kolumb käänsi mm. venäläistä symbolistia A.Blokiä, ja venäläiseen lyriikkaanhan juuri symbolistit palauttivat *doljnikin*, vanhassa venäläisessä runossa vuoden 1600 tienoille asti käytetyn pelkkään toonisuuteen, painollisiin nousutavuihin, perustuvan mitan. 1700-luvun alkuun mennessä sen oli syrjäyttänyt länsieurooppalaisista vaikutteista kehittynyt toonis-syllabinen, painollisiin tavuihin ja tavujen lukumäärään perustuva mitta. *Doljnik*-mitassa säkeen nousujen lukumäärä on vakio, mutta nousujen välisten laskutavujen määrä vaihtelee 0:n ja 3:n välillä (Müller 1984: 25–37). Jo Kolumbin opiskeluvuosina kirjallisuusinstituutissa saa alkunsa hänen huomattava, myöhemmin usein hänen merkittävimpana pidetty poemansa *Порылык [Hyvyys]*. Poeman aika-akseli ulottuu kivikaudesta nykyaikaan, ja se kiinnittyy ajan traagisiin kulminaatiokohtiin: mukana on esimerkiksi Puškinin tuho, mutta myös 1930-luvun traagiikka. Tässä marilaisessa tekstissä otettiin näin ensimmäistä kertaa käsittelyyn Stalinin vainot. Runoilija tarjosi tekstiään julkaistavaksi *ОНЧЫКО*-kirjallisuuslehteen. Toimittajat eivät rohjenneet julkaisua aloittaa, vaan pyysivät neuvoa Marin kirjailijaliiton johtokunnalta. Poeman kolmesta osasta kaksi katsottiin julkaisukelpoisiksi, ja ne ilmestyivät kirjallisuuslehden vuoden 1967 3. numerossa. Poeman kielletty 3. osa, ”Runoilija-kommunistin tragedia”, saattoi ilmestyä tässä kirjallisuuslehdessä vasta v. 1999 (Tšesnokova 2006: 3–5).

Kirjallisuusinstituutissa nuori runoilija tuottaa kiihkeästi omaa runoutta, runoja, runoelmia, mutta jo siellä hän keskittyy myös runouden kääntämiseen. Jo kouluaihana hän on ollut hyvin kiinnostunut Sergei Jesenin runoudesta. Nyt hän aloittaa tämän tekstien

kääntämisen, ja runsaan kymmenen vuoden työn tuloksena v. 1970 ilmestyvät hänen Jesenin-käännöksensä kirjana: Sergej Jesenin: *Почеламут-влак*. [*Runoja*]. Kirjassa on 136 sivua ja siihen sisältyy runojen lisäksi runoelmia, poemat *Lenin*, *Musta mies*, *Anna Snegina*. Kolumbin syvä kiinnostus Jeseniniin näkyy siitakin, että hän osasi suuret määrät tämän runoja ulkoa, mikä helpotti hänen käännöstyötään. Kerrotaan Kolumbin siteeranneen esimerkiksi *Anna Sneginaa* tunnin ajan ulkomuistista. Käännöskokoelmansa esipuheessa Kolumb määrittelee Jeseninin yhdeksi omankin runoutensa oppimestariksi (s. 3). Mutta hän kuulee myös Jeseninin äänen kaiun useiden muidenkin marilaisten runoilijoiden teksteissä. Hän mainitsee omasta ikäpolvestaan runoilijat Ju. Tšavain, S. Nikolajev, V. Isenkov ja A. Stepanov (esipuhe 8–10, Kolumb IV: 243. Myös Tšesnokova on kiinnittänyt huomiota Jeseninin sekä A. Stepanovin ja Ju. Tšavainin runouden yhteyksiin – Manajeva-Tšesnokova 2004: 22, 27–8). Marilaisen runouden tarkastelija toteaa senkin surullisen yhteyden, että kun Jesenin kuoli 30-vuotiaana, eivät marilaisetkaan Jeseninin runouden ystävät Kolumb, Ju. Tšavain ja A. Stepanov saavuttaneet 40 vuoden ikää: Kolumb kuoli 39-vuotiaana, Tšavain 35-vuotiaana ja Stepanov 30-vuotiaana.

Kirjallisuudentutkijat ovat huomauttaneet, että Jeseninin, kotimaansa talonpoikaishrunoilijoiden joukkoon luokitellun nuoren runoilijan (1895–1925) asemaan kotimaansa suuren yleisön suosikkina olivat vaikuttaneet paitsi hänen tekstiensä lyyrinen lumo myös hänen skandaalinkäryinen biografiansa. Alkoholista vuosikaudet väärinkäyttänyt teki leningradilaisessa hotellissa näytävän itsemurhan. ”Hänen itsemurhansa teki hänestä talonpoikaisten ja nuorten lukijoiden kulttihahmon” (Guski 2002a: 299). Hänen itsemurhansa aiheutti Neuvostoliiton nuorisossa samanlaisen itsemurha-aallon kuin Saksassa aikoinaan Goethen ”Nuoren Wertherin kärsimykset” (Guski 2002a: 300, Hartmann 2002: 50–1). Tämä johti kampanjaan ”jeseniniläisyyttä” vastaan, johon korkeimmat poliitikotkin osallistuivat. Selitettiin, että Jesenin oli nostattanut runoillaan huliganismin, joka oli ”isku vallankumousta ja Neuvostovaltaa vastaan”. Jeseninin teokset katosivat kirjakaupoista (Guski 2002a: 300); hänen kootut teoksensa oli julkaistu heti hänen kuolemansa jälkeen 1926 3-osaisena laitoksena. Vasta 1950-luvun puolivälin jälkeen ruvettiin Jeseninin teoksia jälleen julkaisemaan (Guski 2002b: 350). Vuoden 1956 20. puoluekokouksessahan Hruštšov oli pitänyt kuuluisan stalinismin vastaisen, Neuvostoliitossa uuden vaiheen alkuun johtaneen puheensa. Kulttuurielämässä ilmapiiri kylläkin pysyi jännitteisenä aina vuoteen 1963 (Guski 2002b: 350). Jeseninin koottujen teosten 5-osainen laitos julkaistiin sitten Moskovassa 1966–8 ja jälleen Moskovassa 6-osainen laitos 1977–80. Kolumb, jonka oma isä oli kokenut neuvostopoliittikan – hänen tapauksessaan 1930-luvun – paineet, oli Jeseninin harrastuksessaan tuntenut varmaan suuren venäläisen lyyriikon monessakin mielessä itselleen läheiseksi.

Kirjallisuusinstituutin v. 1959 päättäneen nuoren runoilijan ensimmäinen kokoelma ilmestyi heti samana vuonna. Sitä seurasi 1960-luvulla 4 muuta kokoelmaa ja 1970-luvulla runoilijan vielä eläessä 2 kokoelmaa. Postuumisti ilmestyi runokokoelma vielä 1975 (*Тул кайык* [*Tulilintu*]) ja viimeinen kokoelma vielä 1984 (*Толза муро памашем воктек* [*Tulkaa*]).

laulujeni lähteelle). Marinmaalla nuorille kirjailijoille jaettavan, hyvin arvostetun runoilija Olyk Ipain nimeä kantavan marilaisen komsomolin palkinnon sai ensimmäisenä Valentin Kolumb v. 1968.

Edellä jo kiinnitettiin huomiota Kolumbin muuhun kirjalliseen tuotantoon: hän oli kirjoittanut runsaasti kirjallisuus-kriittisiä, kirjallisuutta tarkastelevia artikkeleita eri lehtiin. Kirjallisuusinstituutin päätettyään jo perheellinen Kolumb palasi marilaiselle maaseudulle ja aloitti työn Morkon alueen komsomolin sihteerinä. Pian hän kuitenkin joutui muuttamaan Marinmaan pääkaupunkiin Joškar-Olaan. Hänestä tuli nimittäin kirjallisuustoimittaja radioon, sitten toimittaja *У ВИЙ [Uusi voima]* -lehteen, toimitussihteeriksi ja viimeisiksi vuosikseen kirjallisuuslehti *ОНЧЫКО* päätoimittaja, ja siinä ominaisuudessa hän erityisesti auttoi nuoria kirjoittajia mahdollisuuksiensa mukaan. Neuvostoliiton kirjailijaliiton jäsen hänestä oli tullut jo v. 1961. Hänen kuolemansa joulukuun alussa 1974 oli järkytys ja korvaamaton menetys marilaisen runouden ystäville. Hänen äkillinen kuolemansa ja tieto kirjallisuuslehden päätoimittajaan pitkin vuotta 1974 kohdistuneista paineista ja erityisesti hänen kokemuksistaan saman vuoden joulukuun 4. päivän puoluekokouksessa ovat jättäneet marilaiseen kirjallisuushistoriaan surullista sävyä (Zainijev 2006: 154–216). Nimenomaan Kolumbin yhteyteen lukija ei sitä millään soisi. (Tosin äidilleen Kolumb kuuluu muutama päivä ennen puoluekokousta sanoneen: ”Minun ohjakseni ovat höltyneet. Ketään en syytä. Jos kaikki menee hyvin ohi, aloitan toisen elämän” – Janalov: *ОНЧЫКО* 1990/2: 105. Mitä hän lienee toisella elämällä tarkoittanut; Janalovin tekstissä on mainintoja siitä, että runoilija olisi ratkennut loppuaikoinaan juomaan.) Vastapainoksi siteerattakoon runoilija Miklai Kazakovin murtuneelle runoilijalle pitämää muistopuhetta: ”Hän toisti usein Majakovskin sanoja *люблю весело жить и весело работать... [rakastan iloista elämää ja iloista työntekoa]...* Ja hän tosiaan istui usein käsikirjoitusten ylle kumartuneena laulaen marilaisia lauluja” (Kolumb IV: 724). Runoilijaa jäivät kaipaamaan lähimmäisinä vaimo, tytär ja poika.

Kolumbin omaan runouteen suomalainen lukija voi tutustua jo edellä mainitun Leena Laulajaisen ja Svetlana Elembajevan kääntämän, koostaman valikoiman avulla: *Kaikilla kielillä sydämen laulu on sama*. Seuraavassa lisäksi kaksi Kolumbin runoa hänen elämänsä viimeiseltä vuodelta:

Тумна

Ни теле, ни эр шошо чодыраште,
Ок муро, огеш чопыжго лумат.
Чылт öрын вүд чүчалтыш укш мучаште:
Кылмен шинчаш я камвозаш, лўналт?

Ўнар пытен да кусарен телетым
Нейтралитетыш Йўштö Кугыжа.

Pöllö

Ei metsän talvi, varhaiskevätkään,
ei laulua, ei lumen narinaa.
Vain arka vesihelmi oksan pään:
näin jäätyä vai alas keinahtaa?

Jo talven voimavarat ehtyivät:
ne kuluttikin tsaari Pakkanen.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Тумна эсогыл помыжалтын лектын,
Кычал шкеж гай окмакым толаша.

Ик жапын,

кас еда,

Йўдрўдө марте,

Вучен шўм таным ондалалтше гай,
Шўшка, ўжеш — нигөм огеш туларте,
Чонет кылма — шўм ойгыжо тугай!

Мемнан азап ден модшо лын ожсекак.
Окмак, копамым көргашлен, мыят
Шўшкалтышым. Палем йочам годсекак:
Тыгае йўкыш тумна-влак мыят.

Шыпланыш... Кольштале...

Угуклалыым

Адак. Лыжган. От пале ойыренат.

Инанысыр вавештыш.

Угыч. Йодын. Талын!

Тумна ман — чон вуянче тудынат.

Толеш вет, мыскынь, кычалеш пелашым,
Толеш вуйвустык, лектын сомсора.
Садак — кылма ма, йомдара көргашым,
Ўжеш — пу йўкым! Кончо — кычкыра!

Йырем пөрдеш лийшашлык лийдымашын,
Тўня тованын шулдыр тўтанеш!
Шўм сокыр шужышо йўратымашын,
Шинча, ойганын темше, йўдымат ужеш.

Шогем, шўм-чоныштем чыла варналтын, —
Өрмаш, лўдмаш, куан, чаманымаш...
Молан тый, илыш, телына кыдалне
Шўм-чон тумнамым тоштыч кынелташ?!

1974 ий, 11 март

Колумб 1: 611–2.

Niinpä onkin nyt pöllö herännyt,
se etsiskelee toista typerää.

Näin

joka ilta,

keskiyöhön asti,

se odottelee sydänystävää –
vaan turhaan viheltää niin kutsuvasti;
sen murhe minuakin järkyttää.

Myös minun tuskallani leikki moni,
kun viheltelin, minä typerä.
Tiesinhän jo lapsuudessani,
mitä ääntä kohti pöllö kiirehtää.

Se vaikeni ... kuunteli...

vihelsin taas.

Hiljaa. Vastaus epäuskoinen.

Kiinnostunut.

Ja taas. Energinen!

On itsepäinen sielu silläkin.

Se tulee, ressu, etsii kumppania
niin sisukkaana, umpimähkäisesti.
Muu kaikki, kylmyys, yhdentekevää.
Se huutaa, kutsuu luo – vastaa sille!

Maailma siipien hirmumyrskyssä.
Mahdottoman mahdollisuus pyörimässä.
Sydän pimeänä rakkauden nälästä,
vaan tuskan täysi silmä näkee yössäkin.

Seison, kaikki sielussani sekaisin –
hämmennys, pelko, riemu, säälikin...
Kuinka tohdit, elämä, näin herättää
sieluni pöllön talven keskellä?!

Чеверласыме мут

Еще одно последнее сказанье...

А.С.Пушкин

*Мастерство писателя зависит
от его поведения*

М. Пришвин

Шүмбел легенде-влак, чеверын!
Тегак ом пörтыл тендан дек.
Түньялан тачысе уверым
Мураш күлеш — «таков уж век».
Шүмбел-влакэм! Чеченлын кодса!
Чеверын, кажным үмалал,
Тендан ден келшыме жап годсым
Шарнаш пайремла түналам.
Тунам мый пуйто мұндыр жапыш,
Монден чыла, коранынам.
Кугезе-влакын кумыл шапым
Шке кумылем ден танленам.
Да тугак вуйдымын, ушанлын
Мый иленам ик пагытлан,
Шинчаваш пижын чак тушман ден,
Кумалын койдымо торлан.
А илыш ялт шолем — чывигым
Вуйлеп гыч полт! — лавыпаште нер;
Я куткыжла кавашке вигак —
Пикшат поктен лүен ок керт!
Орадыланымашым, орланымашым,
Көм сырыктен, куандарен,
Сайланышым, төрланышым,
Изи чапем шуалдарен.
Но лийын дыр сайжат күч чоло.
Кузе ик мурызо ойлен:
«Пурен гын таргылтыш шүм-чоныш,
Тугеже суксыжат илен».
Уке, идеализаций огыл,
Ида ман стилизацият,

Jäähyväiset

Vielä viimeinen tarina...

A.S. Puškin

*Kirjailijan mestaruus riippuu hänen
käytöksestään*

M. Prišvin

Rakkaat muinaistarut, hyvästi!
En palaa enää luoksenne.
Tämänpäiväisiä uutisia
nyt lauletaan – «таков уж век».
Te rakkaani, jääkää hyvästi!
Teitä suukotan kuin lapsia.
Kanssanne viettämäni aikaa
olen muistava kuin juhlaa.
Ikään kuin muinaisaikaan silloin
kaiken unohtaen siirryin.
Esi-isäin sielunvoimiin
rinnastin omat voimani.
Jonkin aikaa samoin elinkin,
yhtä uhkarohkeasti.
Vihollisen kanssa silmäkkäin
rukoilin olematonta.
On elämä vain raekuuro –
keikauttaa kuin kanan kumoon
tai kuin kotkan suoraan taivaaseen,
nuolen tavoittamattomiin.
Typeryyksin, tuskailuin
ärsyitin, ilahdutinkin.
Pientä mainettani jäytäen
tulin terveeksi, järkiinikin.
Oli sentään hyvää hitunen.
Sanoihan muuan laulaja:
”Jos sieluun tunkee paholainen,
on siinä ollut enkeli.”
Tämä ei idealisointia,
eikä liioin tyylittelyä.

Raija Bartens: Tie marin nykylyriikkaan

Но ир йўла налеш гын ойым,
Йўлазыжат шкеак лият!
Могай пудыранчык жап! Могает
Осаллык, куш от кай, от лек.
Лият шкат шыде возак гае,
Ты курымлашке шунгалтмек.
Шўмбел легенде-влак, чеверын!
Кугезе ушлан кōранен,
Кава юмемым, чон вуверым
Мый ужынам, тендам шерген.
Уда ма, сай — шагал ида ман,
Лын возымем кия тугат,
Кунам-гынат тендан радамым,
Шонем, нунат дыр ешарат.

Эсен шўмбел-влакым! Чеверын,
Кугешнымаш ден намысат:
От му тендан дечын чеверым,
Уке тендан деч амызат.
Но, сугыньлен у ошкылемым,
Шочшем-влак семын ўмалал,
Тендан ден келшыме жапемым
Шарнаш пайремла тўналам!

*1974 ий, 26 сентябрь. Эр
Колумь 1: 622–3.*

Jos luonnonusko pääsee valtaan,
olen itse sen pappeja.
Millainen pahuus kaikkialla,
mikä sekasorron aika!
Kuin kiukun ahjo olen itse,
aikaan sukellettuani.
Rakkaat muinaistarut, hyvästi!
Kadehdin esi-isiä.
Jumo-jumalan, pahan hengen
näin teitä tutkiessani.
Huonoa vai hyvää – runsaasti
kuitenkin on kirjoittamaani.
Toivon teidän rivistöänne
jolloinkin sen täydentävän.

Rakkaimpani! Hyvästi,
ylpeys ja häpeäkin:
ei ole teitä kauniimpia,
ei ole teitä pahempia.
Neuvoitte uuden askeleen.
Teitä suukotan kuin lapsia.
Kanssanne viettämäni aikaa
olen muistava kuin juhlaa.

Kuten jo edellä mainittiin, Valentin Kolumbin ja myös Sergei Jesenin runouden vaikutus on tuntuva kahden muunkin Kolumbin tavoin nuorena kuolleen, 1930-luvulla syntyneen runoilijan tuotannossa.

Juri Tšavain

Juri Tšavain, marilaisen lyriikan suuren hahmon, kansalliskirjailijaksi, kansallisrunoilijaksi luokiteltavan Sergei Tšavainin poika, menetti 7-vuotiaana rakkaan isänsä. Poika oli syntynyt v. 1930, ja oli hirvittävänä vuonna 1937 jo sen ikäinen, että vuoden tapahtumat jäivät varmasti hänen muistiinsa. Ja tulihan 7-vuotiaasta itsestäänkin ”kansanvihollinen”. 1930-

luvun määritelmän mukaan ”kansanvihollisen” – jollaiseksi selitettynä Sergei Tšavain oli ammuttu – lapset olivat myös ”kansanvihollisia”, eikä heitä voinut ”pitää ihmisinä” (Bartens 2007: 823). Äidinkin poika oli tuolloin ainakin pariaksi vuodeksi menettänyt: äiti, ”kansanvihollisen vaimo”, oli kuljetettu pohjoiseen vankileiriin. Lapsen sieluun jäänyt jälki on voinut ihmeellisesti kirkastuakin: runossaan Galja-sisarelle runoilija kirjoittaa: *Muistatko?Kun olimme pieniä, ... me kuljetimme jyviä Šolengeriin... Viiden puudan säkki oli niin raskas... Mutta me emme pyytäneet saada hetkeäkään levätä... Minä olin tuolloinkin heikompi. Muistatko? Sitten hyvät ihmiset ottivat meidät suojaansa. Heitä en unohda koskaan. Kuin pienet villipedot me olimme kulkeneet... Mutta monet olivat meitäkin pitäneet ihmisinä* (Juri Tšavain 1978: 48–9; Manajeva-Tšesnokova 2004: 23–4). Sielullinen taakka, jota herkkä runoilija joutui kantamaan, oli kuitenkin niin raskas, että 35-vuotias ei nähnyt enää muuta vaihtoehtoa kuin ampua itsensä (*Ончыко* 1990/2: 104).

Edellä mainittiin jo Kolumbin mielipide: hän, joka itse pitää Jeseniniä – Majakovskin ohella – varhaisena oppimestarina, kuulee Jeseninin äänen kaiun muutamien muidenkin marilaisrunoilijoiden runossa, Juri Tšavaininkin tekstissä. Juri Tšavain ehti kirjoittaa yhden poemankin, *Сонарзе* [*Metsästäjä*], ja senkin kompositiossa on nähty Jeseninin *Anna Snegina* -runoelman vaikutteita (Manajeva-Tšesnokova 2004: 27). On tämän sisältöä sävyttävän Jesenin-ilmeen lisäksi toinenkin, muodollinen, yhtäläisyys Kolumbin ja Juri Tšavainin runossa. Kolumb kiinnittää itse huomiota siihen, että Juri Tšavainkin käyttää poemassaan myös *doljnik*-mittaa (Kolumb IV: 107). Yksi merkittävä eroavuuskin näiden kahden runoilijan luomistyössä kuitenkin ilmenee. Kolumb, joka itse suorastaan kuohui luomisen intoa ja vauhtia, valittaa, että Juri Tšavain kirjoittaa runoan ”sietämättömän harvakseen”, ja kyselee: ”miksi hän vaikenee?” (Kolumb IV: 52). Eläessään Juri Tšavain ehti koota runoistaan pienen kokoelman *Латкок тылзе* [*Kaksitoista kuukautta*], siinä on jokaiselle kuukaudelle 4-säkeistöinen pieni teksti. Kirjasen on kuvittanut marilaistaiteilija Z. Lavrentjev. Sekin ehti ilmestyä Joškar-Olassa vasta runoilijan kuoleman jälkeen, v. 1966. Suurempia runojaan hän oli julkaissut aikakauslehdissä ja sanomalehdissä. *Сонарзе*-poemansa Tšavain oli kirjoittanut v. 1962 ja sen viimeinen versio ehti ilmestyä *Ончыко*-lehdessä runoilijan vielä eläessä. Vasta kolmetoista vuotta hänen kuolemansa jälkeen, v. 1978, ilmestyi Joškar-Olassa hänen runoistaan koottu valikoima *Ўжаран куэрлаште* [*Koivikossa aamuruskon aikaan*]. Siinä on 95 sivua, ensimmäisenä runoilijan kirjoittama poeema (se on 30-sivuinen).

Juri Tšavainin taiteellinen lahjakkuus oli monipuolista, hän myös sävelsi ja kuuluu myös esiintyneen muusikkona. Hänen runojensa väritystä katseleva lukija kysyy, eikö hänen olisi pitänyt tarttua siveltimeenkin.

Seuraavat runot ovat kaikki Juri Tšavainin vuoden 1978 kokoelmasta:

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Чеве́р кечыйо́л ден со́ралын
Йу́ла ший-кандалге́ кава,
Мардеж, лүс гыч чинчым пуалын,
Шинчасорташке шава.

Шиялтыш эр покшым ден мланде,
Турня-влак эртат кычкырен...
Сентябрь
У шөртнӧ таган ден
Эрта, чодыра корным тавен.

Яндар ер вес велне волгалтын,
Шога той онан пүнчерла...
Куэрын ош тувыр урвалтым
Шопке ал ока ден түрла...

1961 ий сентябрь

Ўжаран куэрлаште 1978: 59

Эркин йӱд поген нале шем шулдыршым,
Уеш тольо шара шинчан эр.
Пулдырта мыйын шӱмыштӧ пулдырчо:
У сем шочмо нерген сай увер.

Шке шӱмемын шуктем мые шӱдымым:
Чинче лупс дене шӱргым мушкам,
Висвис-влак дене тодын вуйшӱдышым,
Шыман ӱп ӱмбакем пышталам

Да каем олык гоч куэр түрышкӧ,
Чодыра лӱшкымым колышт шогем.
Лушкыдемше кӱсле кылым кӱрыштын,
Сынештем кайык йӱк ден семем.

Шымавуч ден ыштем мый шиялтышым,
Тудын көргыш чонем пуалам,
Кунам кидыш налам гын, шокталтыже

Taivaan hopeansini syttyi
punaisen auringon säteistä.
Tuuli sirottaa silmäteriin
havupuista paljetteja.

Aamun kuura hopeoi maan,
kurjet lentävät kirkuen...
Metsäpolkua kopisuttaa
syyskuu
kultakavioineen.

Järven vastarannalla loistaa
mäntymetsän pronssirinta...
Haapa kirjoo punaista nauhaa
koivun valkean paidan helmaan.

Yö sulki hitaasti mustat siipensä,
harmaasilmäinen aamu koitti.
Sydämessä viiriäisen kujerrus:
uutinen sävelen synnystä.

Sydämeni kehotusta toteutan:
pesen kasvot helmikasteella,
päivänkakkaroista punon seppeleen,
varovasti panen hiuksille.

Menen lehdossa koivikon reunalle
ja puiden huminaa kuuntelen.
Linnunlaululla sävelmän kaunistan,
löysän kielen poistan guslista.

Väinönputkesta teen soittopillini
ja sisään puhallan sieluni,
jotta se lempeän laulun soittaisi

Тиде ныжылге мурым мылам.

aina kun otan sen käteeni.

1958 ий май

Ўжаран куэрлаште 1978: 66

Тамле орлык

Ныжыл эр рўза канде лышташым,
Ўжара тулеш шўдыр йўра,
Ош висвис-влак ужар олыкашыш
Куржын лектыныт мыйын тура.
Нўргў шудым таем йолем дене,
Чинче лупсым йолгорныш велем.
А шўм-чонышко муро йўк темын,
Тўрвыштем семжымат мый тамлем.
Но шижмаш ден уш-акылем — кок вий.
Палем тидым уэш да уэш:
Мурым шўм гыч пунчал лукташ ок лий,
Кошт нумалын туп-ваче шуммеш.
Жап шуэш гын, кеч чикте тый сорлыкым,
От керт тудым кучен оныштет.
Пўртўс деч пўлек — тамле ты орлык,
Чынже денак улат гын поэт.

1963 ий февраль

Ўжаран куэрлаште 1978: 68

Herkullinen piina

Aamu liehuttaa sinisiä lehtiä,
ruskon tulessa tähti sammuu.
Niityn valkeat päivänkakkarat
tulossa juosten vastaani.
Tallaan polkuni nuorta nurmea,
kastehelmiä karistelen.
On sieluni jo täynnä laulua,
sävelmän maku huulissani.
Vaan eri voimia tunne ja järki.
Sen koenkin aina uudelleen:
Ei laulua sydämestä väkisin,
ei hartiavoiminkaan esiin saa.
Mutta kun sen hetki sitten koittaa,
ei sitä pidätä mikään, eivät kuolaimetkaan.
Tämä herkullinen piina – luonnon lahja,
jos on todella runoilija.

Albert Stepanov

Kolmas 1930-luvulla syntyneistä ja nuorena kuolleista marilaisista runoilijoista, vain 30-vuotiaaksi elänyt Albert Stepanov, on marilaisen kirjallisuudentutkimuksen mukaan saanut myös vahvoja vaikutteita Jeseniniltä. Stepanov syntyi v. 1937 Morkon rajonissa, pienessä Nurümbalin kylässä.

Kirjallisuudentutkija Sofia Tšesnokova toteaa, että Stepanovin runouden kolme vahvaa kiintopistettä olivat Äiti, Isänmaa ja Maa (Tšesnokova 2004: 19). Stepanov sai nähdä ensimmäisen runokokoelmansa valmiina v. 1963. Joškar-Olassa marilaisessa kustantamossa ilmestyi myöhäistä lukijaa jo nimellään sävyyttävä nuorena kuolleen runoilijan kirja *Ильш кумыл. Почеламут-влак. [Elämän halu. Runoja]*. Toinen kokoelma *Сур шинелян рвезылык [Nuoruus harmaassa asetakissa]* ilmestyi v. 1966 ja runoilijan kolmannen, v. 1970 ilmestyneen kokoelman *Колымшо курым. Почеламут [Kahdeskymmenes vuosisata. Runo]* valmisti sitten kuolleen ystävänsä puolesta painokuntoon Valentin Kolumb. Kirjallisuudentutkija – K.K. Vasin, V.I. Kulikov ja S.P. Tšesnokova käsittelevät lyriikkaa teoksessa *История марийской литературы (1989)* – näkee Stepanovin säkeissä lempeän lyyrisyyden yhtyvän täsmälliseen rytmiiikkaan, yksinkertaiset detaljit osoittautuvatkin rohkeiksi metaforiksi ja vertauksiksi (mts. 361). Kun tässä yhteydessä esitetään lainauksina kirjailijan tekstistä lauseet ”Maa hengittää kuin sairaat keuhkot”, ”Sairaala puki ylle valkean vaatteen” kysyy lukija (tietysti tarpeettomastikin), veikö nuoren kirjailijan hautaan se tauti, jonka nujertaminen Euroopassa saatiin vauhtiin vasta 1950-luvun puolivälissä. Asiantuntijoiden mukaan Stepanovin vuoden 1970 kokoelmassa täydellisimmin ilmenee runoilijan taiteellinen lahjakkuus. Kokoelman toimittanut Kolumb on kirjoittanut siihen myös jälkipuheen. Siinä hän sanoo yksinkertaisesti: ”Olen pahoillani, että en ehtinyt sanoa sinulle näitä sanoja: ”Minä kadehdin sinua!” Hän sanoo Stepanovin viimeisiä runoja lukevan toteavan, kuinka syvän ja lempeän tunteen ja elämän totuuden runoilija pystyy runoonsa yhdistämään. Albert Stepanov on lyhyen elämänsä aikana päässyt jaloilleen ja sitten noussut lentäen runouden taivaalle keväisen kiurun tavoin. Hän laulaa nuoruuden keväästä, aurinkoisen elämän laulun (Kolumb IV: 2445). Kolumb kertoo myös, että musiikki on ollut tärkeää Stepanoville; hän on ottanut mielellään haitarin käsiinsä, ja vapaa-aikoina kylässä on yötä päivää kajahdellut hänen musiikkinsa. Hän myös keräsi kolhoosin tytöistä kuoron, jolle hän kirjoitti, sävelsi – ja harjoitti laulamaan – yli kolmekymmentä laulua. Kuoro esiintyi oman rajonin ja sitten tasavallankin musiikkikilpailuissa (mts. 248).

Seuraavassa runoja Stepanovin ensimmäisestä ja kolmannelta kokoelmasta:

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Шинчын кайыш ўдыр

Кава йыр шаланыше той шўдыр-влаклан
Тылзе тупшым веле ончыктен.
Ломбо ўмыл канаш возын ўшкыжла,
Шем ўшкыжла мыйын ончыкем.

Лышташан ломберыш тўкылалтше кайык
Шулдо мурыжым мылам тушка.
Таче Оксинам тораш шынден нангайыш
Куштышо да мурышо тўшка.

Шинчын кайыш ўдыр, палыдеак качым,
Ялысе пуракым тўргыктен.
Шем пинеге, легылден капка йымачын,
Оксинажын корнышко оптен.

Ыле ўдыр, ыле ўп, шышталге кудыр,
Ынде ял ик кудыр деч утлен.
Мый, ораде, йораталым шокшын тудым,
Шкемын пўрымашемлан шотлен.

Оксиналан пўрыш палыдыме каче,
Палыдыме ешын вашлиймаш.
Мыланем пўрен ош ломбо тўныш таче
Энерташ да тоштым шудалаш.

Тиде шонго, киен кодшо марий койыш
Иктаж кечын тошто ораваш
Кайже ыле шинчын, Оксиналак койын,
Да вес ялыш огыл — шўгарлаш!

Ильиш кумыл 1963: 323

Tyttö istuutui morsiusvaunuihin ja lähti

Taivaalle hajonneille pronssitähdille
kuu on näyttänyt vain selkensä.
Tuomen varjo on laskeutunut lepäämään
mustan härän tavoin eteeni.

Lehtevään tuomikkoon telkeytynyt lintu
halvan laulun sorvaa minulle.
Oksinan tanssiva ja laulava joukko
istutti vaunuihin ja vei pois.

Tuntemattakaan sulhasta tyttö lähti,
tupruttaen kylän pölyä.
Musta koiranpentu ryömi portin alta
Oksinansa perään haukkumaan.

Oli tyttö, tukka, kiharat vaaleat.
Vailla kiharoita kylä nyt.
Rakastin häntä, hupsu, niin tulisesti,
luulin kohtaloni suomaksi.

Oksinan kohtalo tuntematon sulho,
tuntematon perhe vastassa.
Minun osanani entistä kirotta,
ottaa tukea tuomen tyvestä.

Tämä vanhentunut marilainen tapa
Oksinan tavoin istuutukoon
morsiusvaunuihin, vaan ei toiseen kylään
vaan hautausmaahan mennäkseen!

Латкандаш ий

Латкандаш ий мылам.
Латкандаше.
Даткандаш ияш годым малаш?!
Ой, тыгай пиал деч юмо ашне:
Йүдшө йүд мо — орен куштымаш!

Гармонист,
ну-ка тыгыде семым!
Ўдыр-влак,
мылам — верым!
Шагал!!!
И-и-эх! — шаралтем шулдыремым,
Оптр-р-оп! — кем таган ок логал.

Каче-влак кырат пенгыде совым,
Ўдыр-влак лыжга мурым мурат.
Манат, күчык улам?
Могай тыйын сомыл!
Ончо, вийже мыняре —
нөлтагыт пурак.

Латкандаш ий мылам.
Латкандаше.
Йүдшө йүд мо — йөратыме сем.
Колыштам ўдыр шүмын кантатым,
Шем шинчаште тул чинчым күтем.

Чыли-чул волгалтеш куан ойып,
Тук-тук-тук кыра шүмжө ласкан.
«Шөртнө дене кугунжо ом пойо,
Тый денет курымешлан улам поян!»

Йога вүд.
Йонга сем.
Күшнө — шүдыр.
Коклаштышт — тылзе, шүдыр орол.
Рвезе пагыт малаш огеш шүдө:
Леве йүд семын пöртыл ок тол.

Kahdeksantoista vuotta

Olen kahdeksantoistavuotias.
Kahdeksantoista.
Tämän ikäisenä nukkuu?!
Siitä onnesta, Jumo, varjele:
öiden yö – vain hurjaa tanssia!

Harmonikan soittaja,
tempaise pikkuinen sävelmä!
Tytöt, minullekin hiukan tilaa!
Jihuu! Siipeni nyt levitän,
lentoa!
Eivät kengän kannatkaan
enää maata kosketa.

Pojat paukuttavat kämmeniä,
tytöt laulavat verkkaista laulua.
Minuako sanot lyhyeksi?
Eihän se nyt sinun asiiasi!
Katsos, minkä verran voimia –
vaikka vain pölyä lennättää.

Olen kahdeksantoistavuotias,
kahdeksantoista.
Öiden yössä lempimelodia.
Kuulen tytön sydämen kantaatin,
mustien silmien paljettitululta tuijotan.

Ilon kipinöiden loistetta,
tuk-tuk-tuk lyö sydän hellästi.
”Kullalla en suuresti rikastu,
rikas olen aina luonasi!”

Joki virtaa.
Helkky sävelmä.
Tähdet ylhäällä.
Kuu, vartija, tähtien välissä.
Nuoruus ei unta edellytä:
ei se palaakaan kuin lämmin yö.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Латкандаш ий мылам.
Латкандаше.
Омым шүшпик нумалын каен.
Шокшо рвезылык,
шошыла ташле,
Мландым леве йүд дене темен!

Olen kahdeksantoistavuotias.
Kahdeksantoista.
Satakieli pois unen kuljetti.
Kuuma nuoruus.
Täyty, kuin kevät, äärimillesi,
maa täyteen ahda yön lämpöä!

Колымшо курым 1970: 44-5

Теле

Уэш мемнан дек толын теле,
Чодрам да нурым мамыклен.
Меран-влак тореш йолышт дене
Шопкер воктен, каван воктене
Ала кастен, ала эрдене
Коденыт лумым йыр түрлен.

Изи кожем лум ўдыр лийын,
Коеш авагла кугу кож.
Юалге кечыйолжо ийым
Ышта шортнялгым, ышта шийым.
Тыгае шортньым, тыгай шийым
Пүчкеш коньки алмазла чож!

Вола кава гыч лум ик кечын,
Вес кечын күшкө түргалтеш.
Туге гынат, чиялын ечым,
Сенен тутаным, йүштө печым,
Ош ял шенгеч, чодра воктечын
Чыма пикш семын рвезе еш.

Чыла вере ош түс, ош курым.
Чинчан лумеш йыма шинча.
Окна воктен — ош пүгыр курык,

Talvi

Taas on talvi tullut luoksemme,
metsän, pellot pöyhi untuviin.
Haavikon luona, taivaan äärellä
jänikset vinoine käpälineen
milloin illoin, milloin taas aamulla
lumen kirjoivat ympäriltään.

Lumityttö tuli pikkukuusesta,
iso kuusi näyttää äidiltä.
Viileät auringonsäteet jäätä
vuoroin kultraavat, hopeoivat.
Tällaista kultaa, tätä hopeaa
leikkaavat kuin timantti luistimet!

Lunta taivaalta päivän putoaa,
huomisin taas se ylös tupruaa.
Siitä huolimatta, sukset jalassa,
voiton saaden myrskystä, kylmästä,
valkean kylän takaa, metsästä,
nuolena nuorten parvi viuhahtaa.

Valkeaa kaikki, valkea aika.
Paljettilumi häikäisee silmää.
Tiaisen laulua ikkunan luona

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Окна воктене — киса муро.
Ойлем: киса, ырыкташ пуро,
а тудо койдарен шинча.

ja valkeaa vuorenyktyrää.
”Tiainen, tule sisään lämpimään!”
Ilvailen siihen se istumaan jää.

Колымшо курым 1970: 50–1

Кажне поэтын лийман дыр
шке апшаткудыжо.
Кажне поэтын
тептержылан ситыше чöгытшö лийман.
Тап тапталтет —
тул йылме кок век сылнын куржшо,
чöгыт йымач ынже лек
локтылалтше тарман.

Jokaisella runoilijalla
olkoon oma pajansa.
Jokaisella runoilijalla
olkoon työkaluna sovelias vasara.
Sillä paukutellessa
tulenlieskat kahtaalle loimutkoot,
vasaran alta älköön
turmeltuneita tuotteita tulko.

Пүйым пурын чонем
тыгай апшаткудым мыят.
Перыже, перыже, шонем,
чöгытем мастарын.
Ом кельштаре гын пешыже,
пешыже ом кунештаре гын,
шупшын налза чöгытем,
луksа поктен апшаткудыж гычат.

Hammasta purren rakennan
sellaista pajaa minäkin.
Toivon, että iskisi, iskisi
mestarillisesti vasarani.
Jos en saa hyvään yhteistyöhön vasaraa,
jos en mitään kunnollista aikaan saa,
temmatkaa minulta pois vasarani,
ajakaa ulos minut pajastakin.

Колымшо курым 1970: 5

Semjon Nikolajev

Samaan aikaan kuin edelliset runoilijat on luomistyön aloittanut Semjon Nikolajev, jolle onneksi on suotu pitempi työaika. Semjon Nikolajev syntyi Krasnoufimskin rajonissa Sverdlovskin alueella pienessä Sarsaden kylässä lukutaidottoman kolhoositalonpojan perheeseen 7. 9. 1936. 12-vuotiaana hän lopetti kotikylän koulun, teki vuoden työtä kolhoosin hevostenhoitajan apulaisena. Työvaiheen jälkeen hän sai tilaisuuden jatkaa vielä seitsenluokkaisessa koulussa, jossa hän oman kertomansa mukaan oppi rakastamaan kirjallisuutta: marin kielen opettajana oli kirjailijana tuolloin aloittanut I.V. Vasiljev, jota

Raija Bartens: Tie marin nykyryykkaan

runoilija pitääkin ensimmäisenä opettajanaan. Koulusta tuleva runoilija pääsi siirtymään Krasnokamskin pedagogiseen opistoon. Jo vuonna 1956 hän kuitenkin saattoi aloittaa Marinmaan pääkaupungin pedagogisessa instituutissa opintonsa, jotka vei päätökseen v. 1961. Instituutissa hän piti vielä itse marilaisen folkloren kurssin, aloitti sitten työn Marinmaan radion kirjeenvaihtajana ja toimittajana, Marin ASSR:n kirjailijaliiton kirjallisuuskonsulttina, ja sitten Marin television päätoimittajana sekä kirjallisuuslehti *Ончыкон* päätoimittajana. V. 1983 hän kuitenkin saattoi jättäytyä vapaaksi kirjailijaksi.

V. 1962 oli julkaistu hänen ensimmäinen runokokoelmansa *Шулдыранме пагыт: Почеламут-влак [Siipien kasvun aika: Runoja]*. Viisi vuotta myöhemmin tuli julkisuuteen toinen kokoelma: *Латкандаш ияш-влак: Почеламут ден муру-влак [Kahdeksantoistavuotiaat: Runoja ja lauluja]*. Seuraava kokoelma, vuodelta 1971, käsittikin pelkästään lauluja: *77 муру [77 laulua]*. Marilaiset säveltäjät olivat nimittäin innostuneet Nikolajevin teksteistä, joista monet saivatkin sävelen. Seuraavana oli sitten ilmestymisvuorossa Nikolajevin arvostettu poeema, *Муссафа [Mustafa]*, vuonna 1974. Se on nimetty poeman päähenkilön hevosen mukaan, joka osoittautuikin tärkeäksi hahmoksi. Runoelmassa on tarkastelun kohteena mennyt suuri sota, runoelman näyttämöihin kuuluvan runoilijan kotikylän Sarsaden asukkaiden tuolloin osoittama uljuus, runoilijan oman sukupolven sota-aikainen lapsuus. Tšesnokova sanoo, että metaforisella hevosen hahmolla runoilija kuvaa humanismin ehtoja. Runoelman sankarien suhteessa hevoseen paljastuvat heidän eettiset kriteerinsä; ihmisen ja hevosen suhde laajenee ihmisen ja koko luonnon suhteen ilmaukseksi (Manajeva-Tšesnokova 2004: 54). Runoilijalle synnyinseutu, suku, syntymä, äiti ovat erottamattomassa yhteydessä (mts. 55). Kirjallisuuden tutkijoiden mukaan koko tämän sukupolven runoilijoille äiti, sota-aikana raskaan taakan oikeastaan perheen päänä kantanut, oli surun ja ilon sekaisten ylistyslaulujen teema (ИМЛ 360). Tämän poeman jälkeen Nikolajev on julkaissut vielä runoja, lauluja ja muitakin poemoja. Hänen runouttaan on ilmestynyt kaikkiaan 14 kokoelmaa. Hän on myös kääntänyt mariksi maailmankirjallisuutta, Shakespearea ja Molièrea, sekä otteita Kalevalasta ja Kalevipoegista.

Vuonna 1968 Nikolajev otettiin Neuvostoliiton kirjailijaliiton jäseneksi, ja parin vuoden päästä, 1970, hän toisena marilaisena runoilijana sai Marinmaan komsomolin Olyk Ipai -palkinnon (ensimmäisellä kerralla, v. 1968, palkinnon oli saanut Valentin Kolumb). Valtiollisen Sergei Tšavain -palkinnon hän sai v. 1991 ja Mari Elin tasavallan kansanrunoilijan arvon v. 1996.

Seuraavissa runoissa on elävänä Nikolajevin rakkaus, kaipaus itäiseen marilaiseen kotiseutuun, sen ihmisiin, kotiin, mutta hänelle myös niin luonteenomainen vastausta hakeva levoton pohdinta, jonka otteesta ei runoilija pääse.

Угыч толым тиде верыш...

Шочмо вер — пеледше мланде,
Лишыл, палыме сүрет!

Taas olen tullut tänne...

Synnyinseutu – kukkiva maa,
tuttu näkymä, läheinen!

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Марий эл гыч, ший Какшан деч,
Угыч тольым тый декет.
Колыштнем чал курык мурым,
Ончалнем ладра куэм.
Эн сөрал почеламутым
Колыштат? Окен пуэм.

О салам, салам, Сарсаде —
Ломберан шүмбел ялем!
У капкан ош палисадым
Мый тора гычак палем.
Поро кече, шочмо калык!
Поро жап, Урал мландем —
Ава кумылын ласкалык,
Шочмо пөрт омса лондем!

Чал үпан ачай, куане:
Эргыч ынде, воктенет,
Только тый пура стаканым
Варарак ала темет?
Кызыт мый лекнем тошкемыш,
Олык мучко куржталнем...
Күжшө Сүремдаште емыж
Күын дыр — поген кондем.

Ошкылам мый олык мучко,
Овара мүй пуш ден он.
Вот пеледыш, күрл да кучо,
Кидкопаш пышталын лын...
Вуйжым мланде дек савалын,
Кандывуй шкеж дек үжеш.
А чонемже, куаналын,
Рвезе пагытым ужеш.

Олык! Олык! Мүй таметым
Түрвыштем шижам уэш.
Ой, кузе тыгодым, лектын,
Шудышкет вочмем шуэш!
Шудышкет возам да уш ден
Күшкө — күшкө чонештем...

Marin maalta, Kakšan-joelta,
taas olen tullut luoksesi.
Tahdon kuulla vuoren laulun,
nähdä koivut tuuheat.
Kuuletko? Kauneimman runon
alusta luen loppuun asti.

Terve, terve taas, Sarsade –
tuomilehtoinen kyläni!
Uuden portin valkeat paalut
täältä kaukaa jo erotan.
Hyvää päivää, oma kansa!
Terve, oma Uralin maa –
täällä äidin mielen hellyys,
syntymäkotini kynnys!

Harmaahiuksinen isäni:
poikasi on luonasi.
Kyllä varmaan olutlasi
pikapuoliin täyttyykin?
Nyt mieluusti lähden ulos,
pitkin niittyjä juoksisin...
Kai Syremda-vuoren marjat
jo ehtivätkin kypsiksi?.

Meden tuoksua rinta tulvii,
kun astelen niityllä.
Tuolla kukkia runsaasti,
vaikka kouraansa taittaisi...
Päättään kumartaa kaunokki,
nyökkäilee niin kutsuvasti.
Näin kohtaa lapsuusaikansa
riemuitseva sieluni.

Niitty! Niitty! Tunnen jälleen
huulilla medenmakusi.
Silloin kun olin pois lähdössä,
halusin vain jäädä heiniisi.
Nyt menen maata heinikkoon,
ja mieli lentää korkeuksiin...

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Ўжүвүр йүк ала-кушто,
Муро семже — чоныштем.

Сөралген, у сыным налын
Шонго чал Урал мландем —
Ава кумылын ласкалык,
Шочмо пөрт омса лондем.
Мо уло тиддечын шерге!..
Шочмо вер, колат мутем?
Тыйым йөратем эрелан,
Йөратем, вашмут йодде.

Шулдыранме пагыт 1962: 24–5

Шкаланем вашмут

Эрдене Пүнчер велке куржын,
Сангам
                    кенета чарнен
  перышым:
Молан орланем, шүмым туржын?
Ала мондыман чыла серышым?
Молан лудмына годым почеламутым
Иша ала-мо кенета уло шүлышым?
Чыла мондена ме —
                    торешым да кутым,
Кол гай
                    упкален поген илышым.
Молан тиде сем?
Але тиде пералтыш?
Тыглай кутыраш — лучо огыл мо?
Ойлат, пелодарлан —
                    ит кай ен оралтыш! —
Сакеныт
                    акрет годым
  онгырым...
Ала пелодар лийын огыл?

Ääntelee kuhankeittäjä,
soi laulun sävel sielussa.

Muuttunut, kaunistunutkin
maani harmaan Uralin.
Voi äidin mielen hellyyttä,
synnyinkodin kynnystä.
Ei ole niitä kalliimpia!..
Synnyinseutu, kuulethan?
Rakastan sinua, iäti.
Rakastan, pyyteettömästi.

Vastaus itselleni

Aamulla männikön suuntaan juoksin,
äkkiä pysähdyin,
                    otsani
  kolautin:
Miksi minä tuskailen, sydäntä raastan?
Unohdettavaksiko kaiken kirjoitin?
Miksi runoa lukiessa
jokin äkkiä ahdistaa henkeä?
Unohtuu kaikki,
  hyvä ja paha.
Kuin kala
  olen nappaillut ahnaasti.
Miksi tämä sävel,
tämä painotus?
Eikö kernaammin arkista puhetta?
Älä toisen pihapiiriin mene,
hupsulle sanottiin
  ja entisaikaan
kellokin kaulaan
  ripustettiin...
Entä jos se ei hupsu ollutkaan?

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

А муро	Jos laulu
Эре нангаен тудым ончыко?..	sitä kuljetti eteenpäin?..
Поэзий да муро.	Runous ja laulu.
Поэзий да курым.	Runous ja aikakausi.
Таклан йыгыре огыт ончыкто!	Eivät ne turhaan yhdessä esiinny.
Коклан öратат:	Tuon tuostakin hämmästy:
почела мутын корно	perättäisten sanojen rivi –
—	ei laulettu, ei puhuttu.
Ни мурымо огыл, ни ойлымо.	Mutta se
Но тудо —	soi!
йонга!	Loistaa kuin
Йылгыжеш	auringonsäde!
кечыйолла!	Sanat silattu messingillä kuin suitset.
Чыла ойжым шөрмычла тойлымо.	Voisi säikähtääkin:
Эше öрткынем:	valmista tekstiä lukiessa
Ямлын возымым лудын,	voi nähdä olemattomia –
Укем ужына —	milloin huivin heilahduksen,
я рүзалтыме солыкым,	milloin hyvää,
Я порым,	milloin taudin,
я черым,	milloin hautovan sorsan,
я пүктышö лудым,	lapsuudessa niitetyn niityn...
Йоча годым солымо олыкым...	Tiedän:
Палем мый:	äiti oli kuuluisa laulaja,
Авам ыле мурызо данле,	isä
Ачам	ei laulanut juhliissa...
мурен огыл пайремыште...	Äkkiä isku sydämen alle:
Пера кенета ала-мо шүм йымалне:	ehkäpä juoksen väärällä raitilla?
Ала куржталам ен уремыште?	Minä, talonpojan poika,
Эртак шонкалем мый,	aprikoin alati:
кресаньыкын эрге,	mitä eteen –
Мо ончылно —	metsää hakattuna?
руымо?	tekstiä kirjoitettuna?
Серыме?	... Runoudesta puheen ollen
...Поэзий манмаште	juuri tämä on arvokasta:
Лач тидыжак шерге:	juoksusta pysähtyessä otsa saa iskun!
Куржметым чарнен, санга перыме!	

Эл шижме тат 1986: 65–7

Вашмут кычалме йүд

Мый таче йүдым
        пун пырчат шым мале,
Кеч тымыкше сад пөртын
        омылык гына.
Кычалын
        чон тумалан
        кеч иктаж амалым,
Вүдшөр гай нөлтын,
        йодыш веле погына.
Ала чыла титакше
        мыйын веле,
        шкемын?
Ала тушман йөршан иктажын чон
Пура шүм вишышке
        тунар ошем-шемемын —
Вик кумыкта ласкам
        аяр поргемын шон?
Эше савыркала уш-акылым
        тыгане йодыш:
Молан ончалтышым шылта
        эн данле тан?
Лекташ ваш порына
        тунамак йотыш,
Шуэн вашлийме дене
        утыр куатан...
Адак ик нелыт
        пызыра түжвалым-көргым:
Волгалтын кенета
        ялт өрдыжлан чапет —
Да кумылыштым,
        вотно шүм гай нөргым,
Кышкат
        дуэль пижерге семын ончыкет.
Чот кылдышыже
        омыдымо йүд пышкемын —
Адак түналтышкак
        толам пачаш-пачаш:

Vastauksen etsintäyö

Tänä yönä
        hitustakaan en nukkunut,
vaikka mökin rauha
        oli siihen omiaan.
Etsin
        sielun hämmingille
        edes yhtä syytä,
tulvan lailla nousi vain
        lisäkysymyksiä.
Kenties koko syy
        onkin vain minun,
        itseni?
        Kenties jonkun pahansuovan sielu
tunkeutuu tyhjään sydämeen
        sen mukaan valjeten tai mustuen –
Saako kumoon kaadetuksi rauhallisen
        vaarallisen kuilun kuohu?
Vielä kiertelee mielessä
        tämä kysymys:
miksi mielipiteensä kätkee
        kallein ystävä?
Keskinäinen mieltymyksemme kauas
        kaikkosi,
ja taas kohdatessamme
        on yhä vahvempi...
Jälleen paino
        pusertaa koko olentoa:
äkkiä on valjennut
        sivullisille maineesi –
ja toiveensa,
        pehmeät kuin sydän illalla,
eteesi heittävät
        kuin kaksintaisteluhansikkaan.
Unettoman yön
        solmu tiukkaan sidottu –
yhä uudestaan
        tulen alkuun taas:

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Ала чыла титакше
    мыйын веле,
        шкемын?
Ах, нугыдо пычкемышым
    онла почаш!..
Эн лишыл чоным пыдалаш
    ик кечын лүдым.
Ала садлан,
    коркасе күсын вургыла,
Кием түжвалне
    кукшын тиде йүдым?
Вашмут олмеш
    со йодышемак шуркала.

II

Адак түня вес велне
    таче тымык огыл.
Кеча үмбалнына
    шем тамыкла
        война.
Мыняре ойлымо
    лүдыктымат эсогыл —
Ок пидылт иктышке
    сөрасыме ойна.
Түня саманланат
    тений ом керт лушкемын:
Тынар осал
    озалана гын мландыштем,
Ала чыла титакше
    мыйын веле,
        шкемын?
Ала мый тыныслан
    моткоч шагал ыштем?!
Ах, кудалташ тувекылат
    тыгаяк йүдым! —
Кынелышт ыле,
    акылангын раш!
А пошырнат —
    пүргалына эм вүдым

entä jos koko syy
    on vain minun,
        itseni?
Voisipa avata
    pimeyden kuin rinnan...
Kerran pelkäsin
    puoltaa läheisintäni.
Ehkä siksi,
    kuin korsi kauhan varrella,
tänä yönä
    makaan yksin, ulkona.
Vastauksen sijaan
    tämäkin kysymys raastaa.

II

Tänäänkään ei maailman toisella puolella
    rauhaa ole.
Yläpuolellamme riippuu
    sota
        kuin musta helvetti.
Niin paljon puhetta,
    uhkauksiakin –
eivät ole pitäviä
    sopimuksemme.
Tässä tilanteessa
    ei saa olla heikko,
kun näin suuri pahuus
    isännöi maailmaa.
Olisiko koko syy
    vain minun,
        itseni?
Liian vähänpö teen
    rauhan hyväksi?!
Pitäisi paiskata tuolle puolen
    tällainen yö! –
Heidän pitäisi nousta,
    nopeasti tulla järkiin!
Mutta he näkevät painajaisia –
    me pirskottelemme

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Me

нунымак

каварыма гыч утараш.

III

Чыла-чыла

тыге варналт

пура ик подыш —

Тўня верч,

шке верчет

кынелше поро кут.

Парняла эркын кадырген

вола йўд-йодыш,

Кўза, сотемын эркын,

ўжара-вашмут.

Эл шижме тат 1986: 53–5

Жап имнешке

Сергей Чавайнлан

Шем тушманым покта жап имнешке,

Керде тулжо шуйналт чонешта.

Кычкыра сарзе, пыл пудештмешке:

— Мый тыгае кодам чонешда!

Кожгана имне юж дене ломбо,

Кынелеш теныз вўд, шонешталт...

— Нигўлан мыскылаш тендам ом пу —

Мый тыгае кодам чонешда!

Тек тўня илышна але тўрсыр,

Но пеледше саман чонгашда

Корныдам ончыктен, йўлем йўршын

Да тыгаяк кодам чонешда...

lääkettä

heidätkin

kuolemasta pelastaaksemme.

III

Kaikki tämä

yhteen sekoittuvana

on tarpeellista –

maailman tähden,

itseni tähden

hengenvoimien on

vahvistuttava.

Sormen lailla hitaasti koukistuen

laskeutuu yön kysymys,

kohoaa, hitaasti kirkastuen,

aamuruskon vastaus.

Ajan ratsastaja

Sergei Tšavainille

Ajan ratsastaja vihollisen häätää,

tuli sapelista lentää leviten.

Pilvet repeävät, ratsastaja huutaa:

”Sieluihinne minä tämän jätän!”

Tuomi kohisee ilmavirrassa,

vesi meressä nousee kuohuen...

”En anna kenenkään teitä pilkata,

sieluihinne minä tämän jätän!

Jos onkin vielä elämä epävarmaa,

kukkiville kunnaille tien teille näytän,

vaikka itse olen poroksi palava,

sieluihinne minä tämän jätän...”

Raija Bartens: Tie marin nykyryiikkaan

Йӧралтеш тул имнешке вӱрвужык,
Шем тушман тудым йыр онгешта,
Но пытартышлан — пуйто чон кузык:
— Мый тыгае...кодам...чонешда...

Tulinen ratsastaja kaatuu verissään,
hänet saartaa vihollinen, piirittää.
Vielä lopuksi, hengen viime lahjana:
”Sieluihinne... minä tämän... jätän...”

Шукертак йӱлен шкеже имнешке,
Сакче ойжо алят чонешта
Да солна, шинчана йӧрымешке:
— Мый тыгае кодам чонешда!

Se ratsastaja on ammoin palanut.
Enkelisanat kaikuvat edelleen,
soivat, kunnes silmämme sammuvat:
”Sieluihinne minä tämän jätän!”

*Пӧлек вашмут 1996: 23 [bibliografiset
tiedot kirjallisuusuuttelossa]*

Vasili Regež-Gorohov

Vasili Regež-Gorohov on hänkin 1930-luvulla syntyneitä runoilijoita. Marinmaalla hänet tunnetaan paitsi runoilijana – proosaakin hän on kirjoittanut, näytelmiäkin – myös merkittävänä näyttelijänä. Hän syntyi 27.8.1937 Regežin kylässä Kuženerin rajonissa Marinmaalla. Keskkoulun päätettyään hän aloitti opinnot Marinmaan pääkaupungin pedagogisessa instituutissa, mutta jätti opintonsa siellä kesken ja pääsi Moskovaan näyttämötaiteen korkeakouluun. Vuodesta 1965 Gorohov on työskennellyt Marinmaan kansallisteatterissa. Ensimmäisen runokokoelmansa hän julkaisi 1963. Sen jälkeen niitä on ilmestynyt vielä 12. Gorohovin teksteihin on tehty myös lauluja ja hänen näytelmiään on esitetty teatterissa. Hän on myös kääntänyt kirjallisuutta, mm. Puškinin runoromaanin *Jevgeni Onegin*. Gorohovin valmisteilla olevat ”Kootut teokset”, Чумыр савыктыш, tulevat käsittämään viisi osaa; runoutta sisältävät kaksi ensimmäistä osaa ilmestyivät jo v. 2007 Joškar-Olassa. Venäjän kirjailijaliiton jäsen Gorohov on ollut vuodesta 1975.

Vuoden 1974 kokoelma *Поэтыял [Runoilijain kylä]* herätti huomiota nelisäkeisillä runoillaan. Runoilija oli löytänyt Persian muinaisen runon, *rubaj*-muotoisen. Siinä on neljä loppusointuista säettä, yleensä loppusointukaavaa *aaba* tai *aaaa*. Persiassa tämän vanhan kansanrunouden siirsi kirjallisuuteen Omar Khaijam ensimmäisen vuosituhaten vaihteessa. Lähellä seuraavaa vuosituhaten vaihdetta Khaijamin tekstejä oli ruvettu kääntämään eurooppalaisille kielille, ja Persian muinainen runous sai ansionsa mukaista korkeaa arvostusta. Gorohovin kiinnostuminen tähän nelisäkeeseen on ymmärrettävää: olihan marilaisellakin kansanrunolla nelisäkeinen hahmo ja nelisäkeen muotoa vastaava sisältö; sisällön lapidaarinen sanoma on Gorohoville yleensäkin luonteenomainen. Seuraavassa ensin pari Gorohovin nelisäettä:

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Олан уремже дене мый эртем...
Кажне пöрт да кажне ен — почеламут.
Тұрыс сүретлаш сита мо уш перкем?
Мыланем күлеш ялт кече гае мут.

Чумыр савыктыш I: Поэзий (1968–1987)
2007: 56

Кумло ий лиеш илаш тўняште,
Чалеммеш илаш лиеш тўняште...
Тиде тўнжө огыл, тўнжө тыште весе:
Мом кодет тый почешет тўняште!

Чумыр савыктыш I: Поэзий (1968–1987)
2007: 79

Муза

Малаш возам — возеш пырля,
А кынелам гын — кынелеш.
Пашаш каем — тудат кая,
Мөнгем толам — адак толеш.
Ок эрте минутат посна.
Ватем тынар пырля ок лий!
Тугай йолташ ме улына,
Да ойырлаш ок сите вий.
Пөлеклыш шулдырым мылам
Да тулым чўктыш шўмыштем.
Мый тудын ден пырля коштам,
Кычалын канде кайыкем.
Тўня волгалте ончылнем —
Тыштат лач тудак суапан.
Мый юзо вий дене келшем,
Улам санденак пиалан.
Ок эрте минутат посна...
Шонет: ватем сыра тидлан?
Уке, лач куана гына

Vaellan kaupungin katuja ...
talot ja ihmiset – runoja.
Älyäni kyllin ne kuvata?
Tarvitsen auringon kaltaisia sanoja.

Kolmekymmentä vuotta on eletävä
maailmassa,
harmaapääksi on eletävä maailmassa...
Tässä ei ole asian ydin, se on ihan muussa:
mitä on jäljissäsi maailmassa!

Muusa

Menen maata – sekin menee,
nousen ylös – sekin nousee.
Riennän työhön – sekin rientää,
tulen kotiin – sekin tulee.
En yksin minuuttiakaan.
Niin lähellä ei vaimokaan!
Sellaiset me kumppanukset,
ei eroon riitä voimatkaan.
Se siivet antoi lahjaksi,
tulen sydämeen sytytti!
Yhdessä nyt kuljeksimme,
sinistä lintua etsimme.
Valo syttyi maailmaani –
hänkin on yhtä autuas.
Taikavoimista nyt nautin,
onnellinen niiden vuoksi.
Yksin en minuuttiakaan...
Että suuttuuko vaimoni?
Hänelle on ilon aihe

ПОЭЗИЙ ҰДЫР танемлан.
Кўлам мо мыйже Музылан?
Келша мо возимем тудлан?
Ом пале тидым, лаваса...
Тек тудо шкеже каласа.

Runon Tyttö ystäväni!
Tarpeenko minä Muusalle?
Hänelle kelpaa tekstini?
En tiedä sitä laisinkaan.
Hän sen itse kertokoon.

Чумыр савыктыш II:Поэзий (1991–2007): 5

Умыр йўд. Кугу тўня ласкан мала.
Ватемат, шыман ондалын, шып нера.
Полдышнерже дене ўдырем мура.
Клендырла прием кия омса воктен,
Семынже ала-молан шып йынысен.
Мардежат окна шенгелне огеш пу,
Паровоз вокзал гыч йўкшым огеш пу...
Умыр йўд. Кугу тўня ласкан мала.

Tyyni yö. Maailmassa unen rauha.
Vaimo torkkuu sylissäni hellänä,
tytär honottelee nappinenäänsä.
Koira oven luona niin kuin rinkeli,
hiljakseen tapansa mukaan vikisten.
Ei tuulen hengähdystä ikkunalta,
ei veturinkaan ääntä asemalta.
Tyyni yö. Maailmassa unen rauha.

Умыр йўд. Кугу тўня ласкан мала.
Мый гына шинчам пыч ыштыде кием:
Поэтыял гыч Муза толын мый декем.
Тудын толмыжо мылам пайрем гаяк!
Шке пеленже тудо мыйым нангая,
Шыгыр пырдыжым шалатылын, чодраш,
Олык лапыш, нўлталеш тора каваш...
Умыр йўд. Кугу тўня ласкан мала.

Tyyni yö. Maailmassa unen rauha.
Makaan silmäni räpäyttämättä:
Runokylän Muusa tulee luokseni.
Hänen tulonsa on minun juhiani!
Minut vierelleen hän heti johdattaa,
ahtaat seinät ympäriltä hajottaa
metsään, niitylle. Kohottaa taivaalle...
Tyyni yö. Maailmassa unen rauha.

Умыр йўд. Кугу тўня ласкан мала.
Мый гына ом мале, Муза пеленем:
Куанем, йўратымем, чон кумылем.
Шулдыран улам мый Музылан кўра!
О кузе чон семын тудо кутыра!
Мо нерген? Эрдене тидым каласем,
А тый кызыт мале, чон канен, лудшем.
Умыр йўд. Кугу тўня ласкан мала.

Tyyni yö. Maailmassa unen rauha.
Minä en nuku. Muusa vierelläni:
riemuni, rakkaani, innoittajani.
Muusan ansiota ovat siipeni!
Voi, kuinka sielukkaasti hän puhelee!
Että mistäkö? Kerron sen aamulla.
Nyt rauhoitu ja nuku, lukijani.
Tyyni yö. Maailmassa unen rauha.

Чумыр савыктыш II:Поэзий (1991–2007):

5–6

C. G. Чавайнлан

S.G. Tšavainille

Илаш гына ыле тылат,
Но кұрылтө ұмыр шұртет.
Туре гынат тольыч, волгалт,
Йөратыме шочмо мөнгет.
Тек савырныш бронзыш капет,
Эше тый чот лишыл улат.
Йонга утыр талын мурет,
Шұмнам почынна ме тылат.
Книгатым кучен, тый шинчет
Эр кечылан мелын, шыпак.
Ен-шамыч эртат воктечет,
Йүкде, саламлалтын умбак.
Ойлат, тыйым пуштшо палач
Тачат толеда тыш коклан.
Шога, маныт, ұмылла лач
Да ұмылла йомын шула.
Айдемым пушташ ок кұл уш,
Сита вет тидлан ик пулят.
Айдеме поэт гын, от пушт —
Кола гынат, тудо ила.

Vain elää sinä halusit,
vaan katkesi elämänlankasi.
Niin kävi, vaikka palasit
rakkaaseen synnyinkotiisi.
Ruumiisi pronssiin valettiin.
Yhä olet läheisemme.
Laulusi soi rohkeana.
Sydämet sait avatuksi.
Istut kirjaan tarttuneena
vasten aamuaurinkoa.
Ohitsesi kulkevilta
edelleen saat kumarrukset.
Kerrotaan, myös surmaajasi
tulee tänne silloin tällöin.
Seisoo kuulemma kuin varjo
ja kuin varjo haihtuu, häipyä.
Ei murhaan tarvis järkeä.
Yksi luoti siihen riittää.
Mutta runoilijaa ei voi edes surmata –
hän jää eloon kuoltuaankin.

Чумыр савыктыш II:Поэзий (1991–2007):

298

Jurij Rjazantsev

Toinenkin Marinmaalla tunnettu näyttämötaiteilija, Jurij Rjazantsev, koki myös runon omaksi alueekseen, ja hänen runojaan ilmestyi Joškar-Olassa v. 1989 kiinnostava kokoelma *...Шөгем курым корнывожышто. Почеламут-влак, поэма [Seison aikakauteni tienhaarassa. Runoja, poeema]*. Valitettavasti jo muutaman vuoden kuluttua, v. 1993, runoilija-taiteilijan elämä päättyi. Hän oli syntynyt v. 1940 Paranjangan rajonissa Izi Pumarin kylässä. Opintojen jälkeen hän saattoi jo v. 1965 aloittaa työnsä M. Šketanille nimetyssä Marinmaan kansallisteatterissa.

Raija Bartens: Tie marin nykylyriikkaan

Hänen runonsa otteessa ovat Maa, Taivas ja Ihminen, ja runon kudoksessa on mukana filosofia. Seuraavissa käännöksissä on yritetty saada runoilijan ajatus kirkkaana esiin, sisältö muodon kustannuksella. Rjazantsevin runossa säe hengittää vapaasti, vaikka sen pituus onkin vakio. Hänellä on myös riimi, vaikka se on hänellä kuten yleensä kaikilla tässä esitellyillä marilaisrunoilijoilla vapaa riimi, samanlainen kuin venäjänkielisen lyriikankin 1900-luvun runoilijoiden, modernistien, riimi.

Мыланем

Изи пӧлемыштем моткочак шыгыр,

моткочак шыгыр...

Уке, уке, малаш да илаш

сита мылам кумдык...

Но теве:

Кид ўмбалне кийыше вуем —

комдык,

Пел пырдыжым йӧршын авырен,

петырен...

Нӧлтальым кидым, а тудо

Туврашыш миен тўкныш корштен...

Но шинчамжылан вер сита дыр, шонем! —

Уке, адакат

тувраш ден пырдыж

Авырышт тудым книга радам дене...

А вес вел гычын весе, пеныжын-

пеныж,

пылышем темен,

омемым сенен,

Тачысе, тенгечысе, эрласе чапмуру

йонгештара,

сымыстара!

Сандалыкын кӧргыш кўзен чонештен

Француз космонавт Жан-Луи Кретьен,

А лўшкышӧ Мландын

чытырналтмыж дене

Армян калыклан ойго тич теме...

Пога у правительством

Америкыште Буш,

Кўлеш тудланат чолган шонышо уш...

А мый налынам ўжмашым сўаныш —

Ушнаш пошкудемын пиалле куаныш...

Raija Bartens: Tie marin nykyryikkaan

Пытартыш увер иктешла кечынам,
Да, вургыжын, весым адак вучена...

Раш!

Мый чарышым радиом

да йӧртышым тулым,

Пуйто чонемлан мый муым

ласкалыкым уым.

Пычкемыш да тымык...

Лыпландарыше куан

да лыпланыше чон...

А теве...

Пычкемыш уремым кумдан волгалтен,

Автотул иеш, йылгыжеш.

Кудале тӧрза, йыгалт пырдыжеш,

Да мыйын чонемым ты шыгыр лукеш

Тул кайык авалтыш, кынелтыш,

Тарватен, пӧрдыктен, мурыктен

Чыла шонымашым, шомакым,

Шоя ден чыным, йомакым...

Уэш тулым чӱктышым, радиом почым,

Налым лышташым да карандашым...

Мый икымше мутым серальым —

«Мланде»,

Ешаралте кокымшо —

«Кава»,

Да ушныш кумшо —

«Айдеме».

Тыге мут радам ярымлалте:

Мланде, Кава да Айдеме —

Тӱн्यान иктешлыкше.

Тек лийже мыйын шомакем

Тӱнням иктешлыше!..

Мыланем изи пӧлемыштем

ынде шыгыр огыл,

йӧршын шыгыр огыл...

...Шогем курым корнывожышто 1989: 3–5

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

pimeää katu laajalti valaisten,
autonvalot uivat, loistavat.
Se ajoi hurjasti, seinää hipaisten,
ja tässä ahtaassa kolossa minun sieluuni
tarttui tulilintu, kohotti sen,
sai liikkeeseen, kieppumaan, helisemään
kaikki ajatukseni, sanani,
valheet ja toden, ja tarinat...
Sytytin taas valon, avasin radion,
otin paperia ja kynän...
Kirjoitin ensimmäisen sanan –
  ”Maa”,
lisäsin toisen –
  ”Taivas”,
ja liitin mukaan kolmannen –
  ”Ihminen”.
Näin sanarivi haaraui:
Maa, Taivas ja Ihminen –
maailman yhteys.
Olkoot minun sanani
maailmaa yhdistäviä!..
Nyt ei minulla ole ahdasta
  pienessä huoneessani,
  ei lainkaan ahdasta...

Айдемылан пүралтын курым мучко
Илаш,
                  чал Мландым йөратен;
Яндар вүдеш
                  пүжалтше капым мушкын,
У кечым вашлияш эрден;
У ўжарам,
                  тыматле умыр касым
Ончаш өрмалгышын уэш;
Курал пышташ элertyме у кашым
Сандалык рүдышкө шумеш
Да шогалаш, тошкем воктеке лектын,
Ужар шаршудыш келанен;

Ihmisen on suotu
                  elää aikansa,
rakastaa harmaata Maata;
raikkaalla vedellä
                  pestä ruumiinsa,
ottaa vastaan uusi päivä,
uutta ruskoa,
                  lämmintä tyyntä iltaa
katsella häkeltyneenä;
kaivattu uusi rivi kyntää, kylvää
maailman keskukseen saakka.
Ulos pihallensa menen seisahtaa
vihreälle nurmikolle;

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Шўм-чоным почын,
    поро мутым луктын,
Пидаш ойпогым калык ден;
Ваш-ваш ондалын сўсаналше капым,
Кандалге тылзе йымалан
Шып пелешташ
    чон ныжылге шомакым
Эн лишыл шерге йолташлан;
Шыман пышталын пенгыде копаш,
Шепкаштыла йочам рўпшаш;
Ончалын вуй ўмбал яндар каваш,
Тўням ондалын ылыжаш!
...Тыгак пўралтын ўмыр мучко
Сортала когарген йўлаш...

vilpittömät hyvät sanat
    tavoittaa
toisten kanssa keskustellen.
Sinervän kuun valossa syleillä
kainostelevaa ruumista,
hiljaa lausua
    hellimmät sanansa
rakkaimmalle läheiselle;
ottaa hellästi lapsi kämmenilleen,
kuin kätkyessä tuudittaa;
nähdä kirkas taivas yläpuolellaan,
syttyä, syleillen maailmaa!
... Näin on suotu koko elämä
liekehtiä kynttilänä...

...Шогем курым корнывожышто 1989: 5–6

Ончылмут (Поэма гыч ужаш)

Тый нелеш ит нал, о шочмо мланде,
Шўлыкым нумалше корныенлан!
Шўлышет ден мыйым кумыланде,
Лыпландаре эплын юзо эмла...
Мом ыштем, шўмем иша гын орлык?
Илышемын тургым — кушмо пагыт...
Вот садлан кугу тўнян моторлык
Утларак кода дыр тўрлө палым.
Тўрлө-тўрлө коштмо йолгорнемже
Кашын-кашын илыш нурыш возын,
Но эреак ўмыр солыкемжым
Рўзалтем эн шерге корнывожыш...
Ом тўнал мый кайык шинчавўд ден
Ончылнет шорташ, шинчамым туржын,
Но шукертак тыште налме вий ден
Таушташ шонем тылат, чон вургыж.

Alkulause (Osa poeemasta)

Älä paheksu, sinä synnyinmaa,
murheitaan kantavaa vaeltajaa!
Hengityksesi minut innoittaa,
ja taas kuin taikalääke, rauhoittaa...
Mitä tehdä, ahdistaa sydäntä
tuska, sekasortoinen elämä...
Siksipä enemmän siihen jättää
maailman kauneuskin jälkiä.
Monenlaisia kulkureittejä
elämän peltoon olen tallannut.
Silti aina elämän viiriä
parhaassa tienhaarassa huiskinut...
En ala säärittäviä kyyneliä
tässä itkeä, silmiä pyyhkiä,
vaan täältä saamistani voimista,
sydän kipeänä, kiitän sinua.

...Шогем курым корнывожышто 1989: 50

Anatoli Mokejev

Anatoli Mokejev syntyi joulukuun 28. päivänä 1949 Tšaškajalin kylässä Kuženerin rajonissa Marinmaalla talonpojan poikana. Lapsuutensa ja kouluaijansa hän vietti toisessa saman rajonin kylässä, Kupsolassa. Kahdeksanluokkaisen koulun jälkeen hän pääsi opiskelemaan Oršanken pedagogiseen instituuttiin ja toimikin opettajana muutamia vuosia, ennen ja jälkeen asepalvelusaikansa. Vuonna 1975 hän siirtyi työhön Šernurin hallinnon teidenhuolto-osastoon.

Hänen ensimmäinen runokoelmansa *Поро сескем [Hyvä kipinä]* julkaistiin 1986, toinen *Ўшан тул [Toivon tuli]* 1990. Sitä seurasi kolmas *Эн мотор пөлек [Kaunein lahja]* 1993. Mokejevin runo on täynnä rakkautta synnyinmaahan, kotiseutuun, kotikylään, kotimetsään. Varsinkin myöhemmissä runoissaan (esim. *ОНЧЫКО* 2005/3: 70–7) runoilijalla on tummiakin sävyjä, pessimistisiä, satiirisiakin. Manajeva-Tšesnokova sanoo, että kaikissa Mokejevin runoissa, olivat ne kertovia tai meditatiivisia, on aina mukana filosofinen motiivi (Manajeva-Tšesnokova 2004: 158). Jokaisella, runoilijalla itselläänkin, on oma polkunsaa, joka johtaa eteenpäin, elämään, työhön, luomistyöhönkin (mts. 159). Mokejev on myös marintanut Marinmaalla elävän, venäjäksi kirjoittavan Anatoli Spiridonovin marien myyttisestä perinteestä kokoaman *Jugorno*-eepoksen.

Seuraavassa Mokejevin runoja:

Мыланем ок күл утыжо —
Ўнарем гына шутыжо,
Мом ышташ шоненам,
Түрыснекак шукташ.
Чонышкем чыла витыже —
Шомакем гына ситыже
Пиалан пагытнам
Уло йүкын мокташ.

Minä en liikoja tarvitse –
kunhan riittävät voimani
tekemään kaiken aikomani,
toteuttamaan sen täydesti.
Vaikka ahdistuisi sieluni,
kunhan riittävät sanani
onnellista aikaamme
täyteen ääneen kiittämään.

Мыланем ок күл утыжо —
Шүм тулем гына шуктыжо
Лудшын чонышко
Поро сескемым пыштен.
А возеш ныжыл чонышко —
Тале тул патыр онышто
Чүкталтеш, весымат
Лач тыгак ылыжтен.

Minä en liikoja tarvitse –
kunhan palava sydämeni
kipinänkin lennättäisi
lukijaini sieluihin.
Toisenkin lempeään sieluun
omassa vahvassa rinnassa
loimuava voimakas tuli
samanlaisen tulen voi sytyttää.

Мыланем ок күл утыжо —
Вий-куатым лач пуртыжо,

Minä en liikoja tarvitse –
kunhan minut täyttää voimalla

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Мо эн шерге мылам,
Сыльне эн.
Тергышт шокшыжо, йўштыжө —
Мый сенем, лачак кўштыжө,
Лач виемлан ўшаныже
Шочмо элем.

Поро сескем 1986: 9–10

Шўмлан — эм

Шинчем шкетан. Ешем мала ласкан.
Шагат куку латкок гана муралтыш.
А мыйым омо мондышак аман:
Чонем я шўлык, я куан авалтыш.

Чынак, шонем да ом керт умылен:
Куан уке, ойганашат нимолан.
Но шўм, уке, огеш керт лыпланен,
Шонет, шөр шонла велалтешак шолын!

Но ситыш, шўм! Палем мый, мом ышташ:
Чыталте, тебе карандаш, кагаз лышташ.
Яндар кагазышке, шўм мур, кышкалалт,
Тек ойго ден куан пыат варналт!

Тыге стих шочо, лач латкуд корнан,
Латкуд чўчалтыш — эм изи чонемлан.
Лыпланыш шўм. Кыра моткоч ласкан:
Ўшаныш, витне, тиде чапле эмлан.

Поро сескем 1986: 48

se, mikä itselleni
ihaninta, kalleinta.
Koetelkoot helle, pakkanen –
minä olen pääsevä voitolle,
luottakoon vain voimiini
synnyinmaani.

Sydänlääke

Perhe nukkuu. Istun yksikseni.
Kakstoista kertaa kukkui kellon käki.
Mutta minut uni ihan unohti:
vuoroin tuska, riemu sielun valtasi.

Mietiskelen, enkä millään käsitä:
iloon, murheisiin ei minkäänlaista syytä.
Sydän kuitenkin ei voi tyyntyä,
vavahtelee vain kuin vaahto maidon
päällä.

Jo riittää, sydän! Tiedän, mitä tehdä:
Tässä arkki paperia, kynä tässä!
Sydämen laulu, purkaudu paperiin,
suru ja ilo yhtenä koosteena.

Niin syntyi runo, kuustoistarivinen,
kuustoista tippaa lääkettä sieluuni.
Sydän rauhoittui tahtiin tasaiseen:
se luotti tähän hyvään lääkkeeseen.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Шүшпик

Ужын омыл шкенжым, ужашат ом төчө.
Маныт сур, шапалге... Мом ыштет — пүрен.
Но улам мый ямде тудым кажне кечын
Колышташ шүм вургыжын, йүлен.

Кажне кечын, йүдым, тўтыран эрдене..
Шүшпик вел ок муро шүдымө почеш,
Лач ава гай лишыл шочмо-кушмо верын
Пеледалтмыж годым мурыжо шочеш.

Ойгыж ден ок муро. Очыни, сандене,
Колын тудым, кумыл чонешташ вашка.
Теве тиде — муро! Кажне нотыж дене
Чон гыч ойго-торым кормыжтал кышка.

Шке пала мо тидым? Очыни, ок пале.
Толешак улмаш дыр шўлыкнам шөраш.
Тиде сылне койыш кумылемак нале,
Пўтырак суапле шўшпик пўрымаш!

Колыштыт я огыт — ок кычалтыл утым:
Муралта, йодеш гын шүм мураш.
...Мый шкежат возем почеламутым
Чаплын огыл — чоным луштараш.

Поро сескем 1986: 41–2

Шкем кычалме йүд

Түнө — тулдымо пожар:
Тылзе сотым шарыш.
Мыйжым мо вара тынар
Таче алгаштарыш?

Кеч уремыш куржын лек,

Satakieli

En ole nähnyt sitä, en edes yritä.
Harmaaksi sanovat – luotu valjuksi.
Mutta tahdon kuulla sitä joka päivä,
vaikka sydän murheisena roihuisi.

Päivittäin, yöllä, usvaisena aamuna...
Satakieli vain ei laula käskystä,
sen laulu syntyy kukkimisen aikana
kuin äidin synnyn ja kasvun päivinä.

Ei se laula suruissaan. Siksi varmaankin
sitä kuunnellessa saa siivet sielukin.
Kas, se on laulua! Joka nuotilla
se kaiken joutavan kourii sielusta.

Tietääkö se itse sen? Ei ilmeisesti.
Haihduttamaan murheemme se silti tuli.
Sen kaunis luonne minutkin lumosi,
jaloksi luodun satakielen mieli!

Ei se kysy, kuunnellaanko sitä vai ei.
Se laulaa, kun sen sydän anoo laulua.
En maineen vuoksi kirjoita itsekään.
Sydäntä keventääkseni teen runoni.

Yö, jolloin etsin itseäni

Tulipalo ilman tulta:
kuu säteili valoaan.
Mikä minut sillä lailla
houkutteli mukaansa?

Ihan pakko ulos juosta

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Кечывал гай йўдыш!
Тек варажым ойлышт, тек
Манышт: «Витне, йўдыш...»

«Йўды-ыш?!» —
Лўдышт йодышташ,
Мо покта уремыш,
Йўк лукде, тыш-туш кошташ,
Пуйто эныремыш.

Кө пала, могай куан
Авалтен чонемым?
Мый ала кычал муам
Сото йўдым шкемым?

Тылзе веле эр велеш
Пыл лонгашке йомо.
МылаMAT малаш күлеш,
Но огеш тол омо...

Ўшан тул 1990: 43–4

Индырымаш

Шыже. Кас.
Мый тулым чўктыде
Шинчылтам окна воктене шкетын.
Тўнө — йўр.
Мылам чучеш: тыге
Шке шортам, пален уке улметым.
Чывын кўмыж гыч уржам чўнгымыжла,
Йўр кыра окна йымал калайым.
Да чўнгат, чўнгат шўмемым

«чывевлак»!..

Тушманемлан ом шудо тыгайым!
Енын йылмыжым «рудаш» ожнак,
манеш,

yöhön aivan valoiseen!
Supiskoot mitä tahansa:
”Yöhön! Totta tosiaan...”

”Yö-hön ?!...” –
arkailivat tiedustella,
mikä minut ulos ajaa,
sinne tänne kuljeksimaan,
päästämättä ääntäkään.

Kuka tietää, mikä riemu
sieluani kouraisi?
Että etsin, ehkä löydän
yön valossa itseni?

Se kuu vasta aamupuoleen
pilvien väliin katosi.
Minäkin jo nukkuisin,
mutta uni kaikkosi...

Kidutus

Syksy. Ilta.
Tulta sytyttämättä
yksin istun ikkunan vieressä.
Nyt sataa.
Ja minusta tuntuu, että
itse itken; tiedän: olet poissa.
Sade nakuttaa ikkunan peltiä
kuin kana, ruista kupistaan nokkiva.
Sydäntänikin ”kanat”

nokkivat!..

Vihollisellekaan en toivo tällaista!
Ihmisen kielenkantain irrotukseen,
kuulemma,

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Тудым лач тыгак вот индыреныт:
Пидын кидшым, йолжым пүкенеш,
Вүдым вуйвундашыш чүчыктеныт.
Чап! Чап! Чап! — йүд-кече, чарныде...
Нигöат чытен огыл тыгайым!
Очыни, «йылмет рудаш» — йүрат тыге
Перкала окна йымал калайым?
Пöлемат тюрмәсе камерла чучеш:
Шкетлан — тудыжат.
Кеч урмыж йүкын!
Лач коля — а тудыжо кушеч? —
Пургедеш аман ведраште шүкым...
Ой, тора мылам герой марте!
Мый йодам:
Ит индыре, йүр, чарне!..
Кö шке мутшым ончыч пудыртен —
Тольык таче мый, товат, ом шарне!
Но чыла шке үмбакем налам!..
Чарныш йүр:
«Армай»*, но ыштыш порым!
Шыже. Йүд.
Мый шкетынак улам.
Вучыман ынде лач приговорым...

*Армай — палач (тоштемше) [pyöveli
(vanhentunut sana)]

Ончыко 2005/3: 74–5

Мийышым отыш...

Мийышым отыш
пүчкаш энырвоштырым,
Пурышым, шенын пүкшерме капкам.
Кажне кенежым,
шарнем, тышке коштым мый:
Погышым пүкшым, кычальым папкам.
Кажне пушенгым

kidutustakin muinoin käytettiin:
kädet ja jalat tuoliin sidottiin,
vettä päälaellensa tiputettiin.
Tip! Tip! Tip! Lakkaamatta, yötä päivää...
Tällaistaahan ei kukaan kestänyt!
Sade nakuttaa ikkunan peltiä
ilmeisesti samasta syystä nyt?
Huonekin tuntuu vankilan selliltä,
yksinäistä vartenhan sekin on.
Nyt voisi vaikka ulvoa ääneensä!
Hiiri, parahiksi – mistäs sekin on?
Se penkoo siinä jätteitä sangosta...
Ja minä – kaukana sankarista!
Pyydän:
Älä kiusaa, sade, lopeta!..
Kumpi ensiksi rikkoi sanansa –
minä totisesti en nyt muista!
Mutta otan kyllä syyn omakseni!..
Sade, pyöveli, jo lopetti,
mutta kyllä se hyvää tekikin!
Syksy. Yö.
Olen yksinäni.
On vain tuomiota odotettava...

Menin lehtoon...

Menin lehtoon
ongenvavan veistääkseni,
pähkinäpuiden ahtaasta portista.
Muistan
täällä joka kesä kulkeneeni,
etsien pähkinöitä tai sieniä.
Joka puun

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

пайдаж семын аклышым —
Ото ыш сыре, унажла сийлен;
Кажне вондерым
мый шкемынла саклышым —
Порылан поро ден ото түлен.
Шерге кундем!
Чылажат тугай палыме!
Вот рвезе тумо.
Ме кушна пырля.
Кызыт ончем тудым, вуйым нөлталын,
Түвыргө вийым поген патырла.
Ах, шонго пүнчө!
Шоget кугу понгыла.
Кумытын кертыт гын тыйым ондал?
Мутык парчатым кошта ойго-
шонгылык,
Але кертнежак йөршешлан темдал?
Теве ойget мыйынат чоным кормыжтыш:
Пагыт нерген шоналтальым мыят.
Иле, пүнчем!
Мыланем үмыр корнышто
Тый порым сөрышө пале лият:
Кажне гана, ужын тыйым умбачынак,
Лийже амал йывырташ:
«Илена!»
Жап кеч айдемем, кеч пүнчым
темда, чынак,
Содыки, күчык моткоч үмырна...
Кече шичмеш,
ялт унаштыла коштым мый.
Тидын деч шергыже кушто вара?
...Мийышым отыш пүчкаш
энырвоштырым —
Шым пүч,
чаманышым,
тольым яра.

sen hyödyn mukaan arvioin –
vieraanaan lehto minua kestitsi.
Joka pensasta
kuin omaani varjelin –
hyvän hyvällä lehto palkitsi.
Kallis seutu!
Kaikki siinä niin tuttua!
Tuolla nuori tammi,
kasvinkumppanini.
Nyt sitä katselen pää takakenossa,
sankarin voimat on sillä koossa.
Ah, tuolla vanha mänty
kuin suuri sieni!
Yltävätkö kolmet käsivarret ympäri?
Kuihduttaako surullinen vanhuus
oksantynkiäsi,
vai tukahduttaisiko se sinut ainiaaksi?
Minunkin mieltäni ahdisti huolesi,
aika minutkin sai miettiväksi.
Elä, mäntyni!
Olet elämän tiellä
minullekin lupaus hyvästä.
Aina, etäältäkin sinut nähdessäni
on aihe iloita:
”Me elämme!”
Aika tosin ahdistaa
miestä, mäntyä
ja kovin lyhyt on elämämme...
Päivän laskussa
kuljin puiden vieraana.
Missä olisi paikka parempi?
...Lähdin lehtoon
ongenvavan veistääkseeni –
puita säälin,
tyhjin toimin
palasin.

Ўшан тул 1990: 33–4

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Тау, куэрем!

*Роняет листья лес,
Как деньги медные.
Спасибо, край чудес!
Но мы не бедные.
Н. Рубцов*

Куэрыш, пуйто черкышке, пурем мый
Эрдене эр.
Кенеж ден чеверласыме вургемым
Чиен куэр.
Эр лупс, лышташ үмбаж шыжалт-
велалтын,
Шүргем нөрта.
А көн лүмеш, каласыза, чүкталтын
Тынар сорта?
Шуялтыме копаш той кумыр семын
Лышташ велеш.
Пеш тау, куэрем, но уло шкемын —
Ит нал нелеш.
Ок күл оксат — лүддеак кышке улык,
Ковёрым ку.
Ала-мо мыйым темдалнеже шүлык,
Сенаш ит пу.
Чыла, мо лийын, угыч ушештаре
Тый мыланем.
Ужам: ок шого шкем туржаш тынаре
Да лыпланем.
Лыжга куэм ондалын лишыл енла,
Йылмем рудем.
А шүлыкемым мөнгө кайышемла
Налаш «мондем».

Ўшан тул 1990: 84–5

Kiitos, koivulehtoni!

*Metsä pudottelee lehtiä
kuin kuparirahoja.
Ihmeiden seutu, kiitoksia!
Vaan emme me ole köyhiä.
N. Rubcov*

Varhain aamulla menen koivulehtoon
kuin kirkkoon menisin.
Lehto on pukeutunut siihen pukuun,
jossa se kesän hyvästeli.
Lehdiltä putoileva aamukaste
kostuttaa kasvoni.
Kertokaa,
kenen kunniaksi on sytytetty
näin monta kynttilää?
Koivunlehtiä kuin pronssikopeekkoja
putoilee kouraani.
Suur' kiitos, lehtoni – älä pahastu,
on niitä omiakin.
Viskele vain, mutta raha ei tarpeen –
kudo matto lehdistä.
Minua murhe pyrkii ahdistamaan –
älä anna sen voittaa.
Kaikki entinen minun mieleeni
sinä jälleen palauta.
Tajuan: ei kannata näin itseään piinata
ja rauhoitun.
Koivua kuin läheistäni syleilen
ja teksti kieleltäni kirpoaa.
Ja kotiin palatessa ”unohdan”
ottaa murheeni mukaan.

Anatoli Timirkajev

Anatoli Timirkajev syntyi Baškiirian autonomisessa sosialistisessa neuvostotasavallassa Kaltasin rajonissa Šorjalin kylässä kolhoositalonpojan perheeseen tammikuun 2. päivänä 1952. Koulussa hän alkoi jo kirjoittaa runoja, ja 13-vuotias saikin nähdä runonsa painettuna lehdessä. Päätettyään keskikoulun v. 1969 Timirkajev pääsi aloittamaan opinnot Neftekamskin kaupungin teknillisessä oppilaitoksessa, josta valmistui vuoriöljy- ja kaasuteollisuuden konemestariksi. Hän kertoo itse rakkauden äidinkieleen ja sen kirjallisuuteen johdattaneen hänet kuitenkin Marinmaan pääkaupunkiin, jossa hän pääsi opiskelemaan Marin pedagogisen instituutin historiallis-filologiseen tiedekuntaan. Jo 1975 hän aloitti työn Marin kirjankustantamossa kaunokirjallisuuden toimittajana. Samaan työpaikkaan hän pääsi taas sotapalveluksesta vapauduttuaan. Vuodesta 1988 hän on toiminut kirjallisuuslehti *ОНЧЫКОН* päätoimittajana.

Äidinkielellään Timirkajev on julkaissut viisi runo- ja poeema-kokoelmaa; ensimmäinen runokokoelma ilmestyi v. 1975. Kaksi kirjaa on käännetty venäjäksi. Myös mordvan, udmurtin, tšuvassin, tataarin ja ukrainan kielille Timirkajevin runoja on käännetty. Hänkin on itse kääntänyt Puškinin runoromaanin *Jevgeni Onegin* äidinkielelleen sekä monienkin Venäjän erikielisten kansojen runoutta. V. 1984 hän sai Marinmaan komsomolin Olyk Ipai -palkinnon. Venäjän kirjailijaliiton jäsen hän on ollut vuodesta 1985.

Runoilija elää ja työskentelee Marinmaalla, kaupungissa, mutta suurimmassa osassa hänen tuotantoaan paikallisuutena on pieni kotiseutu, kotikylä Baškiiriassa, ja runo tuo näkyviin hyväsydämiset tutut kyläläiset, heidän työntönsä, heidän viisautensa. Heti runoilijan ensimmäisille kokoelmille on luonteenomaista tämä elämänmyönteisyys. Mutta runoilijan ajatuksissa on aina syvyyttä, hän tajuaa arkisenkin merkityksellisen puolen ja keskittyy myös pohtimaan vakavia moraalisia ongelmia. Ajallinen ulottuvuus on hänelle myös tärkeä ja siinä itäisten marilaisten, Baškiirian marilaisten, esivanhempien pitkä matka itään keskisiltä marilaisalueilta. Yhden Baškiirian marilaisen elämän Timirkajev on ottanut poeman aiheeksi: 1900-luvun alkupuolen merkittävistä marilaisista kulttuurin edustajista, yhteiskunnallisista vaikuttajista yksi, L. Mendijarov, oli syntynyt myös Baškiiriassa. Mendijarov kuten muutkin saman ajan kansallisista merkkimiehistä joutui jo 1930-luvun alkuvuosina vainon kohteeksi ja hänet karkotettiin Marinmaalta. Timirkajev julkaisi poemansa 1995, perestroikan ilmapiirissä. Paljolti Timirkajevin poeman ansiosta Mendijarovin ansiot tulivat tunnetuiksi; aiemmin hänenkin nimensä oli ollut niitä, joista oli vaiettava. Timirkajevin runoudesta, hänen lyriikkansa ominaispiirteistä, on kirjoittanut kiinnostavasti Manajeva-Tšesnokova, jonka artikkelia (Manajeva-Tšesnokova 2004: 131–48) on edellä lavealti siteerattukin (siteeraukset ovat erityisesti sivuilta 131–2, 135, 141).

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Йүд лыве-влак

*Завидна мне твоя судьбина,
Красивый, резвый мотылек...
Николай Гнедич*

Кенеж пычкемышым тулото
Энер воктене йүлата,
Да, помыжалт, воктенже ото
Ужар он дене шүлалта...
А мый ончем тулотын сотым,
Ончем, кузе йүд лыве-влак —
Чон йөсын кычкыре, кеч поктыл! —
Пурат лүддегеч тул йымак...
Кушеч вашкеныт нуно тышке?
Могай йүр нуным лүдыктен?
Мо верчын толыт тул дек лишке?
Көм öрыктарынешт йүлен?..
Ала шүм-чоныштан чот неле?
Ала пиалышт ойырлен?
Ала тўнясе илыш шемым
Тыге пытарынешт йүлен?!
Иктат ок пу мылам вашмутым,
Лач пöрдьыт тул йыр веселан...
А мый шонем почеламутым...
Почеламут — йүд лыве лач...

Шун шүшпык 1988: 17–8

Июльышто

Лöза йүрым йүмеке,
Вола мландыш
турий:
Шып пызна уржа деке —
Пеледеш шке чурый...

Сакалтен чинче көржым,

Yöperhoset

*Kadehdin kohtaloasi,
kaunis, vallaton perhonen...
Nikolaj Gnedits*

Kesäisen hämärän karkottaa
nuotio jokirannasta,
huoaten unestaan havahtaa
vihreärintainen lehto...
Katselen nuotion valoa,
näen, kuinka yöperhosia –
häätelystäni huolimatta –
tuleen tunkeutuu pelotta.
Mistä ovat tänne rientäneet?
Sadettako ovat säikkyneet?
Miksi liki tulta lentäneet?
Jonkun palaen hurmatakseen?..
Ahdistaako niiden sydäntä?
Onko onni ne jättänyt?
Palaenko haluavat hävittää
maailmasta mustat sävyt?
Yksikään ei vastaa minulle,
vain kieppuvat tulen ympäri...
Ja runo tekeillä minulla –
yöperhonen parahiksi...

Heinäkuussa

Sateen mehun juotuaan
leivo
maahan laskeutuu,
painaa hiljaa rukiiseen
kukkakasvojansa...

Paljettikorvarenkain

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Шўльё капшым тўза.
Мардеж, шинчын ۆртнўрыш,
Тудлан кидшым рўза...

kaura kaunistautuu.
Satulaansa istuutuen
tuuli sille huiskii...

Сад-пакчаште, воктене,
Кунам йўд шып лиеш,
Шупшалалт шўдыр дене,
Олма
омым кўрлеш...

Suukottelee tähtiä
hiljaisessa yössä,
riipii omena-
unia
hedelmätarhassa...

Шижтарен сўан шумым,
Памаш онгыр
йонга:
Каче-августын шўмжым
Тергынеже йорга...

Lähteen kello
helisee:
tulossa hääväki.
Se elokuu-sulhasen
sydämen tutkisi...

Ямдыла йўдшў-кече
Сий-кўлешым пўртўс...
Санденак шурнывечын
Волгалтеш
пайрем тўс...

Valmistaa kestitystä
luonto yötä päivää...
siksikin vainiosta
juhlaväri
loistaa...

Чонлан тиде пеш умыр,
Куанем —
чылт ньога:
Оньштем — кўкшў кумыл:
Июль
Мурым пога...

Se sydäntä lämmittää,
iloitsen –
kuin lapsi.
Vahva vire rinnassa:
heinäkuu
kartuttaa lauluja...

Шун шўшпык 1988: 29–30

Шошо шоныш

Кажне пагытлан
келшыше уло вий-шоныш,
Кажне тат кертмыж семын
тамгажым кора.

Keväinen ajatus

Joka aikakaudella
on oma aatteensa,
joka tuokio
painaa oman leimansa.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Ялт тыгак умыр шошын:
нўжен кече шолыш
Волак тўр гыч
пондаш ормыж гай ий орам.
Шошо —
мланде аван куат погымо пагыт:
Кечыгут пасун он кугу китла шўла,
Пушлана,
чоргыкта пўжвўд пар ночко капгыч...
Сур турий
кава кумдыкым мур ден тўрла.
Мо? Турий?
Да, турий — кандын пўгыштў
онгыр:
Ылыжтен сўан мурым,
пиал сўрышына!
Шўмбелем!
Кылдена йўратымашын мўйонгым:
Тек эре шыргыжеш
шошо пўртыштына.
Мый палем,
шошынан дык шинча тугай канде.
Танем,
тыйын эше зангаррак-кандырак.
Мый шижам,
чонешташ шулдырет мўндырк ямде.
Тый кўлат чот тыштат...
мыланем...
Шулдырлак...

Шун шўшпык 1988: 79–80

Келшымаш капка

Поезд
вашка
Янаулыш...

Niinhän kevätkin:
aurinko heitti räystäältä
jäälohkareita,
partareuhkan kaltaisia.
Kevät —
maaemon aika kerätä voimia:
kuin valas pelto koko päivän hengittää,
kosteasta ruumiistaan
hien virta höyryää...
Harmaa kiuru
lauuin kirjailee taivaan väljyyttä.
Kiuru? Kyllä,
soiva kello
sinen kaarella:
häälaulut aloittaa,
onnemme takaaja.
Kultanen!
Solmitaan rakkauden silmukka:
Hymyilköön kevät
kodissamme alati.
Tiedän,
jos ovatkin kevään silmät siniset,
rakkaani,
sinisemmät sinun silmäsi.
Tunnen,
kaukolentoon valmiit ovat siipesi.
Vaan täälläkin sinua tarvitaan...
minä tarvitsen...
siiviksikin...

Ystävyiden portti

Janauliin
juna
kiiruhtaa...

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

«Кылде-голт!» — күртньыгорно мура...
«Кылде-голт, чевер код!» ман, аулыш
Я олашке конда иктура.

Меже — тиде кожмак пассажирмыт,
Меже — пошкырт,
          марий
          я суас, —
Чылан толына шочмо верыш —
Кö сұаныш,
          илаш
          я ужаш...

Шочмо вер тўналеш вик вагон гыч:
Лий Москон тый,
          Озанын,
          Чарлан —
Шаралтен колтен виш тувыр оным,
Шке землякым кычалыт чылан.

Кычал муыт —
          ойлат тидым-тудым,
Вара лийыт изак-шоляк гай,
«Янаул, Янаул...» юзо мутым
Кажнын дечын колаш кузе сай!

Кыжге поезд пура
          Янаулыш...
Станций тул вўчка кажным ласкан.
Янаул!
Тый улат юмын шўлыш,
Келшымаш мландым почшо капка!

Лумтўрчача 1995: 20–1

”Kolk-kolk!” rautainen tie laulelee...
”Kolk, näkemiin!” sanoo, kuljettaa
vuoriston kyliin tai kaupunkiin.

Me – näin riuskat miehet matkalla,
me – baškiirit,
          marit,
          tšuvassit,
synnyinseudullemme tulossa –
kuka häihin,
          kuka tänne elämään,
          kuka tulee kylästelemään.

Synnyinseutu alkaa vaunusta:
liet Moskovasta,
          Kasaanista,
          Joškar-Olasta –
paidanrinnus auki, levällään,
kaikki etsimässä maanmiestään.

Ja löydetään –
          Niitä näitä puhutaan,
kohta ollaan niin kuin veljekset.
Taikasanan ”Janaul” kuulla saa
jokaiselta, mainiota!

Janauliin
          juna ehättää...
Asemalla valot hellinä.
Janaul!
Olet *Jumon* henkeä,
portti sopusoinnun maailmaan!

Albert Vasiljev

Albert Vasiljev on syntynyt Marinmaalla Morkon rajonissa Malaja Mušeranjin kylässä 25.4. 1957. Kahdeksanvuotisen koulun jälkeen hän pääsi opiskelemaan Marin sovhoositeknikumiin. Hän on sen jälkeen työskennellyt eri kolhooseissa, vuodesta 1980 pääkarjatalousteknikkona. Runojen kirjoittamisen hän aloitti v. 1969 ja sai ensimmäisen runonsa lehteen v. 1971. Runokokoelmia hän on julkaissut neljä marinkielistä – ensimmäisen v. 1992 – ja yhden venäjänkielisen. V. 2003 hänet otettiin Venäjän kirjailijaliiton jäseneksi.

Vasiljevin runous on sisäänpäin kääntyneen yksilön runoutta omalla yksityisalueella, ja tämän yksilön perusvire on melankolinen. Vasiljev on myös punonut ”sonettiseppeleen” taidokkaista säkeistään (*ОНЧЫКО 2008/8: 62–65*); sonettiseppele koostuu viidestätoista tiettyä rakennesääntöä noudattavasta sonetista. 1200-luvun ”sisilialaisen runoilijakoulun” sonetteja on kirjoitettu Venäjällä runsaasti ja myös vaateliainta muotoa, ”sonettiseppelettä”, 1900-luvulla. Tuon vuosisadan lopulla komilainenkin runous herätti huomiota hienoilla ”sonettiseppeleillään” (Bartens 2004: 38–9).

Seuraavassa Vasiljevin runoja:

Огеш күл ынде пургедаш тулшолым.
Нимолан угыч тулым ыльжташ.
Эртен кенеж,
Ит вучо весе толмым.
Ужат, куэште оралген лышташ.

Шинчавүд дене кумылем ит нөртө —
Шукертак шыже йүр дене нөрен.
Вет рвезе пагыт тылетла ок пörтыл.
Турня кашташте чонештен эртен.

Куван кенежын кум кечаш куанже
Огеш күл ынде шүмым сусырташ.
Пален налмеке тудын кочо акшым,
Моткочак йөсө ойгым паремдаш.

Огеш күл ынде пургедаш тулшолым.
Пургедышт весе,
Кукшо пум оптен.

Nyt ei tarvitse kohentaa hiillosta,
ei syytäkään taas tulta sytyttää.
On kesä ohi,
en toista odota.
Jo koivussakin lehti kellastuu.

Älä kyynelin mieltäni hellytä,
senhän jo syksyn sade pehmitti.
Eikä voi nuoruuden aika palata.
Kurkiparvessa se lensi ohi.

Kolmipäiväinen jälkikesän ilo
ei tarpeen haavoittamaan sydäntä.
On jo selvinnyt sen hinta, katkera,
ja on vaikea tuskaa lääkitä.

Nyt ei tarvitse kohentaa hiillosta.
Toiset latoivat
kuivat halotkin.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Мый ынде весын, мурымыжым колышт,
Пиалжылан йышт көранен илем.

Minä kuuntelen nyt toisen laulua,
hänen onneaan salaa kadehdin.

Ончыко 1997/8: 72

Куку тораште шўлыкын мура гын,
Ит шоно, тудо йөсланен ила.
Пүртүс деч тиде сем тудлан пўралтын,
Пиалым тудо тыланет сөра.

Kun käki kukkuu niin surullisena,
älä luule sen tuskaa tuntevan.
Se sävel on sille luonnon antama.
Itsellesi onnea lupaava.

Вашлийме годым мый шинчам шылтем
гын,

Jos kohdatessamme silmät

painankin,

Ит шоно, пуйто палыде эртем.
Кеч шўмыштемже муро тичак темын.
Йодат гынат, ом муро, мый чытем.

älä luule, että en huomaisi.
Niin täynnä lauluja on sydämeni.
En silti laula, vaikka pyytäisit.

Йодат гынат, ом муро, раш ом пале,
Келша мо тудо поро шўметлан.
Вет мыйын шўмым шыжым покшым

Vaikka pyytäisit, en laula, tietämättä,
miellyttääkö laulu sydäntäsi.
Oman sydämeni

налын —

pani syksyn halla –

Огеш йонгалт дыр йымыжан, ласкан.

ei se soikaan enää hellästi.

Огеш төрлате тудым ынде шошо —
Вет илыш шошо мыланем эртен.
Пеш шуко пагыт тыйым кычал коштым.
Ыш ончо мыйым кече, ырыктен.

Ei edes kevät saa sitä vireeseen –
ohi meni elämäni kevät.
Aikaa kului etsimiseesi.
Ei aurinko minulle paistanut.

Эрталын шуко түрлө корнывожым,
Шым сене шўмын шокшыжым саклен.
Садлан шылтем, шинчамжым лўдын-
вожыл.

Ohitin montakin tienristeystä,
sydämen lämpöä säilyttämättä.
Siksi silmät painankin,

häpeästä,

Шўмемын йўштө улмыжым палем...

salaten sydämeni kylmyyttä...

Шўмемын йўштө улмыжым палем да
Ом муро, шошо касым тарватен.
Мурен, вес енын шўмым ом паремде.
Ит сыре, тыйым ом керт ондален.

Oman sydämeni kylmyyden tunnen,
ei lauluni saa iltaa heltymään.
Ei se sydäntäsi lääkitse liioin.
Enhän pysty sinua pettämään.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Шонкалаш таратыше поэзий,
Угыч мыйын кумылем туржат.
Шұм-чонемжым, нангаен поргемыш,
Тый молан эре коден куржат?

Шотленам эреак тыйым эмлан.
Но тый лийыч мыланем коштан.
Мыйын шұмым нимыняр шыч эмле —
Тудо утларак гына коршта.

Ит когарте языкан чонемжым,
Тамык тудым тугакат вуча.
Илынем ласканак ынде шкетын,
Сай шомакым ынем кай күчаш.

Көраныза 2002: 11

*Если любовь грех,
Грешники мы с тобой.
Николай Михеев*

Тамыкын капкаж воктене
Тый денет вашлийын,
Вончышым шомак шокте гоч,
Колдымо гай лийын.

Омыдымо ик йүдетым
Савырен узьмакыш,
Шұлыкан шинчавүдетым
Коштышым шупшалын.

Велын кайыше үпетым
Погышым да урзыш,
Чытырналт лекше йүкетым
Савырышым мурыш.

Pohdintaan houkuttava runous,
taas kerran mieleni muserrat.
Miksi rotkoon sieluni kuljetat,
sinne sen jätät ja katoat?

Pidin aina sinua lääkkeenä.
Vaan olet minulle pahaksi.
Useinkaan et lääkinnyt sydäntä –
sitä enemmän vain pakotti.

Älä hiillä syntistä sielua,
sitä helvetti vain odottaa.
Haluan elää yksin, rauhassa,
en kerjätä hyviä sanoja.

*Jos rakkaus on synti,
olemme me, sinä ja minä, syntisiä.
Nikolai Mihejev*

Helvetin portin äärellä
Sinut kohdatessani
ohi menin sanaa sanomatta
kuin tulleena kuuroksi.

Yhden unettoman yösi
muutin paratiisiksi,
murheiset kyynleesi
suudelmin kuivasin.

Alas valuneet hiuksesi
kokosin kahmalooni,
vavahtelevan äänesi
laulun helkkeeksi muutin.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Тамыкын капкажым почын,
Тый пураш ит вашке.
Вончена гын намыс гочын,
Күзена кавашке.

Йөрәтем ман, уло йўкын
Кычкыраш ом вожыл.
Колтынем мый тыйын күдынь
Пентгыдынак вожым...

Ончыко 2005/5: 53

Адак сентябрь.
Йўд пычкемыш.
Шем йўр йўреш,
Йўреш йўдвошт.
А кумыл кылдыме, —
Пышкемжым
Рудаш ом тошт.

Рудем гын, тудо весын чонжым
Шўлыканда
Я эмгата.
Ом пале шўлык кечын чотшым —
Кунам эрта.

Эрта докан.
Вет шукын ойлышт,
Куван кенеж лийшаш.
Лийшаш,
Но йўрын шўлык семжым колышт,
Кузе илаш?

Ончыко 2008/4: 4

Helvetin portista sisään
ei sinulla kiirettä.
Jos pääsemme häpeän yli,
voimme taivaaseen kavuta.

En ujostele ääneeni
huutaa sanaa ”Rakastan”.
Haluan sinun viereesi
pysyvästi juurtua.

Taas on syyskuu.
Öistä pimeyttä.
Sataa yöt läpeensä,
sataa mustaa vettä.
Mielikin on solmussa –
sitä solmua
en tohdi avata.

Jos avaan, toisen sielun
se synkentää
tai vammauttaa.
En tiedä murheen päivän lukua,
en sitä, milloin ohi menevät.

Arvattavasti ohi menevät.
Monethan ovat olettaneet,
että jälkikesäkin on tuleva,
sekin on tuleva.
Mutta kuinka voi elää kuunnellen
sateen surullista sävelmää?

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Вуй мучашыш толын шинчын, суксо
Йүд еда омемжым орола.
Шижын тудо: чоныштем лын сусыр
Кап гыч эркын-эркын ойырла.

Солык дене үштылеш пүжвүдым,
Кидкопажым сангашкем пышта.
Шүлык дене темше шыже йүдым
Сусыр чонлан келшышым ышта.

Мыйже веле, кеч ласкан ом мале,
Ом шиж тидым — кумылем яра.
Өрмалгем эрден, илемыс але...
Ош лум возын...
Пытыш лавыра.

Ончыко 2005/5: 54

Pääpuoleen asettunut enkeli
joka yö untani vartioi.
Sielun monet haavat se huomasi,
sielu ruumiista melkein irtosi.

Huivilla se pyyhkii hikeäni,
otsalleni panee kätensä,
sieluni voimien mukaiseksi
muokkaa syysyötä murheista.

Joskaan en nuku levollisesti,
ei huomaa tyhjä mieleni sitä.
Aamulla hämmennyn, eläkö, vai...
On satanut lunta...
On loka poissa.

Gennadi Sabantsev

Gennadi Sabantsev [käytti myös pseudonymia Ojar] on syntynyt 8.4. 1958 Kuženerin alueella Aganurin kylässä. Jo koululaisena hän alkoi kirjoitella runoja. Marinmaan yliopiston opiskelija jatkoi kirjoittamistaan ja otti osaa opiskelijoiden kirjalliseen piiriin, jota johti *Ончыкон* päätoimittaja, runoilija Semjon Nikolajev. V. 1984 runoilija saattoi osallistua Moskovassa nuorille kirjoittajille järjestettyyn seminaariin, jonka antia hän muistelee kiitollisena. Sabantsev on sittemmin julkaissut kaksi marinkielistä omaa runokokoelmaa *Чыгамсыр курым [Rauhaton aika]* 1987 ja *Нумалтыш [Taakka]* 1993. (Tiedot vuoden 2004 autobiobibliografiasta.)

Скрипкам шоктышо үдыр

Шүмбелжым йомдарыше йүксө,
Шүмбелжым кычал мушо гай —
Скрипкан йонгата я пич йүкшө
Ок лий тып чонан да тыглай.

А үдырын лывырге кидше
Тунемын чыла пашалан:

Viulua soittava tyttö

Kuin joutsen, joka kadotti armaansa,
sitä etsi ja jälleen löysi sen,
lauloi viulu, ääni tumma, avara,
ei vaimea, ei liioin arkinen.

Tytön käsi on niin norja, taipuisa,
niin monenlaiseen työhön tottunut:

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Муралын, вуйшүдышым пидше,
Вүдлан ошкылалше шыман.

Я вес иктаж сомылым налже, —
Мый шольбыжла иктым палем:
Чыла пашашкат шүм-чон алжым
Пышта, шултыш семын пайлен.

Сандене скрипка кайык семын
Йыма ныжыл үдыр кидеш,
Я угычын
вий дене темын,
Чытамсырын, шокшын модеш.

Чучеш: мучыштарыже үдыр —
Ужар, нөргө вачым коден,
Яндар йүкан
муру сем
күдынъ
Кая, шулдырлажым лупшен.

Ах, юзо кидан сылне үдыр!
Мо күрльö тыге чоныштем?..
Мый сем почеш мўндыркö-мўндырк
Ош йўксö гаяк чонештем.

Чытамсыр курым 1987: 41–2

Кузе савыра семым мурызо үдыр! —
Шулен колыштам тудым кажне гана
Да лишке лиеш, мо мылам ыле мўндыр,
Да ушышко сай шонымаш погына.

Йомеш он гычем, тушто лийын гын,
шыде.
Копаштыла кызыт шүмемым шижам:

on usein kantanut vettä kaivolta,
laulun tahtiin seppeleet sitonut.

Tiedän niin kuin hänen oma veljensä:
mihin tahansa toimeen tarttuisi,
kaikki sielun voimat panee työhönsä,
kuin leivän viipaleiksi jakaisi.

Siksi viulu niin kuin lintu hiljenee
tytön pehmeässä kädessä,
ja taas
kiivasti, kuumana kisailee,
kuin täyttyen uusilla voimilla.

Tyttö voisi linnun päästää käsistään.
Nuoren, hennon olkapään jättäen
se lähtisi,
heilutellen siipiään,
mukanaan sävel,
kirkasääninen.

Ah, kaunis tyttö taikakäsinesi!
Mikä repeämä sielussani?..
Sävelen mukana kauas, kauas pois
kuin valkea joutsen olen lentävä.

Kuinka tyttö melodiaa käsitteli! —
Häntä kuuntelen taas huumaantuneena.
Äsken vielä etäinen käy läheiseksi,
mieli tulvii nyt hyvyyttä, hellyyttä.

Kaikkinainen paha
rinnasta katoaa.
Kuin kourassani pitäisin sydäntä:

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Кү огылыс тудо! Кү огылыс — шыште, Кертеш гын тыге умылен вес лыжгам.	se ei ole kiveä! Ei, se on vahaa, sellaisena voi sen rauhan ymmärtää.
(Ах, чүчкыдын мо, огеш лий гын амалже, Ынлен колышташ төчена ме шүмнам? Кузе тавала тудым шыде-осалже, Лыжгалык ден сай деч шүкалын мемнам).	(Usein, kun ilman syytäkin, sydäntämme yritämme ymmärtää tai kuunnella, heti viha, pahuus sitä tavoitellen ovat meiltä riistämässä hyvyyttä.)
А үдыр мура. Туге куштылгын семым — Шүлалтыме гай — иканаште налеш: Шонет, теныз шон гыч йомак үдыр семын Түняш шочынат, тыгай куштылго пеш.	Tyttö laulaa keveää melodiaansa, sitä kuljettaa kuin huokauksina: luulet syntyneesi keveään maailmaan kuin tarun tyttö vain meren vaahdosta.
Чонем шүкалеш пагыт умдым шенгеке.. Шулен колыштам мый да иктым шонем: Түняште тыгай сылне семже лиймеке, Молан гын түняш тынар йырнык шынен?	Sielu työntää ajan keihään taaksepäin... Huumaantuneena kuuntelen ja mietin: kun näin kaunis sävelmä tuli maailmaan, miksi juurtui tänne paljon pahaakin?
Но таум ойлем тылат, мурызо үдыр: Шүмет гыч чонанла иланыше сем Огеш лий тора гыч волгалтше шкет шүдыр — Мыят тушко шкемын шүмемым ушем.	Mutta kiitän sinua, laulajatyttö: sydämesi eloon herännyt sävelmä ei ole kaukaa loistava yksinäinen tähti — oman sydämeni siihen yhdistän.

Ончыко 2005/7: 64

Sabantsevin lyyrinen minä on siis herkkä äänille. Myös luonnon äänet, linnut, ovat häntä innoittaneet:

Шырчык сем

Таче мые шырчык семым кольым,
Савырале кумылым чылтак.

Kottaraisen laulu

Tänään kuului kottaraisen laulu,
se suuresti mieltä virkisti.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Мурызо чонан йомартле шольым,
Укшыш шинчын, модын чўчкалта.

Толшыжла тора гыч, тиде семым
Пырчын-пырчын шырчык чумырен.
Ынде кызыт шергылта кундемым,
Таче шочшо семынак мурен.

Йонгыдын, куанлын, волгыдемын
Йонгалтеш торашке тиде сем.
Тек малдалыт: «Ен йўк дене темын..» —
Но вет темын шокшо кумыл ден!

Ах, мыйжат ялт тиде шырчык семын
Муро семым онараш точем.
Шочмо мландым йывыртен моктем гын,
Тудо — мыйын ўмыраш кечем.

Тиде шоныш нигунам ок шуло,
Шўлыш семын онышто ыра.
Ойлышаш мутемже ятыр уло,
Но лектешыс нелын, козыран.

А вот таче шырчык мурым кольым.
Теве кушто моштымет, ратет.
Мутдымо мурет гыч шижым, шольым:
Шочмо мландым шокшын йўратет!

Чытамсыр курым 1987: 78–9

Кечыйол-тошкалгыш дене
Куржылден кўза турий.
Муро онгыр йонгыдемын —
Кече мучко лым ок лий.

Ах вет шошыжо могае!
Уло шўм-кыл куана...

Pikkuveikko, laulajasielu,
leikillänsä oksaa keinutti.

Sen kaukomatalla syntyi laulu
pikkuriikkisistä siruista.
Nyt kaikuu laulusta koko seutu,
tuoreesta kuin tältä päivältä.

Avaran kirkkaana, iloisena
laulun sävel helkkyi kauaksi.
Väittäkööt: ”Väärät on soinnut siinä...”
On kuumaa intoa kyllyiksi!

Minäkin aivan kuin kottarainen
yritän säveltä virittää.
Ikuisen auringon saa omakseen,
kun syntymämaata ylistää.

Tämä ajatus ei kaikkoo koskaan,
rintaa kuin hengitys lämmittää.
Sanottavaa on hyvinkin paljon,
vaan sen vaikeasti ilmi saa.

Tänään kuulin kottaraisen laulun.
Siinä onkin sävellajisi.
Sanattomasta laulusta kuulin
rakkautesi synnyinmaahasi!

Auringonsäde-tikapuita
kiuru juosten kiipeää.
Laulun kelloa väsymättä
koko päivän helistää.

Ah, millainen on nyt kevät!
Mieli, sielu riemuitsee...

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Содьки моткочак сае:

Ме

тўняште

илена!

Ja mikä tässä parasta:

saamme

elää

maailmassa!

Чытамсыр курым 1987: 79

Йытын пеледеш

Мардежат огеш пу шыдын,
Тыште шып эрта ўмбач.
Йырым-йыр — пелганде йытын,
Тенызла чучешыс лач.

Койдымын, тора гыч толын,
Ныжыл вий ден лупшалеш
Да вўчка кидемым толкын,
Пуйто шокшын шупшалеш.

Йытын пеледеш! Пўртўсшō
Йыр косирын шыргыжеш.
Пуйто шўмбелемын тўсшō
Мыланемак волгалтеш.

Но эше вес шоныш кыштке
Шочо да ласкандыш чот —
Кандын волгыдемын, тыште
Шыргыжеш кресаньык чон.

Ловыктен тыматлын южым
(Пуйто порсынан йолва),
Почылда тудлан таужым
Мландысе клоной кава.

Весела яндар каваште
Кечыйол лўнга лый-луй...
Кумдыкеш мотор тўняште

Pellava kukkii

Tuuli on täällä sävyisä,
huokuu hiljaa ylitse.
Pellavaa helläsinistä
meren verran ympäri.

Näkymätön aalto kauempaa
sitä lempeästi keinuttaa.
Sitten kättäni silittää,
ja kuumana suukottaa.

Pellava kukkii! Hymyilee
luonto ympärilläni.
Armaani hahmo selkenee
ikään kuin silmilleni.

Vielä ajatus toinenkin
syntyi, ja se rauhoitti:
talonpojan sielukin
sinisenä hymyili.

Hellästi ilmaa liehuttaa
(kuin silkkistä tupsua)
sininen taivas tämän maan
ja kiitokset esittää.

Auringonsäteiden värinä
kirkaalla taivaalla.
Koko kauniissa maailmassa

Кече, йытын нур да мый.

vain aurinko, pellavapelto ja minä.

Чыгамсыр курым 1987: 67–8

Runon Sabantsev on kirjoittanut myös yhdestä Stalinin kauden suuresta tragediasta:

Күлтка йүд-кече рвезылык шүмем,
Да Мландын шүмжө чарныде күлтка.
Шарнымашна ок керт йүд гай шемем —
Ош кече семынак ару, чатка.

Nuori sydämeni sykkii yötä päivää,
Maankin sydän sykkii taukoamatta.
Ei voi muistikuvamme tummua kuin yö –
se on kirkas kuin valkea päivä.

Кок шүм ик шүм гаяк кыра, кыра.
Мый колыштам:
— Ха-тынь,
Ха-тынь,
Ха-тынь...

Kaksi sydäntä kuin yksi jyskyttää.
Kuuntelen:
– Ka-tyn,
Ka-tyn,
Ka-tyn...

«Тыге шокта шүмнан пич йүкшө
рок йымач,
Колат мо тые, пиалан эргаш?» —
Ик йодыш дене кап-кылем ыра.
Ик йодыш лач:
— А тый?
А тый?
А тый?

”Näin sydämen ääni
mullan alta,
kuuletko nyt, onnellinen poika?” —
Yksi kysymys polttaa ruumista.
Kysymys ainoa:
– Entä sinä?
Entä sinä?
Entä sinä?

А мый? А ме?..
Мемнам тачат, кочешт,
Тулшолгым гае йөсына куча...
Хатынбын ломыжшо мардеж почеш
Эрта марий нур-олык үмбачат.

Entä minä? Entä me?..
Tänäänkin meitä pitää otteessaan
piina kuin tuliset hiilet...
Katynin tuhka tuulen mukana
marilaisten niityt ylittää.

Кая умбаке, мучко, йырым-йыр.
Шинчамлан огыл гын, чонлан коеш!
Огеш керт мушкын нимогае йүр,
Поктен ок колто нимогай мардеж.

Leviää kaikkialle, ympäriinsä,
jos ei se silmiin näy, sieluun kuitenkin!
Ei mikään sade voi sitä pestä pois,
ei mikään tuuli pois lennättää.

Хатынбын ломыжшо тулшолгым гай
Йўла, энеш да иктымак тўя:

Katynin tuhka tulihiihinä
palaa, kytee, toistaa yhtä samaa:

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

— Пеледше илыш. Лийже сылне, сай.
Хатыньыш ынже савырне тўня!

Садланак Мланде шўм эре кыра,
Йўдат-кечат:
— Ха-тынь,
Ха-тынь,
Ха-тынь...
Ик йодыш дене кап-кылем ыра.
Ик йодыш лач:
— А тый?
А тый?
А тый?

– Kukkikoon kaunis, hyvä elämä!
Katyniksi ei saa maailma muuttua!

Siksi sykkii Maan sydän tauotta,
yötä päivää:
– Ka-tyn,
Ka-tyn,
Ka-tyn...
Yksi kysymys polttaa ruumista.
Kysymys ainoa:
– Entä sinä?
Entä sinä?
Entä sinä?

Чытамсыр курым 1987: 8–10

(Katyn on kylä Smolenskin kaupungin lähellä länsi-Venäjällä. Katynissa Neuvostoliiton joukot tappoivat huhtikuussa 1940 n. 22000 puolalaista: Puolan armeijan upseereita ja puolalaista sivistyneistöä. Vasta Gorbatšovin aikana, 1980-luvun jälkipuoliskolla, paljastui totuus Katynin murhasta. Se on runoilijaa järkyttänyt.)

Vera Bojarinova

Edellä kuvatun marilaisen runouden jakson henkiin herättäjä oli Valentin Kolumb. Hänen vaikutuksensa muihin samalla 1930-luvulla syntyneisiin runoilijoihin oli innoittava. Sekä näiden että myös nuorempien runoilijoiden työtä voikin tarkastella saman vahvan runouden eteenpäin suuntautuneena liikkeenä. Runoilijat on esitelty syntymävuosiensa mukaisessa järjestyksessä. Tästä järjestyksestä on seuraavassa hiukan poikettu. Seuraavana esiteltävä Vera Bojarinova on ensimmäinen merkittävä marilainen runoilijatar. Hän on syntynyt jo ennen Kolumbia, v. 1924. Kolmekymmentä vuotta Bojarinovaa myöhemmin syntyy seuraava, hyvin merkittävä marilainen runoilijatar – Albertina Ivanova – ja monet häntä seuraavat marilaiset lyyrikot ovatkin sitten naispuolisia. Marilaisen runouden kaareissa herättääkin huomiota runoilijattarien vahva edustus viime vuosikymmeninä ja tässä marilaisen runouden tarkastelussa aineiston esittely on melkein itsestään jäsentynyt ensin runoilijoiden, sitten runoilijattarien esittelyksi.

Vera Bojarinova on sanataiteilijana kulkenut omaa tietään. Hän, ensimmäinen nainen marilaisen runouden historiassa, ”nosti oman tuotantonsa avulla marilaisten naisten runouden ammattimaiselle tasolle” (Manajeva-Tšesnokova 2004: 29). Hän ”opetti”

marilaiset naiset ”puhumaan”, sanoo Manajeva-Tšesnokova Anna Ahmatovaa siteeraten (mts.).

Vera Bojarinova on julkaissut vasta 1960-luvulla, 1966, ainoan runokokoelmansa *Чодра пеледыш [Metsäkukkia]*. Hänen ensimmäiset runonsa oli painettu lehdissä 1943. Vera Bojarinovan ”oma puhe” virtaa heti yllättävän valmiina ja virkeänä ja myöhäinen lukija pahoittelee vain sitä, että *Metsäkukkien* jälkeen ei muita runokokoelmia enää puhjennut kukkaan. Lukijoiden iloksi Bojarinova on kuitenkin kirjoittanut myös runon muotoon satuja sekä poemoja, joiden aiheet ovat marilaisesta folkloresta. Hänen muut julkaisunsa ovat proosatekstiä, satuja, kertomuksia, näytelmiä.

Vera Bojarinova syntyi 29.7. 1924 Kemsolan kylässä Novotorjalin rajonissa Marinmaalla. Marin pedagogisesta instituutista hän valmistui marin kielen ja kirjallisuuden opettajaksi 1948. Vuodesta 1955 hän työskenteli Marin tasavallan ministerineuvoston televisio- ja radio-komiteassa, vuosina 1962–4 opiskeli Neuvostoliiton kirjailijaliiton kirjallisuuskursseilla, sen jälkeen työskenteli kaunokirjallisuuden toimittajana Marin kirjankustantamossa, sitten myös radiossa. Sittenmin hän saattoi antautua vapaaksi kirjailijaksi. Vuodesta 1957 hän on ollut Neuvostoliiton kirjailijaliiton jäsen. Seuraavassa hänen runojaan:

Таче мый ноенам

Ноенам, моткочак ноенам мые таче,
Пышташ ыле кидем тыйын вачыш.
Кеч изишлан, жаплан, шүм пелен энерташ,
Тўтыран шошо йўдым онешет помыжалташ.
Кок кўпчыкым тўшакыш пыштем йыгыре,
Кок стаканышке чайым эрдене темем.
Ом уж веле: от кой, но шижам мый эре,
Ала-кушто, тыштак улат воктенем.
Ала шошым, кенежым, шем шыжым теней,
Поранан йўштө телым вес ий,
Пиалем, курымлан тый толат мый декаем.
Пыштем кидым, палем, таза вачышкет.
Тўтыран шошо йўдым онешет помыжалтам.
Шочын омыл илаш тыге мый шкетын.
Пеленетше эрдене пасушко лектам,
Ший лупсан Какшан серыш водем йўдым,
Ала-мом ойлен йогышо вўдыш
Коктын ме тый денет ончена...
Таче мый, таче мый моткочак ноенам,
Но палем: воштылаш, йөраташ шочынам.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Чодра пеледыш 1966: 76

Tänään olen väsynyt

Tänään olen väsynyt, hyvin väsynyt.
Voisinpa panna käteni olallesi.
Vaikkapa hiukan, edes hetken, nojata sydämeesi,
usvaisessa kevätyössä herätä rinnallasi.
Kaksi tyynyä panen patjalle vierekkäin,
kahteen lasiin kaadan teetä aamulla.
En tajua: sinua ei näy, mutta tunnen: koko ajan
olet vierelläni, jossakin, täälläkin.
Ehkäpä tänä vuonna keväällä, kesällä, syksyllä,
ensi vuoden pyryisenä kylmänä talvena
tulet, kohtaloni, luokseni iäksi.
Olen pistävä käteni voimakkailla harteillesi.
Olen usvaisessa kevätyössä heräävä rinnallasi.
En ole syntynyt näin yksin elääkseni.
Olen lähtevä kanssasi aamulla pellolle,
laskeutuva yöllä hopeankasteisen Kakšan-joen rantaan,
jotakin puhellen, virtaavaan veteen
me kaksi yhdessä katselemme...
Tänään, tänään minä olen hyvin väsynyt,
mutta tiedän: nauramaan, rakastamaan olen syntynyt.

(Runon kirjoitusvuosi 1964)

Куш пурем?

Вучыдымо мотор шинча
Чарныде ўмбакем онча,
Когарталын уло капым,
Шотлыде ийготым, жапым.
Олыкышто онча.
Нурышто онча.
Пич чодраште онча.

Mihin pakenen?

Odottamattoman kauniit silmät
katsovat minuun herkeämättä,
polttavat koko ruumistani
kaikkina kausina, hetkinäkin.
Katsovat minuun niitystä,
katsovat minuun pellostä,
katsovat synkästä metsästä.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Шочмо мланде — марий кундем,
Тиде ўдырет йодеш,
Ала мыйым кертат шылтен:
Вучыдымо мотор шинча
Чарныде ўмбакем онча.
Сыльне пўртўс, тале вий,
Мыланем тый мелын лий.
Ыште мыйым шўшпыкым,
Мўкшым, ошымшўлышым,
Колто кўзыктен каваш:
Вучыдымо мотор шинча
Чарныде ўмбакем онча.
Ыште мыйым изи колым,
Кеч ышталын шучко ужавам,
Вўд йымаке тый колтал:
Вучыдымо мотор шинча
Чарныде ўмбакем онча.

Чодра пеледыш 1966: 68–9

Шонкален ала ынде шўмемже пуанын:
Чонем мыйын тынаре коршта.
«Йората, йоратак тыйым». — манын,
Воштыранын иянше укшан
Ош куэмже йўдвошт окнамым лупша,
Шымата.

Шымата ўчашен,
кутырен:

«Кузе тыйым чыта йоратыде,
Льжга поро шўжарже улат!
Ойым пуышо акаже улат!
Шулдырандыше ватыже улат!»
О ораде куэ, чара воштыр укшетым
Ноймешке лупшет тый.
Омыл мые тудлан акажат,
Ватыжат нигунам лийын омыл.
Йоратем да эржат-касыжат

Syntymämaa – Marin maa,
tyttäresi tätä pyytää:
Voisitko minut kätkeä?
Odottamattoman kauniit silmät
katsovat minuun herkeämättä.
Ihana luonto, sen vahvat voimat,
olkaa minulle suopeat!
Tehkää minusta satakieli,
mehiläinen, kimalainen,
nostakaa minut taivaalle:
odottamattoman kauniit silmät
katsovat minuun herkeämättä.
Tehkää minusta pieni kala,
vaikka sammakko kamala,
lähettäköö joen pohjalle:
odottamattoman kauniit silmät
katsovat minuun herkeämättä.

Kuvittelin sydämeni turtuneen:
nyt on sielussa niin paljon kipua.
”Hän sinua rakastaa, toki rakastaa”
valkoinen jääöksainen koivu, tuuheaa,
koko yön huiski tätä ikkunaan,
lohdutteli,
kinasi,
kehuikin:
”Ei sinua voi olla rakastamatta,
olethan hänen kiltti pikkusiskonsa!
Olet hänen neuvokas isosiskonsa!
Olet hänen kannustava vaimonsa!”
Hupsu koivu, paljaita oksanvarpuja
huiskuttelet kyllästyksiin asti.
En ole hänen isosiskonsa,
en vaimonsakaan ole koskaan ollut.
Rakastan, polttakoon vain aamuin illoin

Raija Bartens: Tie marin nykyryiikkaan

Тек шүмем йўлалтем, коден омым
Ну, а мо? Кеч ака, кеч шўжар!
Сыльне вате улмат,
                    шонет, шерге тынар?
Монда южо шўжарым, акам,
                    авамат.
А мынярын сай ватым кышкат.
Улам мые тудлан ломберан,
Куку муро йўкан чодра,
Пеледалтше мўр олык, ший ер,
Чевеер порсын ўжаран шошо эр.

sydäntä, ja vaikka unta paitsi jään,
mitäs siitä? Muka isosisko, pikkusisko!
Luuletko, että olo vaimona
olisi niin arvokasta?
Unohtaahan moni siskot,
                    äidinkin,
ja moni viskaa syrjään hyvän vaimonkin.
Minä olen hänelle tuomikkoinen
metsä täynnä käen kukuntaa,
kukkiva mansikkaniitty, järvi hopeinen,
kevätaamun ruskotus punasilkkinen.

Чодра пеледыш 1966: 65–6

Albertina Ivanova

Albertina Ivanovan kohdalla on oikeastaan harhaanjohtavaa lokeroida häntä millään lailla, sukupuolenkaan nojalla. Hänen runonsa on avaraa, syvää runoutta, ihmisen runoa. Jos marilaisen runouden traditiossa hänelle paikkaa hakee, luontevimmalta vaikuttaa paikka Valentin Kolumbin rinnalla.

Albertina Ivanova syntyi 11.8.1954 Šojdumin kylässä Kuženerin rajonissa Marinmaalla. Koulun jälkeen hän työskenteli vuoden *Марий коммуна* -lehden kirjallisuusosaston toimituksessa, mutta pääsi jo v. 1972 opiskelemaan Marinmaan yliopistoon, sen historiallis-filologiseen tiedekuntaan, jossa päätti opintonsa v. 1977. Sen jälkeen hän aloitti työn Marinmaan radiossa, kirjeenvaihtajana ja sitten toimittajana. V. 1983 hän siirtyi *Ончыко*-lehden toimitukseen. Siitä hänet valittiin Marilaisen kirjankustantamon päätoimittajaksi, ja sitten sen johtajaksi. Vuodesta 1983 hän on kuulunut Venäjän kirjailijaliittoon. Hänet on nimetty Marinmaan ansioituneeksi taiteen toimihenkilöksi, ja hän on saanut myös Olyk IRAIN muistoksi jaettavan valtionpalkinnon. Hän on julkaissut kolme marinkielistä runokokoelmaa: *Кечан эрдене [Aurinkoisena aatuna]* v. 1974, *Каласынем тылат [Haluan puhua sinulle]* v. 1982, *Шинчаваш ончен [Silmästä silmään]* v. 1988. Venäjäksi on ilmestynyt kaksi kokoelmaa. 1990-luvulla ja myös uudella vuosituhanella Ivanova julkaisi osaksi hyvinkin laajoja runosikermiä. Ivanovan runouden ystävien iloksi hänen runonsa ovat ilmestyneet myös koottuna laitoksena: *Суксо вачўмбак вола. Почеламут, поэма-влак [Enkeli laskeutuu olkapäälle: Runoja, runoelmia]*. Teos ilmestyi v. 2009 Joškar-Olassa. Kirjassa ovat mukana myös Ivanovan tekemät runokäännökset. Hän on kääntänyt varsinkin virolaisten runoilijoiden tekstejä. Kirjassa on vielä hänen tekemiään laulujen sanoituksia (sellaisia on lähes 50) ja viimeisenä hänen draamarunoelmansa *Арале*

мыйым, волгыдо юем! [*Varjele minua, valkea Jumo-jumalani!*]. Teoksen lopussa on Albertina Ivanovan runoutta analysoiva Sofia Väveri-Manajevan essee.

Ivanovan runoutta on ilmestynyt sekä viroksi että suomeksi. Virolainen Arvo Valton toimitti v. 1998 Tallinnassa ilmestyneen tärkeän marilaisen runouden antologian *Neli marilannat*, joka koostuu Svetlana Esaulovan, Valentina Iziljanovan, Albertina Ivanovan ja Nadežda Nikitinan runoista. V. 2008 Tallinnassa ilmestyi myös Valtonin toimittama Albertina Ivanovan runouden valikoima neljällä kielellä: *Sonaat viiulisoolole* (mariksi: *Solo skripkalan sonata [Sonaatti sooloviululle]*). Siinä on marilaisen tekstin lisäksi sen käännös kolmella kielellä: Valtonin virokielinen käännös ja lisäksi venäjän- ja englanninkielinen käännös. Toimittaja toteaa, että ”Albertina Ivanova on pettymyksen runoudessaan saavuttanut suuren mestaruuden ja muodon rikkauden ja on sellaisena ansioitunut esiintymään maailman edessä”. Juuri on ilmestynyt saman valikoiman toinen nelikielinen versio Unkarissa. Sen on toimittanut János Puszta, joka on tehnyt unkarinkielisen käännöksen. Mukana on myös ranskalainen ja saksalainen käännös. Suomeksi Albertina Ivanovan runoutta voi lukea Leena Laulajaisen ja Svetlana Hämäläisen ansiosta. Heidän antologiansa *Vaahterat palavat. Nykymarilaisen naislyriikan antologia* ilmestyi v. 2009. Siinä on samojen lyirikoiden runoutta kuin Valtonin kokoelmassa *Neli marilannat* ja lisäksi Zoja Dudinan tekstejä.

Seuraavassa Albertina Ivanovan runoja:

Ондалыше тымык

Pettävä hiljaisuus

Могое тымыкым сөра эр пагыт!
Чашкерыш тўтыра йымен нушкеш.
Шўм-чон ни вургыжмым, ни йўлымым
ок пале,
Эн сылне шоныш вожлана ушеш.

Minkä hiljaisuuden aamu lupaakaan!
Sumu laskeutuu, tiheikköön piiloutuu.
Sielussa ei levottomuutta,
poltetta,
parhaat ajatukset voivat juurtua.

Йырваш — чон малтыше ласкалык, ўшык...
Турий ший онгыржым икшырымын рўза.
Шөршудо тып, лўнген ок шуйно кўшкө,
Копаштыже нерен, мўкш өрканен ызга.

Tyven ympärillä, rauha mielessä...
Hopeakelloansa leivo ravistaa.
Voikukka keinuu, kurkottelematta,
sen kämmenessä mehiläinen surisee.

Тыгае тымык чонышто, тўняште!
Но муро кўрылтө...
Сур пыстыл шып пөрдеш
Пытартыш йўкла йонгыдо каваште...
Варашын ўмылжө улакым кычалеш...

Tämä rauha minussa, maailmassa!
Vaan laulu katkesi...
Harmaa sulka pyörähtelee
kuin viime sävel taivaan lakeudella...
Haukan varjo yksinäistä etsiskelee...

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Да чытырна тўня.
Шўм, помыжалтын,
Вўр толкыным кап мучко лупшалеш.

Maailma vavahtaa.
Sydän, havahtuen,
sinkauttaa veriaallon ruumiiseen.

Вет, чынжымак, илаш гын, ылыжаш гын —
Тек сенаш тўчышымак сеныме лўмеш!

Kun todella elää, kuin tuli loimuten —
saa voiton voiton tavoittelustakin.

*Шинчаваш ончен 1988: 6–7. Суксо
вачўмбак вола 2009: 126.*

Ойырлаш, ужаташ ом йўрате,
Кеч эре корнывалне улам.
Илыш тўрсырым, пагыт, тўрпате,
У азапым ит темле мылам.

En pidä erosta, en myötäkulusta,
vaikka jatkuvasti olen matkalla.
Poista, aika, vääryydet elämästä,
älä rasita uusilla huolilla.

Шочмо ялыш толам ўрын, лўдын:
Мо адак шўм-кылем пунчалеш?
Вет палем: лач тыгай кенеж йўдым
Йомынам пундышан тошкеш.

Tulin synnyinkylään levottomana:
mikä sydäntäni taas niin puristaa?
Muistan: eksyin tällaisena kesäyönä,
tuli eteeni kantoinen takamaa.

Лийын тыште куэр. Лийын! Лийын!
Ош куанже — тачат шинчаштем.
Лач ик шошылан мўнгў шым мие,
Да чаране тошкеш. Мом ыштем,

Tässähän oli koivikko! Oli! Oli!
Sen valkea riemu – nytkin silmissä.
Yhtenä keväänä en kotiin päässyt,
ja takamaasta tuli alaston.

Мый тораште шым кол товар йўкым...
Пундыш дене тошкеш шылтала.
Ўрмалген кычалеш йокрок йўдым
Ош куэрим у тылзе таклан.

Mitä teen! En kauas kuullut kirveen ääntä...
Nyt soimaa, moittii kantoinen takamaa.
Kurjassa yössä etsii hätääntyneenä
valkeaa koivikkoa turhaan uusikuu.

*Шинчаваш ончен 1988: 31–2. Суксо
вачўмбак вола 2009: 134.*

Ўрмалгыше, алдыме — кушко?!
Ик сер гыч вес серыш — тора.

Hämmentynyt, voimatonkin – mihin?
Rannalta toiselle – matkaa, matkaa.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Йымалне — порволымо шучко.
Ўмбалне — кава койдара.
Тушман шўлыш гае мардежым
Шенгечын туп-ваче шижеш.
Ондалчык шомакын чевержым
Лупшен, йырем лыве пёрдеш.
Кандыра гае вичкыж кўварым
Кузе, лўдынак, эртыман:
Иктёрлыкым кызыт от аре,
Чыла лач шкалан сеныман.
Ыш кай почешем «ит кай» манше,
Ыш умыло иктым тудат:
Пырля — да пурен кайымаште —
Чонештыме ямым шижат.
Пашма лўнгалтеш. Але мланде?
Кава тырын-тўрын тайна!
Но теве — умбалне, умбалне —
Куэ порсын кидшым тая.

*Шинчаваш ончен 1988: 58. Суксо
вачўмбака вола 2009: 150.*

Пиалан, тый мылам родо отыл —
Воктенет мурыман-куштыман.
Чоныштем — лачак солымо отыл,
Чоныштем — шучко курым тума.

Ыле жап — ал янда вошт сўралым
Укештат, очыни, ужынам.
Кў шонен, тыге илыш тўрла ман
Мыйын сокыр, лишужшо шинчам?

Кў шонен, аяаран шинчавўдым,
Тўрвыш волышым, мўй гай йўам?
Ах, молан ен шоя деч шым лўд гын?!
Ах, молан кажне чон деч лўдам? —

Alla – vajoama hirvittävin,
yllä – taivas, joka pilkkaa.
Selkään tuuli tuivertamassa
niin kuin vihamiehen hengitys.
Pettävien sanain kauneutta
pyörittelee perhosen räpytys.
Pelokkaankin on ylitettävä
silta, köysimäisen kapea.
Kaikesta on itse selvittävä.
Tasapainoa ei voi lainata.
”Älä mene!” ei perääni kuulunut.
Ei hänkään yhtä tajunnut:
lennon loistokkuuden kokee vain
yhdessä – paetessakin.
Jokin hoippuu niin, silta vai maa?
Taivaskin kallistui, se huojahtaa!
Katso, tuolla – etäällä, etäällä –
silkkikäsiään koivu taivuttaa.

Sinä onnellinen, et sukuani –
soi laulu, tanssi vierelläsi.
Minussa – vain sänki niiton jäljiltä,
minussa – hirveän ajan jäänteet,
hätä.

Poissa ollessasi näin kai kauniin
kirkasvärisen lasin läpi.
Kuvitteliko joku: elämä korvaa niin
likinäköiset, heikot silmäni?

Kuvitteliko joku, kasvoiltani
juon kuin mettä kyyneleitä?
Kuinka en pelännyt toisen valheita?!
Ja nyt pelkään jokaista sielua!

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Пуйто кажне викта аяр пикшым
Мыйын шўм гычын вўрым лукташ.
Ну а мыйже! — лўялтше — шым йўкшө!
Ну а мыйже! — вет тоштым илаш!

Kuin jokainen myrkkynuolin tähtäisi,
veren vuodattaakseen sydämestäni.
Vaan minä, itseäni ampunutkin,
en kohmettunut! Elää uskalsin!

Суксо вачўмбақ вола 2009: 52

Нигöлан ойлыдымо шўлык
Окнашке тылзе гай онча.
Ом коч, ом йў ала ом шўлө?
Ала весулмышко вонча
Ойган чонем, коден капемым?
Вет илыш ямым мый ом шиж.
Ом кол йөршеш вес кумыл семым,
Ончалтыш чонышко ок пиж.
Лач омыштем модеш икшыве,
Эр кечыйол гай шыргыжеш.
Да шўмым пунчалеш ик шыде
Кару көлан, кунам толеш?!

Ikkunaani katselee kuin kuu
sanoinkuvaamaton murhe.
En syö, en juo, hengitänkö?
Toiseen olemassaoloonko
siirtyy surullinen sieluni?
En koe elon ihanuutta,
kuule toisen mielen säveltä,
ei tartu sieluun toisen katse.
Vain lapsi leikkii unessani,
nauraa kuin aamuaurinko.
Ketä, milloin tulevaa vastaan
puristaa raivo niin sydäntä?!

Суксо вачўмбақ вола 2009: 45

Органын йўкшө
мо нерген ойла:
шочеш айдеме колышашлык манын?
Шикшеш тулвуйла,
волгалтен йўла, —
садак мөнгеш пура шун-роқыш,
мландыш.

Mistä puhuu
urkujen ääni:
että ihminen syntyy kuollakseen?
Palaa välkkyen,
savuttaa kuin kekäle, —
yhtä kaikki takaisin
palaa maahan saviseen.

Raija Bartens: Tie marin nykyryikkaan

Кайышашын толмынам
тек тудо шижтара,
ала тунам осал шомаклык кумыл
ош көгөрченла
шулдырым шара —
шурген илаш мо ўмыр-татым пуымо!

Ме каена,
мо тукымлан кодеш,
могай чон ўжара тўрла касвелым —
сөра оярым,
пёрдыкта тўтан подеш? —
палыдегыч тидым, ойырлаш пеш неле.

Органын йўкшө
кўкшытым сөра
чонлан, ушлан, лач тидым колын мошто.
Паленак веле языкнам —
касарена,
пылпомышлык чоннам
тўзатена гын ошышто.

Суксо вачўмбақ вола 2009: 28–9.

Поэт ден Юмо

О Юмо! — сөрвален поэт, —
Пундашдыме ойган чондайым
Молан тый почынат мылам, пуэн
Тушеч чон мурым — чон аярым?

Да тудо илышыш шытен,
Чонем чон огыл — сусыр пале.
Мыняр илем, тунар чытем,
А тый чаманымым от пале.

А тый алят эре тергет,

Lähtöhetkemme
se antaa tiedoksi,
varmaan silloin pahoja sanoja vastaan
levittää siivet
kuin valkea kyyhkynen –
hälinääkö varten olisi lyhyt elinikä annettu!

Me lähdemme,
ja mikä jää jälkeläisille:
millainen sydämen ruskotus lännen kirjailee –
lupaako säätä kirkasta
vai rajumyrskynkö kehittää? –
sitä tietämättä, on ero vaikea.

Urkujen ääni
lupaa kasvun korkean
sielulle, mielelle,
kunhan pystyy sen kuulemaan.
Tiedostaen syntimme – ne sovitamme,
taivasta varten tarkoitetun sielumme
eheäksi valkeudessa saamme.

Runoilija ja Jumala

Jumala! – rukoili runoilija, –
Surujen pohjattoman arkun
miksi minulle avasit, annoit
sieltä sielun laulun, sen myrkyn?

Nyt myrkky itää elämässäni,
ja sielu tuntuu vain haavalta.
Ponnistan voimani elääkseni,
vaan Sinä et tunne sääliä.

Alati koettelet minua,

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Когартарет йӱратымаш ден,
Кӱранымаш ден кылмыктет,
Варет улмашым колымаш ден.

rakkaudella jopa korvennat,
ja taas palellutat kateudella,
elon kuolemalla sekoitat.

Поэтлан Юмо вашештен:
— Поэтын пӱрымаш тыгае.
Тӱнясе тӱткызым ыштен,
Рӱзем чонетым онгыр гае.

Runoilijalle sanoi Jumala:
– Se on runoilijan kohtalo.
Koska hän on maailman vartija,
helistän sielusi kelloa.

Нужнаште индыралт поет,
Ласкаште йомдарет пиалым.

Nauti rauhasta ja jäät onnetta,
rikastut, kun näännyt puutteesta.

— О Юмо! — каласен поэт, —
Шӱм-чон лым деч саклен арале!

– Oi Jumala! anoi runoilija, —
varjele sieluani rauhoittumasta!

Суксо вачӱмбака вола 2009: 19

Кидет модеш,
Шомак-влак кӱгерченла
Кагаз ӱмбака тӱняшке чонештат.
Тыгае жап нимо дечын чеченле:
Тый пуйто пӱтынӱ тӱнялан кӱлат.

Kättesi leikkii,
sanat kuin kyyhkysel
lentävät paperilta maailmaan.
Ei ole tätä hetkeä parempaa:
ikäänkuin maailma tarvitsisi sinua.

Но кенета шӱртня йолет, да шулдыр
Оралгыше лышташла велалтеш.
Адак шонет:
Пашатын акше шулдо,
Молан коржмет кӱлеш, кӱлан кӱлеш!

Äkkiä kompastut, ja putoavat
kuin kellastuneet lehdet siipesi.
Taas ajattelet:
on työni arvotonta,
mihin, kenelle tarpeen kipuni.

Кава суап
Вола пиал гай чоныш,
Да шулдырым кап-кыл адак шижеш.
Тунам илет,
Кунам волгалтше шоныш
Ош юмын эрык шӱлыш гай лиеш.

Taivaan autuus,
onni, sieluun laskeutuu,
ja ruumis tuntee taas siivet saavansa.
Sinä elät:
jo leimahtaa ajatus
kuin Valkean jumalan hengitys.

Суксо вачӱмбака вола 2009: 50.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Кунам каем, шке ныжылгылыкем ден Чүктен сорта гай ныжылге куэм, Түрлен пытарыдыме солькемым Мый йодын коштшылан пуэм; Шинчавүд гай яндар кұан шергашым — Йоратымашым палыше енлан; Пытаргыш шомакемым, лупс шер	Kun lähden pois, hellyyteni lämmöllä syttyttäen pehmeän koivukynttilän, annan lahjaksi kerjäläiselle kirjaillun huivini, keskeneräisen, sormuksen, jossa kivi niin kuin kyynel, annan rakkautta tajuavalle, kastehelmien kaltaiset
гайжым,	viime sanani
Йомартым чоныш кондышо семлан. Поран дечын аралыше ужгамым — Пинегыжым йомдарыше пийлан; Түрвемым кылмыктыше полан тамым — Кандалге шошым шулышаш ийлан. Кунам каем шке ныжылгылыкем ден Сорта гай волгыдо куэм чүктен, Ах, үмбакетше чон лукем гыч Адак ончал гына шуктем.	ilon sieluun tuovalle sävelelle, viimalta suojelevan turkkini pentunsa menettäneelle koiralle, viilentävän heisimarjain maun kevään sinessä sulavalle jäälle. Kun lähden pois, hellyyteni lämmöllä syttyttäen valkean koivukynttilän – sinun puoleesi sieluni perimmästä viime katseeni vielä kohdistan.

Суксо вачүмбака вола 2009: 68

Svetlana Esaulova

Svetlana Esaulova on hänkin syntynyt vuonna 1954, lokakuun 15. päivänä. Esaulova syntyi Tšuksolan kylässä Novotorjalin rajonissa. Kesikoulun päätettyään hän jäi samaan kouluun musiikin ja piirustuksen opettajaksi. Ensimmäisen kerran hänen runojaan julkaistiin sanomalehdessä – *Марий коммуна* – vuoden 1973 lopulla. Hän on julkaissut yhden marinkielisen runokokoelman: *Кидшер [Pulssi]*, joka ilmestyi Joškar-Olassa 1991. Edellisvuonna Moskovassa oli ilmestynyt hänen ensimmäinen runokokoelmansa, venäjänkielinen. Jo aiemmin hänen runojaan oli ilmestynyt monissa venäläisissä lehdissä. Vuodesta 1991 alkaen Esaulova on ollut Venäjän kirjailijaliiton jäsen. Opintonsa Moskovassa A.M. Gorkin kirjallisuusinstituutissa hän on vienyt päätökseen v. 1992.

Esaulovan musikaalisuus soi hänen runossaan, samoin kuin hänen kykynsä nähdä kauniit kuvat sielunsa silmillä. Mutta hänen runonsa vakavuuden pohjana on hänen marilaisen kulttuurin kunnioituksensa.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Йомдарашак нангае

Йомдарашак

чодырашке

Нангайшыч мыйым,

Күдыронгыр йүкеш

Чон чүчка,

вуй пөрдеш...

Пел шомак,

Пел ончалгыш

Чыла-чыла шижым...

Кө гын йүштө пусак деке

Шкет пөртылеш?..

Да эше үмбалнем

Козыра вынер тувыр,

А тыгайжым мылам

Ончылнетак чыктат.

Шудышырчык йүкан,

Сывынан чодыра помыш...

Ала-кө мылам тудым

Шапашлыш адак.

Йомдарашак

чодырашке

Вүден вел нангае,

Күдыронгыр йүкеш

Чон чүчка,

вуй пөрдеш...

Мыламак пеледеш

Тушто уло пеледыш,

Уло шүдыр кавасе

Шкеак чүкталтеш.

Кидшер 1991: 55–6.

Мландын шортшо чурыйже

Кошка кече дене.

Вичкыж нөргө лышташ гыч

Metsään eksyksiin minut kuljeta!

Metsään

eksyksiin

minut kuljetit,

vuokon kelloäänistä

sielu huojahtaa,

päätä pyörryttää...

Puoli sanaa,

puoli katsetta...

kaiken, kaiken aavistin...

Kuka muka kylmään loukkoon

yksin palaisi?..

Vielä on ylläni

paita karheaa palttinaa,

sellaisenhan ne minulle

edessäsikin pukevat.

Hepokatin ääninen, rukousjuhlan

vihreän puvun saanut metsän syli...

Joku senkin minulle

jälleen kerran varasi.

Metsään

eksyksiin

minut kuljeta!

Vuokon kelloäänistä

sielu huojahtaa,

päätä pyörryttää...

Juuri minulle kukkivat

siellä kaikki kukat,

juuri minulle syttyvät

siellä taivaan tähdet.

Maan itkettyneet kasvot

auringossa kuivuvat.

Kapeista tuoreista lehdistä

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Чўча вўд шырча.
Вот уэш ужар пагыт
Омсам пеле почо.
Пуро веле кенежышке, —
Ўжын вуча.
Чевергалше пўртўс
Пўлекла у йолгорным,
Чарныде мутлана
Куэрласе лышташ...
Тый ит ойло нимом,
Каласен гын ончалтыш:
Ойлышаш кажде мут
Савырна вўд шырчаш.

vesihelmet tippuvat.
Vihreä aika on ovensa
jälleen puoliksi avannut.
Astu vain sisään suveen –
se odottaa kutsuvana.
Kaunistuva luonto
uuden polunkin lahjoittaa,
herkeämättä puhelee siitä
koivikon lehvistö...
Sinä et sano mitään,
puhuva on vain katse:
jokainen sanottava sana
vesihelmeksi muuttumassa.

Кидшер 1991: 39

37-ше ий

*Муро — илыш верчын,
Илыш — калык верчын...
В. Колумб*

37-ше ийыш —

пеле почмо омса.

Могай шучко ийгот,
Могай шакше коса...
Мый йўршеш у айдеме,
Вес жап гыч улам,
Но садак тиде пагытым

таче ужам:

37-ше ийыш —

пеле почмо омса.

Кия тушто кыралтше,
вўранше Кырля...
Пычал йўк деч вуйвичкыж

37. vuosi

*Laulu – elämän puolesta,
Elämä – kansan puolesta...*

V. Kolumb

Vuoteen 37 –

ovi puoliavoinna.

Ajanjakso hirveä,
sakkaa saastaista...
Olen toisen ajan
uusi ihminen,
mutta silti sen ajan

näen tänäänkin:

Vuoteen 37 –

ovi puoliavoinna.

Tuolla makaa Kyrlja,
verissään, piestynä...
Pyssyjen äänet

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Шелеш мыйынат...
Колышт!
Тиде Чавайным
тушманла лүят!..
Олык гае поэзияна —
Олык Ипай!
«Нангаят кучен тачак...» —
Кеч кай,
кеч ит кай...
Уло калыкын түсшым
Ночко рокыш ураш
Молан күлын улмаш?..
Молан ыле тошкаш?..
Иленат-муренат
Чон шелшашла, Чавайн.
Лие шочмо мландет
Курымаш казамат...
Тау! Ынде чылан
тый лекет миена, —
Эн чевер лиеш тиде бульвар оланан.
От пытаре куклен
мурынам нигунам,
Вожшо патыр колмек,
Муро шкак талышна!
Кумло шымыше ий —
Вүр пушан калык үчызö...
Кумло шымыше ий —
Шүм йымалнына күзö гай.

Кидшер 1991: 4-5

Шыма ош дум

Шыма ош дум
Велеш чодыра үмбаке,

ohimoni halkovat...
Kuuntele!
Tšavainin ne
vihollisena ampuvat!..
Ja Olyk [*olyk* = niitty] Ipainkin,
niittyrunouden!
”Tänään pidättävät, vievät pois...”
väkisin...
väkipakolla
Miksi täytyi
märkään multaan haudata
koko kansan olemus,
miksi maahan tallata?..
Tšavain, lauloit
sielu murtumaisillaan,
synnyinmaasi
vuosisadan vankilana...
Sinua kiitämme! Nyt kaikin
tulemme luoksesi, —
Tästä tulee kaunein katu, bulevardisi.
Ei voi raivata pois
lauluamme milloinkaan.
Laulu vahvistuu!
On sillä voima juurissaan.
37. vuosi –
verenhajuiset partisaanit...
37. vuosi –
kuin puukko sydänalassamme.

Pehmeää, valkeaa lunta

Metsään sataa
pehmeää, valkeaa lunta,

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Ала-кө пуйто мутлана шыпак.

У лум йолвам

Пушенге укшыш сакыш

Ош теле кече —

Волгыдо йомак.

Моткочак тымык.

Тымык ош тўняште.

Эсогыл патыр тумо

шып нера —

Тыге чучеш...

Но тельмсе чодыраште

Айдемын чонжо

Кенета мура...

Шыма ош лум

Велеш чодыра ўмбаке,

Шонет,

Тўня шкежат ойла марла...

Пушенге-влак тембалне

Я умбалне

Тўжем ий дене

Лач тыгак мурат...

Эре тыге тўняшке толын теле.

Эре тыге гўжлен

Марий чодырат,

Эре тыгеак мландыш

Ош лум вельн,

Марий эреак пелештен марла.

kuin joku puhelisi hiljaa.

Valkea aurinko

puiden oksiin ripustaa

uuden lumen tupsuja —

satua valoa hohtava.

On hyvin hiljaista.

Hiljaista maailmassa.

Uljas tammikin

torkkuu ääneti —

siltä ihan tuntuu...

Mutta talvisessa metsässä

ihmisen sielu

alkaa äkkiä laulun...

Pehmeää, valkeaa lunta

leijailee metsään,

ja kuvittelet:

koko maailma puhuu maria...

Puut tässä ja

tuolla etäällä

ovat tuhansia vuosia

juuri näin laulaneet...

Aina on talvi näin tullut maailmaan.

Aina on Marin maalla

metsä näin humissut,

Aina on maahan näin

valkea lumi satanut.

Aina on marilainen maria puhunut.

Кидшер 1991: 8–9

Valentina Iziljanova

Valentina Iziljanova on hänkin Baškiirian marilaisia runoilijoita. Hän on syntynyt 1. tammikuuta 1959 Andrejevkan kylässä Miškinin rajonissa, jossa on tiivis marilaisen diasporan asutus. Koulun jälkeen hän opiskeli Marinmaan pedagogisessa instituutissa ja osallistui Venäjän kirjailijaliiton kirjallisuuskursseille. Marin kirjankustantamossa hän työskenteli monia vuosia toimittajana ja päätoimittajanakin. Hänen työpaikkansa on 14 vuoden ajan ollut T. Jevsejeville omistettu Marinmaan kansallismuseo. Kirjailijaliiton jäsen

Raija Bartens: Tie marin nykyryikkaan

hän on ollut vuodesta 1988. Hän on saanut sekä Olyk Ipain muistoksi että S.G. Tšavainin muistoksi jaettavat valtionpalkinnot.

Valentina Iziljanovan runoja julkaistiin ensimmäisen kerran *Марий коммуна* -lehdessä v. 1979. Hänen ensimmäinen oma kokoelmansa ilmestyi 1983. Tätä kokoelmaa on seurannut vielä kaksi muuta marinkielistä vuosina 1987 ja 1999. Iziljanova itse mainitsee sellaisina runoilijoina, joilla on ollut hänen omaan työhönsä suuri vaikutus, venäläiset Nikolai Rubtsovin ja Juri Kuznetsovin – jonka seminaariin Moskovan kirjallisuuskursseilla hän osallistui – sekä marilaisen Semjon Višnevskin. Omasta runoudestaan, omista tavoitteistaan hän mainitsee, että hänelle ei ole ollut tärkeää se, mitä hän runossa sanoo, vaan se, kuinka hän sen sanoo. Tämä hänen käsityksensä mukaan johtuu siitä, että hän on ominaislaadultaan lähellä pakanuutta, eikä tällaisissa runoissa, siis hänenkään runoissaan, ole ”itämaista viisautta eikä eurooppalaista intellektualismia, vaan niissä on mukana luonto – tuuli, lumi, sade, taivaan, puiden, kukkien henget – ja ensisijainen tietoisuus siitä, että itse on osa Luontoa” (ПРМЭ: 29–30), eikä parempaa määritelmää hänen runoudestaan voi antaaakaan.

Паленам, тый улат

ош тўняште,

Каура илыш толкын коклаште

Канде кайык, чевер шулдыран...

Olen tiennyt: olet olemassa

valkeassa maailmassa,

hauraan elämämme aallokossa,

kaunissiipinen, lintu sininen...

Кö шонен, кө шонен... толат таче,

Вет чонем весым ойлыш — шояче!

Вет кашташте йолван мыйын солык —

Ну, кузе тыге ямде мый омыл!

Ei aavistusta, että tänään tulisit,

aivan muuta valehteli sieluni!

On tosin orrella ripsuliinani –

itse en samassa määrin valmiina.

Тый пурет — омсам почын ом шукто, —

Волгалтен шкет суртемын ныл лукшым!

Sisään tulet – en ehdi avata ovea –

ja kotini neljään nurkkaan loistat valoa!

Турий, ит кодо пасуэм! 1987: 90

Тетла огына лий пошкудо —

Чевер окнан изи пöртет

Мылам огеш волгалте тулжым.

Тый ынде мўндырнö илет.

Эше солалтдыме олык...

Emme enää ole naapureita –

kaunisikkunainen mökkisi

minulle ei tultaan välkytä.

Sinä elelet jo kaukana.

Vielä niittämätön niitty...

Raija Bartens: Tie marin nykyryikkään

Эше тўналдыме пасу...
Кунар кужу-кужу касалык...
Кузе вара?...Мый шкет ом шу...

Vielä kyntämätön pelto...
Monta pitkän pitkää sarkaa...
Entä sitten? En yksin selviä...

Кушеч налам мый ынде алым,
Кушан шке шўлыкем кодем?
Лўмет дене капкам лектам да
Куш кайымемат мондем.

Mistä saan nyt voimani,
mihin jätän murheeni?
Lähden portista, jossa nimesi,
ja unohdan, minne matkani.

Чашкер чўчка, огеш лыплане.
Ах, мардежат кўсле кылан.
Сар шўшпыкем, кеч тый чамане —
Мый тул тошкалше гай улам!

Viita huojuu, rauhoittumatta.
Tuuli puhuu guslin äänellä.
Keltasatakieli, sääli minua,
astelenhan niin kuin tulessa!

Эше солалтдыме олык...
Эше тўналдыме пасу...
Кунар кужу-кужу касалык!
Кузе вара?...Мый шкет ом шу...

Vielä niittämätön niitty...
Vielä kyntämätön pelto...
Monta pitkän pitkää sarkaa...
Entä sitten? En yksin selviä...

Турий, ит кодо пасуэм! 1987: 89

Йōратем...

Йōратем мый канде тўсым,
Но ом йод нигō деч кўсын,
Шкемын —
                канде олыкем,
Шкемын —
                канде солыкем.
Канде —
                куэрла ўмбалне,
Канде —
                ер шуйнен умбалне,
Канде —
                эрыкан кава,
Канде ойыпым шава,

Rakastan...

Rakastan sinistä väriä,
vaan en sitä lainaksi pyytele.
On itselläni
                        niitty, sininen,
itselläni
                        huivikin sininen.
Sineä on myös
                        koivikon yllä,
sineä
                        järvessä etäämpänä,
sininen on
                        kuulas taivas,
sinisiä kipinöitä sirottaa.

Raija Bartens: Tie marin nykyryikkaan

Волгалтеш пеледыш кандын,
Канде түс — куатше мландын.

...А сирень пеледме годым
Йөрәтем чот

канде водым.

Шүмешем вет тыгай водын
Ала-көн ончалтыш кодын...

Турий, ит кодо пасуэм! 1987: 86

Пөртылдымаш гыч омыш толын,
Шукертак кайыше Ана
Йокрок да неле кече годым
Мургорнешем шогал кана.

...Ту верыште чыла рашемян?
...Ту верыште чыла палат?
Тованше илыш йодышемлан
Вашмутым каласет ала?..

Савар көргеш миен шындем мый
Эн сыне кушкылым тылат:
Сотемдышт йүкдымө водетым
Ош чиевондын тулжо-влак.

Вошт чинчылен изи илемым,
Пеледыш шүдырым үдем —
Кечет кокланже лийын шеме,
Лиялже волгыдо йүдет.

Тора тулсавыш гае шужо
Чечен йолван шарнымашем.
Коклаште ярымалтше кужыт
Кузе чоннам кылда ушен!

Мут-шинчавүд,

йолгалтше кумыл,

Sinisenä hohtaa myös kukka,
sinivärissä on maan voima.

... Sireenien kukinnan aikana
rakastan

sinisiä iltoja.

Tällaisena iltana jäi näes
sydämeeni erään katse...

Mistä ei paluuta, kohoaa uniin
kauan sitten lausumamme ”Mutta”.
Raskaina, ikävinä päivinä näin
se lepäilee lauluni polulla.

Sen suhteen on kai jo kaikki selvinnyt?
Sen suhteen on kai kaikki tiedossa?
Sekaisen elämäni kysymykset
vastaukset saanevat sinulta?

Aitauksen sisään minä istutan
sinulle kasvin mitä kauneimman:
Kirsikkapuu valkoisine liekkeineen
äänettömät iltasi valaiskoon.

Pieneen pihaan varistan paljetteja:
sen kylvän täyteen kukkatahtiä.
Jos ovatkin olleet päivät mustia,
olkoot yösi kuitenkin valkeita.

Niin kuin kaukaisena leimahduksena
nouskoot muistoni, kaunisripsuiset.
Kuinka onkaan välimatka valtava
silti sielumme yhteen liittänyt!

Sanat, kyyneleet,

säteilevä mieli

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Велалтын шалана шерла
Да пүсемда уш вийым, шумын,
Да шүм-чонна шарнен шарла...

karisten kuin helmet hajoavat.
Voimiaan terästä väsynyt järki,
muistavat sielumme avartuvat...

Ончыко 2008/12: 85

Кө мурым шолыштеш?

Мо лийын мый денем?..
Омса эре — сураште.
Эрдене возымам
Шылтем кагаз коклашке.

Kuka lauluja varastaa?

Mitä taas on tapahtunut?..
Ovi aina lukossa.
Minkä kirjoitin aamulla,
papereissa kätkössä.

Газетым шергалам,
Кастен паша гыч толын:
Мур йогынем шарла,
Вес лүм йымачын шолын:

Illoin, työstä tultuani,
avaan sanomalehteni.
Toisen nimen alta tulvii
minun lauluvirtani.

«Ал ластык ўжара,
Ломбер». — адак. Эсогыл:
«Ик каче, ковыра,
Модмашке толын огыл...»

”Iltaruskon punajuova,
tuomikko” – taas. Jopa:
”Leikkimään ei ole tullut
nuorukainen, keikari...”

Кө шолыштеш
мурем?
Омса — эре сураште.
Мур шолыштшым карген,
Илем

Йошкар-Олаште.

Kuka vohkii
laulujani?
Ovi – aina lukossa.
Lauluvarasta kiroten
elän

Joškar-Olassa.

Турый, ит кодо пасуэм! 1987: 79

Кенеж — чонемын пүтынь ямже —
Кая, кая...

Кодам ончен.

Kesä – sen loisto sielussani –
lähtee pois...

Jään vain katsomaan.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Вонча пасум, коремым, ялым —
Куржам гынат, ом шу поктен.

Уржа анаште — мучко отыл.
Йолгорным шыжа йўр нўрта...
А шўлык — эше ойго огыл,
Эртеныс,
кызытат эрта.

Турий, ит кодо пасуэм! 1987: 52

Уло нарынче коклаште
тўс, ужарге.
Вот —
пўнчер.
Пуйто мландын чоныштыжо
Ойгын тўкыдымў вер.

Турий, ит кодо пасуэм! 1987: 19

Тиде
кас лишемеш. Нугыдемше каваште
Ал да канде пеледыш ора.
Кайык шудымо сылне тораште
Ик тўрлем весе деч,
ярымалт,
ойырла.

Могай вургыжмо тат
пўртўслан чоным
почшылан! —
Кажне кушкыл лышташ мардежлан
юмылта.
Ме шкежат чучына ор* чонан —
угыч шочшыла,

Se ohittaa pellot, kyläni –
vaikka juoksen, en kiinni saa.

Pelkkää sänkeä peltosarassa.
Vihma polkuani liottaa.
Haikaaa – ei sentään surua.
Tämäkin
ohimenevää.

Keltaisen seassa
väriä, vihreää.
Siinä
männikkö.
Kuin kohta maan sielussa,
jota ei suru kosketa.

Jo
ilta lähenee. Tummenevalla taivaalla
punaista, sinistä kukkaa roihuaa.
Lintujen saavuttamattomissa, etäällä,
koruommel toisesta
otteen
saa.

Mikä levottomuuden, huolenkin hetki
sille, joka sielunsa luonnolle
avasi! –
Rukoukseen kumartuu tuulen edessä
joka kasvin lehti.
Mekin olemme kuin uudesti syntyneitä,
sielumme valkeita,

Zoja Dudina

Zoja Dudina (Z.M. Gluškova) on syntynyt 3.11. 1962 Kupsolan kylässä Šernurin rajonissa. Koulun jälkeen hän opiskeli Marinmaan yliopistossa, josta valmistui 1985 marin kielen ja kirjallisuuden sekä venäjän kielen ja kirjallisuuden opettajaksi. Samana vuonna hän kuitenkin aloitti työn toimittajana Marinmaan kirjankustantamon oppikirjallisuuden ja kaunokirjallisuuden osastoilla. Toimitustyön ohella hän on myös kääntänyt venäläistä kirjallisuutta mariksi (Puškinin satuja ja Nikolai Zabolotskin runoutta). Hänen ensimmäinen oma runokokoelmansa *Мый шкежат суксо омыл [En itsekään ole enkeli]* ilmestyi 1998, seuraava jo v. 2000: *Кольштса шүшпык чон шортмым... [Kuunnelkaa satakielen sielun itkua]*. V. 2006 ilmestyi sitten valikoima hänen runojaan: *Ойырымо ойпого [Kokoelma valittuja runoja]*. Dudina on vuodesta 2002 lähtien Venäjän kirjailijaliiton jäsen. Marinmaalla hän on saanut kunnianimityksen ”Ansoitunut kulttuurin työntekijä”.

Kirjallisuudentutkimus on luonnehtinut Dudinan runoutta ”syvän murheen runoudeksi”, joka samalla on ”filosofista pohdintaa elämästä ja kuolemasta, rakkaudesta ja vihasta, hyvästä ja pahasta, nykyhetken ongelmista, päivänpolttavista teemoista” (S. P. Manajeva-Tšesnokova 2004: 170). Marilainen vanha kulttuuri, sen luontouskonto, mutta myös marilainen kukoistukseen noussut uusi kulttuuri ovat Dudinan vahvaa sielunmaisemaa.

Шеремет Шернур

Ах, могае шере кумыл
Велын мыйын чонышкем:
Толынам кугезе нурыш,
Шеремет Шернурышкем!

Тыште уло йоча годсо
Шөршудан мөр олыкем.
Тыште кодын рвезе годсо
Түрлеман ош солыкем.

Шергылтеш кумда тўняште
Шымле шым лукан мур сем.
Почылтеш Шернур селаште
Шочмо мландынан пайрем.

Ужын-коштмым тўня мучко
Эркын-эркын мый мондем.
Пөртылта лач ўмыр мучко

Ihana Šernur

Ah, kuinka ihana tunne
on virrannut sieluuni.
Olen tullut isäin maille
ihanaan Šernuriini!

On täällä lapsuusaikani
voikukkainen marjaniitty.
Täällä on nuoruusaikani
kirjailtu valkea liina.

Helkky laveaan maailmaan
monikaarteinen marilaulu.
Nyt koittaa Šernurin kylään
synnyinmaan suuri juhla.

Maailmassa kokemani
vähitellen unohtuu.
Palauttaa parahiksi

Raija Bartens: Tie marin nykylyriikkaan

Шеремет Шернур кундем!

kaiken Šernurin seutu.

Ойырымо ойпого 2006: 127

Сергей Чавайнлан

*Шочмыжлан 100 ий
темме кечын*

Sergei Tšavainille

*hänen syntymänsä
100-vuotispäivänä*

Авайын чапше шоктыш ойыштет,
Ачан куатше йонгыш йўкыштет.
Мый кушкынам... Шўм-чоныш темын лўп
Тора гыч солныш: «Ўдырем, ит лўд...»

Äidin arvokkuus soi sanoissasi,
isän voima kaikui äänessäsi.
Kasvoin... Ahdisti niin sieluani.
Kuulin: ”Älä pelkää, tyttäreni...”

Лўдаш тўтан деч? Калык шўлалтен,
Эн шучко озырканымат сенен.
Вуяваш пижын, ятыр шўм катлен,
Йўленыт, калык чонышко шынен.

Myrskyä? Kansa veti henkeä,
selvisi raivokkaasta myrskystä.
Monen sydän särkyi taistelussa,
moni palanut säilyi kansan sielussa.

Йўленыт иктын-иктын, индыралт;
Каеныт шукын роқышко уралт.
Тачат огеш кой илышна ракат —
Посна-посна ок лий илаш волгалт.

Paloivat yksitellen, kituen,
monen monta multaan kuopattiin.
Ei tänäänkään elämä autuutta —
ei eristyneen elo kirkasta.

Чавайнын ойго возо авамлан,
Чавайнын тургым перныш ачамлан.
Чонемым ишыш чытыдыме лўп,
Солна кнагаж гыч:
— Ўдырем, ит лўд...

Tšavainin suru sattui äitiini,
Tšavainin hätä koski isääni.
Ahdistus sietämätön sielussani.
Mutta kuulen, hänen kirjastansa:
”Älä pelkää, tyttäreni...”

(29 октябрь 1998)

Кольштса шўшпык чон шортмым...
2000: 16

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Валентин Колумблан

Колаш неле огыл, илен мошташ неле, —
Тыге пелештен эше тоштымарий.
Торжа койыш верчын поэтын шүм шеле,
Порвольш кава гычын муро турий.

Камвозо кава гыч чонештыше кайык,
Чыланыштым үжшө — эре чонешташ.
Туддечын посна илена пеле айык,
Туддечын посна чоннажат — сар
лышташ...

Ойырымо ойпого 2006: 140

Мый тымык отышко толам

*«Ик тымык ото уло мемнан
элыште...» С. Чавайн*

Мый тымык отышко толам,
Кугу ер серыш волалам,
Ладыра пушенгым ондалам,
Саска пеледмым колыштам.
Сар шүшпык тан ден пелештем,
Яндар памаш ден мутланем,
Ужарге шудыш шунгалтам,
Пеледыш лийын волгалтам.

Тыге ме отым йөрәтен,
Поэтын сугыньжым шуктен,
Марий чоннам аралена,
Ош Юмылан тауштена.

Ойырымо ойпого 2006: 160

Valentin Kolumbille

Ei kuolla vaikeaa, vaan jaksaa elää, –
näin sanoivat muinaiset marilaiset.
Raakuus mursi sydämen runoilijalta,
taivaalla luhistui laulun leivonen.

Niin putosi taivaalla lentänyt lintu,
jokaista kutsunut – yhä lentämään.
Sielumme nyt ilman häntä – keltalehti.
Elämämme enää puolihämärää...

Hiljaiseen lehtoon astelen

*”On hiljainen lehto meidän
maassamme...” S. Tšavain*

Hiljaiseen lehtoon astelen,
järven rantaan laskeudun,
mahtavaa puuta syleilen,
marjojen kukkia kuuntelen.
Keltasatakielen kanssa puhelen,
kirkkaan lähteen kanssa juttelen,
vihreään ruohoon sukellan,
kukaksi muuttuen loistelen.

Runoilijan neuvoa noudattaen
tällä tavoin lehtoa rakastaen
marilaisen sielumme suojaamme.
Valkeaa *Jumo*-jumalaa kiitämme.

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Nadežda Nikitina

Nadežda Nikitina on syntynyt 28.2. 1975 Olorin kylässä Parangan rajonissa. 1992 hän aloitti opinnot Marin yliopistossa ja on ne päätettyään toiminut vuodesta 1997 toimittajana Marin kirjankustantamossa. Runoja hän alkoi kirjoittaa jo koululaisena. V. 1994 ilmestyi hänen runokokoelmansa *Пұрымаш пөлек [Kohtalon lahja]*. Vuoden 2006 kokoelmasta *Пеленет улам да... [Olen luonasi ja...]* hän sai v. 2008 Olyk Ipain muistoksi jaettavan valtionpalkinnon.

Nadežda Nikitinan runot ovat nuoren rakkauden ja luonnon suoman lohdutuksen onnellisia sidoksia:

Лиям гын...

Лиям гын шкет пушенге,
Ўжам ўмылышкем.
Шаршудо лийже тентыл,
А мый — энертышет.
Лиям гын курымешлан
Каваште тылзе шкет,
Эн поро лишыл енла
Ончем шып тўрзашкет.
Тылат памаш лиям гын,
Эн ныжылгын мурем,
Шует гын кидкопатым,
Йўктем яндар вўдем.
Нимом ом ойло утым,
Но таче йўратем
Тенгечсе дечын утыр,
Эрла — ... уке мутем.

Пеленет улам да... 2006: 42

Йўратымемлан

Вашлийым тыйым, да чыла вашталте,
Эн вичкыж кыл йонгалте чоныштем.
Кумда тўня чевер тўс ден волгалте,

Jos olisin...

Jos olisin yksinäinen puu,
kutsuisin sinut varjooni.
Rahina olisi nurmikko,
minä selkänojana.
Jos olisin ikiaikainen,
yksinäinen taivaan kuu,
ikkunaasi katselisin
niin kuin rakas läheisesi.
Jos olisin oma lähteesi,
laulaisin mitä hellimmin.
Jos ojentaisit kätesi,
saisit vettä raikkainta.
En puhu lainkaan liikoja,
mutta tänään rakastan
eilistäkin enemmän,
huomiseen –
eivät sanat riitäkään.

Rakastetulleni

Kaikki muuttui sinut kohdattuani,
kirkkain kieli helkkyi sielussani,
maailma hohti ihananvärisenä,

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Воктен улат да тый, йоратымем.

olethan lähellä, rakkaimpani.

Мемнам ончен, мардеж луштарыш

Meitä katsellessaan tuuli

вийжым,

hellitti,

Огеш тошт йүкланаш лышташ ора,
Йоратымашнам тымыкыште шижын,
Йомартле кайык мурыжым чара.

eivät tohdi syyslehdet kahista.
Hiljaisuudessa tunteemme tajusi
lintu ja keskeytti laulunsa.

Темлет мылам тый эрыкым каваште,
Шыма шижмашым күшнө аралаш;
Кертам мо шкетын йүштө пыл

Sinä tarjoat vapauden taivaalla,
siellä hellät tunteemme varjella.
Yksin kylmien pilvien

коклаште?

seassa?

Айда, танем, пырляште чонешташ.

Ystäväni, lennetään yhdessä!

Ончыко 2008/11: 74

Ончалтыш

Katse

Лүнгалтен лүнгалтышым
Ломберем пелен,
Тый шыма ончалтышым
Кодышыч велен.
Ах, садлан мо тачыже
Шулдырым шижам?
Вүдварамым вачышке
Куштылгын налам.

Kiikutellen keinua
tuomien vierellä
loit niin helliä katseita
minun puoleeni.
Siksiköhän tänäänkin
sielu siivet saa?
Harteille nyt korenonkin
helposti voi nostaa.

Окнашкем пеледышым
шындышым эрден.
Семынем пелештышым:
«Ит коран эртен...»
Вургыжал вучалтышым,
Тыйымак шонен.
Лач шыма ончалтышым
Кодышыч велен.

Ikkunalle kukkasen
istutin aamulla.
Itsekseni lausahdin:
”Ethän ohi mene...”
Huolissani odotin,
sinussa haaveeni.
Loithan helliä katseita
minun puoleeni.

Чонышкем тый пурышыч,

Tulit sisään sieluuni,

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Пурышыч шижде,
Кумылемым рудышыч,
Куанем ужде.
Шукертак лўнгалтышым
Кайышым коден,
Но шыма ончалтышым
Шўмыштем ашнем.

niin kuin vahingossa.
Minut sait intoihini
ihan huomaamatta.
Kauan sitten keinuni
olen jättänyt,
vaan on hellän katseesi
sydän säilyttänyt.

Пеленет улам да... 2006: 43

Ончылнем эр шошо юарла,
Мыйымат ўжеш модаш пырля.
Товата ўпем да йымыкта шинчам,
Чўчыкта копашке вўдшырчам.

Edessä varhaiskevään hälinää,
minäkin saan kutsun leikkimään.
Silmät häikäisee, hiukset pörröttää,
kouraan pisaroita tiputtaa.

Рвезе пагытлан кидем шуем,
Южшо дене шер теммеш шўлем.
Вўдылалтын шошо помышеш,
Ушым — чон, чон — ушым колыштеш.

Nuoruusaikaan käden ojennan.
Sitä kylläkseni hengitän.
Kietoutuneina kevään povellet
järkeä sielu, sielu järkeä tarkkailee.

Шошо гай улат, йўратыдем,
Пеленет улам да — мый илем.
Ну а жап куржеш, чыма, тўрга,
Да мемнам мучашдымын терга.

Olet kuin kevät, rakkaani,
elän, kun olen luonasi.
Vaan aika rientää, juoksee, laukottaa,
meitä loputtomasti tarkistaa.

Пеленет улам да... 2006: 76

Таче

Чўчкен пўрдам чеве́р тўняште,
Тенгече лийшым шарныде,
Эрласым шотышко налде,
А Тачыжым кучем копашке
Да кўзыктем сўрал кавашке.
Ончалза Тачысын шинчашке:

Tämä päivä

Kiepun huojuen kauniissa maailmassa,
Eilisen tapahtumia muistamatta,
Huomista huomioon ottamatta,
Mutta Tämänpäiväisen otan kouraani
Ja kohotan kauniille taivaalle.
Katsokaa Tämänpäiväistä silmiin:

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Изи йоча гай тудо поро,
Тенгечысе деч коеш моторын.
Ончалза Тачысын умбаке!
Мемнам коден эрта умбаке...

Ончыко 2005/8: 95

Se on hyvä kuin pieni lapsi
Ja näyttää eilistä kauniimmalta.
Katsokaa Tämänpäiväistä kohti!
Meidät jättäen se rientää tuonnemmas...

Ну вот. Чыла каласыме:
Йолташ дене ойласыме,
Таң дене чеверласыме,
Да илыш ден сӧрасыме.

Той тылзын волгыдешыже,
Ал кечын тул шокшешыже
Мо лийын — пагыт аклыже,
Мылам — илаш умбакыже.

Пеленет улам да... 2006: 71

No niin. Kaikki on sanottu:
ystävän kanssa puhuttu,
rakastettu hyvästelty,
elämän kanssa tehty sovinto.

Aika arvioikoon
pronssikuun valossa,
punaisen auringon hehkussa
tapahtuneen – minun on eletävä edelleen.

Велалтыт лышташ-влак

Велалтыт лышташ-влак, йыр пӧрдын,
Пытаргыш чон йӱкым пуэн,
Коден каят шке шочмо пӧртым,
Кодат тошто садым шуэн.

Шышталге шыжа лышташ семын
Кунам-гынат, но икына,
Мардеж ден выр-выр модын темын,
Меат чонештен каена.

Пеленет улам да... 2006: 81

Lehdet karisevat

Lehdet karisevat kieppuen,
sielun viime sointuja helisten,
syntymämökin, vanhan puutarhan
jättävät hitaasti, harvakseen.

Sitten, kun olemme mekin kyllin
jo telmineet tuulten pyörteissä,
silloin lentoon lähdemme, sen kerran,
keltaisten lehtien pärskeenä.

Runojen luettelo

Valentin Kolumb (1935–1974)

Тумна

Pöllö

Чеверласыме мут

Jäähyväiset

Juri Tšavain (1930–1965)

Чевер кечыйол ден сөралын...

Taivaan hopeansini syttyi...

Эркын йүд поген нале шем шулдыршым...

Yö sulki hitaasti mustat siipensä...

Тамле орлык

Herkullinen piina

Albert Stepanov (1937–1967)

Шинчын кайыш үдыр

Tyttö istuutui morsiusvaunuihin ja lähti

Латкандаш ий

Kahdeksantoista vuotta

Теле

Talvi

Кажне поэтын лийман дыр шке апшаткудыжо...

Jokaisella runoilijalla olkoon oma pajansa...

Semjon Nikolajev (1936–)

Угыч тольым тиде верыш...

Taas olen tullut tänne...

Шкаланем вашмут

Vastaus itselleni

Вашмут кычалме йүд

Vastauksen etsintäyö

Жап имнешке (Сергей Чавайнлан)

Ajan ratsastaja (Sergei Tšavainille)

Vasili Regež-Gorohov (1937–)

Олан уремже дене мый эртем...

Vaellan kaupungin katuja...

Raija Bartens: Tie marin nykyriikkaan

Кумло ий лиеш илаш тўняште...

Kolmekymmentä vuotta on elettävä...

Муза

Muusa

Умыр йўд. Кугу тўня ласкан мала.

Tuuni yö. Maailmassa unen rauha.

С.Г. Чавайнлан

S.G. Tšavainille

Juri Rjazantsev (1940–1993)

Мыланем изи пөлемыштем моткочак шыгыр, моткочак шыгыр...

Minulla on pienessä huoneessani kovin ahdasta, kovin ahdasta...

Айдемылан пўралтын курым мучко илаш...

Ihmisen on suotu elää aikansa...

Тый нелеш ит нал, о шочмо мланде, шўлыкым нумалше корныенлан!

Älä paheksu, sinä synnyinmaa, murheitaan kantavaa vaeltajaa!

Anatoli Mokejev (1949–)

Мыланем ок күл утыжо

Minä en liikoja tarvitse

Шўмлан — эм

Sydänlääke

Шўшпык

Satakieli

Шкем кычалме йўд

Yö, jolloin etsin itseäni

Индырымаш

Kidutus

Мийышым отыш...

Menin lehtoon...

Тау, куэрем!

Kiitos, koivulehtoni!

Anatoli Timirkajev (1952–)

Йўд лыве-влак

Yöperhoset

Июльышто

Heinäkuussa

Шошо шоньш

Keväinen ajatus

Raija Bartens: Tie marin nykylyriikkaan

Келшымаш капка

Ystävyuden portti

Albert Vasiljev 1957–

Огеш күл ынде пургедаш тулшолым

Nyt ei tarvitse kohentaa hiillosta

Куку тораште шўлыкын мура гын

Kun käki kukkuu niin surullisena

Мый шке дечем ала пеш шуко йодым...

Yötä päivää suostutellen sielua...

Шонкалаш таратыше поэзий

Pohdintaan houkuttava runous

Тамыкын капкаж воктене

Helvetin portin äärellä

Адак сентябрь

Taas on syyskuu

Вуй мучашыш толын шинчын, суксо

Pääpuoleen asettunut enkeli

Sabantsev [Ojar], Gennadi (1958–)

Скрипкам шоктышо ўдыр

Viulua soittava tyttö

Кузе савыра семым мурьзо ўдыр!

Kuinka tyttö melodiaa käsitteli!

Шырчык сем

Kottaraisen laulu

Кечыйол-тошкалтыш дене...

Auringonsäde-tikapuita...

Йытын пеледеш

Pellava kukkii

Кўлтка йўд-кече рвезылык шўмем

Sydämeni sykkii yötä päivää

Vera Bojarinova (1924–)

Таче мый ноенам

Tänään olen väsynyt

Куш пурем?

Mihin rakenen?

Шонкален ала ынде шўмемже пуанын

Kuvittelin sydämeni turtuneen

Raija Bartens: Tie marin nykylyriikkaan

Albertina Ivanova (1954–)

Ондалыше тымык

Pettävä hiljaisuus

Ойырлаш, ужаташ ом йөрәте

En pidä erosta, en myötäkulusta

Өрмалгыше, алдыме — кушко?!

Hämmentynyt, voimatonkin — mihin?

Пиалан, тый мылам родо отыл —

Sinä onnellinen, et sukuani —

Нигөлан ойлыдымо шүлык

Ikkunaan katselee kuin kuu

Органьн йүкшө мо нерген ойла:

Mistä puhuu urkujen ääni:

Поэт ден Юмо

Runoilija ja Jumala

Кидет модеш

Kättesi leikkii

Кунам каем, шке ныжылгылыкем ден

Kun lähden pois, hellyyteni lämmöllä

Svetlana Esaulova (1954–)

Йомдарашак нангае

Metsään eksyksiin minut kuljeta!

Мландын шортшо чурийже

Maan itkettyneet kasvot

37-ше ий

37. vuosi

Шыма ош лум

Pehmeää, valkeaa lunta

Valentina Iziljanova (1959–)

Паленам, тый улат ош тўняште

Olen tiennyt: olet olemassa

Тетла огына лий пошкудо —

Emme enää ole naapureita —

Йөрәтем...

Rakastan...

Пөртылдымаш гыч омыш толын

Mistä ei paluuta, kohoaa uniin

Raija Bartens: Tie marin nykyryikkaan

Kö murым шольштеш?

Kuka lauluja varastaa?

Кенеж — чонемын пүтынъ ямже —

Kesä — sen loisto sielussani —

Уло нарынче коклаште түс, ужарге

Väriä keltaisen seassa, vihreää

Тиде кас лишемеш. Нугыдемше каваште...

Itta lähenee. Tummenevalla taivaalla...

Zoja Dudina (1962–)

Шеремет Шернур

Ihana Šernur

Сергей Чавайнлан

Sergei Tšavainille

Валентин Колумблан

Valentin Kolumbille

Мый тымык отышко толам

Hiljaiseen lehtoon astelen

Nadežda Nikitina (1975–)

Лиям гын...

Jos olisin...

Йöратымемлaн

Rakastetulleni

Ончалтыш

Katse

Ончылнем эр шошо юарла

Edessä varhaiskevään hälinää

Таче

Tämä päivä

Ну вот. Чыла каласыме:

No niin. Kaikki on sanottu:

Велалтыг лышташ-влак

Lehdet karisevat

Kirjallisuus

Runoilijoiden teokset on jo edellä mainittu kunkin runoilijan esittelyssä, eikä liene tarpeellista toistaa niitä tässä. Yhdestä kirjasta, josta on runotekstiä lainattu, ei kuitenkaan ole edellä bibliografisia tietoja, joten ne esitetään tässä:

Пөлек вашмут. Марий мутмастар-влаклан пөлеклыме почеламут-вдак. Ольга Ивановна Герасимова чумырен. Стихи-послания. Стихи, посвященные марийским литераторам. Составитель Ольга Ивановна Герасимова. Йошкар-Ола 1995.

Tutkimuskirjallisuus

Васинкин, А.: Поэтический мир В. Колумба. Йошкар-Ола 2005.

Зайниев, Г. З.: Илыш муро. Йошкар-Ола 2006.

ИМЛ = История марийской литературы. Отв. редакторы К.К. Васин, А.А. Васинкин. Йошкар-Ола 1989.

ПМАССР = Беспалова, Г., Васин, К., Зайниев, Г.: Писатели Марийской АССР. Йошкар-Ола 1988.

ПРМЭ = Писатели Республики Марий Эл. Автобиобиблиографический сборник. Йошкар-Ола 2004.

Чеснокова, Софья: Марийская поэма. Тарту 1998.

Манаева-Чеснокова С. П.: Художественный мир современной марийской поэзии. Йошкар-Ола 2004.

Манаева-Чеснокова, Софья: Эр турий муро. – Колумб, Валентин: Ойырен чумырымо ойпого. II том: 3–13. Йошкар-Ола 2006.

Яналов, Василий: Валентин Колумб: Пүрымашыжлан почешмут. Ончыко 1990/2: 95–108. Йошкар-Ола.

Bartens, Raija: Näkökulma kominkieliseen vuosituhannen vaihteen lyriikkaan. SUSA 90: 7–56. Helsinki 2004.

Bartens, Raija: Marilainen luonnonlyriikka. – *Lihkkun lehkos!* Beiträge zur Finnougristik aus Anlass des sechzigsten Geburtstages von Hans-Hermann Bartens. Herausgegeben von Cornelius Hasselblatt, Eino Koponen und Anna Widmer. VSUA 65. 15–41. Wiesbaden 2005.

Bartens, Raija: *Kultainen aamunkoi. Neljän marilaisen runoilijan muistolle*. Bibliotheca ceremissica. Tomus VII. Savariae 2007.

Guski, Andreas 2002a: Von der Avantgarde zum sozialistischen Realismus (1917–1934). – Russische Literaturgeschichte. Herausgegeben von Klaus Städtke. Stuttgart Weimar 2002.

Raija Bartens: Tie marin nykylyriikkaan

- Guski, Andreas 2002b: Die klassische Sowjetliteratur (1934–1953). – Russische Literaturgeschichte. Herausgegeben von Klaus Städtke. Stuttgart Weimar 2002.
- Hartmann, Anne 2002: Sergej Jessenin. Gegen die Sesshaftigkeit des Herzens. Band I. Gedichte. Briefe. Dokumente. Herausgegeben von Anne Hartmann. Berlin 2002.
- Müller, Ludolf 1984: Einleitung. – Russische Lyrik. Von den Anfängen bis zur Gegenwart. Herausgegeben von Kay Borowski und Ludolf Müller. Stuttgart 1984.